

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MINCE DENÁROVÉHO OBDOBÍ V ČECHÁCH
(ANALÝZA NÁLEZŮ Z JIŽNÍCH A ZÁPADNÍCH ČECH)

Zdeněk Štěpančík

Archeologie

Doc. PhDr. Rudolf Krajíc CSc.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 15. července 2010

Mince denárového období v Čechách (analýza nálezů z jižních a západních Čech)

Anotace:

Práce se zabývá raně středověkými nálezy mincí v jižních a západních Čechách a jejich vztahu k meziregionální stezce ve směru Starý Plzenec – Velké Hydčice – Netolice – Doudleby.

Na základě geografických predispozic, archeologických, historických a numismatických pramenů jsou zkoumány místa průchodu stezky a nálezy mincí.

Tato práce přináší možné vysvětlení vztahů nálezů mincí ke komunikaci spojující od 10. (11.) století do 13. století hlavní hradská centra jihozápadních Čech.

Přílohy: Seznam nálezů, mapy, ukázka reliktních stezek, ražební technika mincí, typy mincí, vyobrazení nálezů, mapa nálezů atd.

Coins of denar's period in Bohemia
(analysis of hoards from south – west Bohemia)

Annotation:

This work analyses early medieval hoards of coins in south – west Bohemia and their relations with the regional way from the Starý Plzenec – Velké Hydčice – Netolice – Doudleby.

On the base of geographical predispositions, archaeological, historical and numismatical sources are researched points of the way and hoards of coins.

This work brings possible explanation of relations of coin's hoards and way, which connected from the 10th (11th) century to the 13th century the main stronghold of south – west Bohemia.

Appendices: List of hoards, maps, views of way's relicts, technic of mintage, types of coins, views of hoards, map of hoards etc.

Obsah

Obsah	1
Úvod	2
Vývoj numismatického bádání v českých zemích.....	3
Historie výzkumu starých stezek	9
Staré stezky	11
Metody výzkumu stezek	20
Numismatika jako pomocná věda	25
Nálezy mincí	26
Denárová měna 955 – 1210	30
Brakteátová měna 1210 – 1300	40
Vytyčení stezky	50
Predispozice stezky	52
Rozbor nálezů	54
Analýza nálezů mincí a průchodu stezky Starý Plzenec – Doudleby	58
Závěr	69
Zkratky	70
Literatura	71
Internetové zdroje	75
Přílohy	76

Úvod

Hlavním cílem této práce je podchytit nálezy mincí z 10. – 13. století z území vymezeného raně středověkými hradišti Starý Plzenec – Velké Hydčice – Netolice – Doudleby a zjistit, jak dalece tyto nálezy souvisejí s meziregionální stezkou, která spojovala tuto hradskou soustavu mezi sebou.

Důležitou roli při propojení hradské soustavy hraje také několik dalších aspektů, které nelze opomíjet. Jedná se především o přírodní predispozice, kterými jsou říční a potační systém, uskupení povrchu – nivy, kopce a rozvrhnutí železniční sítě atd.

Vedle přírodních predispozic je důležité porovnávat nálezy mincí s historickou minulostí míst, kde byly nálezy učiněny. Především se jedná o první písemné zmínky daných vesnic, městeček, měst a hradišť. K dispozici jsou též někdy archeologické prameny, které mohou posunout historii míst nálezů mincí dále do minulosti.

Je zapotřebí brát v potaz, že průběh této stezky nebyl nikdy archeologicky zkoumán a ověřován. Nevíme, jestli ještě dnes existují její zachovalé relikty ve volné krajině, jako je tomu u nejkoumanější dálkové stezky u nás – Zlatá stezka.

Hradská soustava v době své slávy musela být zajisté mezi sebou propojena z důvodu komunikace. Pokud by tomu tak nebylo, nemohlo by dojít k rozvoji českého státu a jeho soudružnosti v celek. Náznak této meziregionální stezky naznačil již B. Novotný (1986) ve své studii. Mým úkolem je doplnit poznatky o nových nálezech mincí z daného prostoru. Dále přihlížím k přírodním predispozicím a hradským centrům.

Pokud přihlédneme k výše popsaným faktorům, lze dosáhnout poměrně logického předpokladu, že průběh stezky je velice pravděpodobný.

Vývoj numismatického bádání v českých zemích

Celkový vývoj numismatického bádání v českých zemích lze rozdělit do několika základních časových úseků.

První úsek zahrnuje druhou polovinu 18.století až po dvě desetiletí 19. století. Důležitým mezníkem pro vznik české numismatické vědy byl tehdy rozvoj osvícenského myšlení a utváření novodobé české národní společnosti. Ve druhé polovině 18.století se začíná objevovat sběratelská činnost u šlechty, vysokých církevních a státních hodnostářů. Mezi nejvýznamnější soukromé sbírky patřila sbírka litoměřického biskupa Emanuela Arnošta Valdštejna, sbírka nejvyššího mincmistra a hofmistra Království českého Františka Josefa Plachty, sbírka knížete Karla Egona Fürstenberka atd. Z numismatických sbírek církevních institucí je třeba jmenovat sbírku benediktinských klášterů v Broumově a Přerově, cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě, premonstráckého kláštera na Strahově v Čechách a na Moravě arcibiskupskou sbírku v Kroměříži. Majitelé takovýchto numismatických sbírek neměli k dispozici odbornou literaturu, která pro domácí prostředí téměř neexistovala. Opírali se zejména o literaturu deskriptivního charakteru vydávanou v zahraničí. (*Svobodová 1989*)

Problém nastal ve druhé pol. 18. století, kdy vzniklo numismatické dílo historika Mikuláše Adukta Voighta pod názvem: Soupis všech dosud známých českých mincí. Čtyřsvazkové dílo: Beschreibung der bishter bekannten böhmischen Münzen (poslední svazek nebyl vydán) (1771 - 1787). Dílo na tehdejší dobu velice moderně zpracované bylo doplněno o rytiny mincí. M.A.Voight ve svém díle shrnul všechny dostupný materiál domácích i cizích sbírkových fondů a pokusil se o první systematické zpracování českého mincovnictví. Dílo bylo objednáno litoměřickým biskupem Emanuelem Arnoštem z Valdštejna, který pověřil Voighta, aby popsal a určil všechny dosud známé a vydané české mince. Díky tomuto souhrnnému dílu je dodnes M.A.Voight považován za zakladatele české vědecké numismatiky. M.A.Voight neměl vůbec jednoduchý úkol, protože zdrojů, ze kterých mohl čerpat bylo velice málo. V prvním díle popisuje, jak je nám dnes známo, napodobeniny mincí kněžny Libuše, dále popisuje mince bájných českých knížat od Přemysla Oráče po Neklana vesměs dnes již dobře určitelné ražby českých keltů. Přes mince Bořivoje I. a sv. Václava dochází ke knížeti Boleslavovi I., kde stojí blíže k pravdě. Přiřazení dalších ražeb

českým Přemyslovcům se situace zjednodušovala díky opisům na mincích nesoucí jméno panovníka. (*Petráň 1998*)

Dalším významným představitelem byl profesor německých dějin a státovědy na pražské univerzitě Josef Mader (1854 – 1918). Věnoval se problematice středověkého mincovnictví a jeho zájem vyústil do dvou studií o problematice: *Versuch über die Brakteaten, insbesondere über die Böhmischen (1797)* a *Zweiter Versuch über die Brakteaten (1808)*. (*Nohejlová-Prátová 1986*)

Druhý časový úsek vývoje numismatického bádání vymezují roky 1818 – 1873. V těchto letech vznikla hlavní organizační jádra, kolem nichž se soustředila všechna numismatická činnost, směřující převážně k doplnění Voightova díla. V tomto období vzniká několik sbírek veřejného charakteru. (*Svobodová 1989*)

Roku 1814 vzniká Gymnasiální muzeum v Opavě, roku 1818 bylo založeno Moravskoslezské zemské muzeum v Brně a v zápětí vzniká Vlastenecké muzeum v Čechách se sídlem v Praze. V polovině 19. století (1856) se vedle studijního centra při muzejní pražské sbírce vyvíjí první numismatické sdružení v Čechách, nazvané „Verein für Numismatik“, které bylo pátou numismatickou společností na světě. Cílem spolku byla především vzdělávací činnost a založení knihovny. Po smrti Václava Hanky poklesl význam pražské muzejní sbírky a sdružení se stalo jediným organizátorem numismatické práce v našich zemích. (*Svobodová 1989*)

Dalším badatelem, který se pokusil o chronologii českých nejstarších mincí, byl Václav Hanka, český historik, jazykovědec, slavista a osoba figurující okolo padělatelské aféry rukopisů Královohradeckého a Zelenohorského publikoval roku 1859 v Památkách archeologických svou práci věnovanou českým denárům pod názvem „Popis a vyobrazení českých mincí“, kterou však nestihl dokončit (*1855, 1856, 1858, 1860*). Denáry roztřídil do tabulek a za nejstarší mince označil ražby Vratislava I., kterému přisoudil sedm typů denárů, které dnes řadíme mezi barbarizované napodobeniny z území na sever od našich hranic. (*Petráň 1998*)

Za třetí vývojový úsek numismatického bádání lze považovat dobu od zániku prvních numismatických sdružení v Čechách až do konce existence Rakousko – Uherské monarchie v roce 1918. V této době nevzniká žádná oficiální organizace většího rozsahu. Dále u nás nebyl vydán jakýkoliv odborný či vědecký numismatický časopis, jako tomu bylo v jiných zemích. Články s numismatickou tematikou byly

uveřejňovány v Památkách archeologických nebo v jiných odborných domácích i zahraničních časopisech. (Svobodová 1989)

Josef Smolík, český numismatik, profesor matematiky a fyziky se roku 1881 stal kustodem pražské muzejní numismatické sbírky. Svou vědeckou činnost věnoval hlavně denárovému a grošovému období. Snažil se o účelnější uspořádání numismatického materiálu ve sbírce a připravil prvou numismatickou expozici v nové budově Národního muzea. Josef Smolík jako první u nás si povšiml nálezů českých mincí v zahraničí a poznal jejich velkou pramennou hodnotu. Sám zpracoval několik nálezů např.: želčanský, rakvický, chrást'anský a další. Mimo řady odborných článků zůstávají dodnes v popředí zájmu zejména dvě významné Smolíkovy monografie: Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje (1899) a Denáry údělných knížat na Moravě XI. A XII. století (1896). (Petráň - Radoměský 1996)

Numismatický život v Praze byl tehdy reprezentován poměrně úzkou společností. Mezi hlavní aktéry patřily tak Donebauer – sběratel českých mincí, medailí a známek, Eduard Fiala – zahradní architekt, starožitník František Rudolf Chaura, právník Viktor Katz, profesor Josef Smolík a jiní. Po smrti Maxe Donebauera numismatický život na nějaký čas poklesl, avšak zanedlouho se sběratelé mincí začali znovu scházet. Prím mezi všemi začal hrát Eduard Fiala, významný český numismatik a zakladatel Numismatické společnosti československé. Již v mládí se setkal s řadou významných numismatických osobností, které mu pomáhaly prohlubovat zájem o staré mince. V Praze se postupně seznámil s celou řadou významných numismatiků, díky kterým a své sběratelské činnosti se stal numismatickou osobností. Do vědeckých kruhů vstoupil popsáním sbírky mincí a medailí sběratele Maxe Danebauera, avšak proslavil se především svým stěžejním dílem dodnes užívaným „České denáry“ (1895). Jako základ použil tabulky mincí od V.Hanky, v nichž shrnul popis denárových ražeb českých a moravských od nejstarších dob do roku 1300. (Petráň - Radoměský 1996; Svobodová 1989)

Čtvrtým úsekem je období let 1918 – 1945. Rozpad Rakousko – Uherské monarchie a vznik Československého státu představoval ve vývoji numismatického bádání důležitý periodizační mezník. Došlo k převratu a posunutí české numismatiky do popředí. Nyní se do numismatické činnosti zapojovalo stále více badatelů, kteří se snažili zkoumat zcela nové problémy. Mince se pro badatele stává především platidlem a nositelem historických informací. V roce 1919 byla založena Numismatická společnost

československá v čele s Eduardem Fialou. Vzniká už periodikum Věstník Numismatické společnosti československé vydávané v letech 1919 – 1923 v Praze, které se stává prvním samostatným českým odborným časopisem v našich zemích. V roce 1925 jej vystřídal Numismatický časopis Československý, který se vyznačoval již vysokou odbornou a vědeckou úrovní. Jeho obsah byl sestaven nejen z článků pracovníků Národního muzea, ale na jeho tvorbě se podíleli i sběratelé. Pravidelnou rubriku časopisu vytvořil soupis odkrytých nálezů mincí. V letech 1934 – 1942 začal vycházet nezávislý samostatný časopis Numismatické zprávy, jejíchž vydavatelem se stal pražský starožitník, obchodník s mincemi a sběratel Karel Chaura (*Praha 1934 – 1942*). Ve dvacátých letech se česká numismatika věnovala především základům problémů měnového a mincovního vývoje našich zemí. Ohniskem zájmů se stala především problematika českých středověkých mincí než novověké mincovnictví. V roce 1929 došlo k miléniu zavraždění sv. Václava ve Staré Boleslavi a s tím spojena otázka nálezů několik exemplářů denárů tzv. Svatováclavských. Došlo k živé diskuzi mezi numismatiky a k rozdělení na dva hlavní tábory, vstoupence G.Skalského a Karla Chaury. Do polemiky se roku 1935 vzápětí vložil Viktor Katz svou prací o chronologii denárů, kde zpochybnil svatováclavský denár, i když byl považován za zastánce svatováclavského denáru a tím pádem dal za pravdu Chaurovi, že nejstarší české ražby jsou denáry řezenského typu. S příchodem druhé světové války došlo ke stagnaci v numismatickém vývoji. Na samém konci války došlo k poškození Národního muzea bombardováním, při kterém došlo ke zničení části sbírky brakteátů. (*Petráň 1998; Svobodová 1989*)

Za nejmladší vývojovou fází lze považovat úsek od roku 1945 po dnešní dobu. V poválečné době byla založena Numismatická komise pod vedením G.Sklalského a poté pod vedením Emanuely Nohejlové – Prátové při Historickém ústavu Československé akademie věd. V sedmdesátých letech se Numismatická komise včlenila k archeologickému ústavu Československé akademie věd v Brně. Hlavními středisky numismatického dění v českých zemích se stala numismatická oddělení obou centrálních muzeí v Praze a v Brně. Oddělení Národního muzea v Praze vedené od r. 1959 E. N. Prátovou poté Lubomírem Nemeškalem a od roku 1975 Jarmilou Háskovou bylo ústředním vědeckým pracovištěm v oboru numismatiky. Po válce vyšlo několik ročníků Numismatického časopisu Československého (*Praha 1925 – 1943, 1950 - 1952*), který byl od roku 1953 vydáván pod změněným názvem Numismatický sborník

(*Praha 1953 - dosud*), ve kterém jsou publikovány vědecké studie, články a popisy nově odkrytých mincovních nálezů. V roce 1945 se objevil nový numismatický časopis Numismatické listy (*Praha 1945 - dosud*), poté v padesátých letech vydávané Moravské numismatické zprávy později známé jako Folia Numismatica. (*Brno 1956 - dosud*). Na Moravě pro publikaci vědeckých prací byla založena edice Numismatica moravica (*Brno 1965 - dosud*), podávající obraz historického vývoje mincovních a měnových poměrů na Moravě. (*Svobodová 1989*)

Jarmila Hásková - česká historička a vedoucí numismatického oddělení Národního muzea v Praze se specializovala na hospodářské dějiny a numismatiku ve středověku. Ve svých pracech věnovala úsilí především ikonografii českých denárů, České mince v době románské (*1975*). (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Dalším českým numismatikem zabývajícím se problematikou českých středověkých mincí byl Pavel Radoměřský. Věnoval se především problematice českých denárů 11. století. Mezi jeho významné publikace patří bezesporu velice známé Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (*1956a, 1956b*) a celá řada dalších zajímavých prací. Další významní numismatici věnující se především českým středověkým ražbám jsou Karel Castelin, Jiří Sejbal a Jan Bobek, zabývajícím se mincovnictvím olomouckých biskupů ve středověku. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Mezi nejvýznamnější badatele zabývajícím se středověkými mincemi patří bezesporu František Cach, významný český numismatik, expert na budování údolních přehrad. Přední odborník na denárové a brakteátové období. Věnoval se především mincovní technice, nálezům denárů, chronologii a typologii nejstarších českých mincí. Mezi jeho stěžejní práce patří třísvazková typologie Nejstarší české mince (*1970, 1972, 1974b*), Dodatky (*1982*), zahrnující denárové ražby velkých a malých střížků a ražby brakteátové na území Čech a Moravy. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

V současné době vznikla celá řada dalších prací posunující české středověké mincovnictví vpřed. Především se o pozornost zasloužil Zdeněk Petráň dílem První české mince (*1998*), kde se pokouší řešit problémy okolo nejstarších českých mincí.

Dospívá k novému řazení českých denárů srovnáváním jejich zastoupení v pokladech a dalšími numismatickými metodami získává chronologii hlavních typů denárů. Vedle Zdeňka Petráně si denárových ražeb všímá Jan Šmerda ve své práci Denáry české a moravské - Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století (*1996*), kde předkládá nejnovější poznatky a změny v přidělování ražeb denárových mincí. Posouvá

české mincovnictví až do doby Boleslava II. na základě porovnání českých a řízenských denárů v nálezech v Pobaltí. Nejnovější novinkou v numismatické literatuře je bezesporu práce Jana Videmana a Josefa Paukerta *Moravské denáry 11. – 12. století (2009)*, kde nalézáme aktuální soupis moravských denárů. Zobrazuje 269 typů denárů, kde každý typ je doplněn fotografií pro detailnější posouzení charakteristických znaků. Soupis nálezů je aktualizován o nové údaje, a to jak o nálezy popsané v numismatické literatuře, tak i o mince z archeologických nálezů. Současně jsou u starších nálezů revidována některá nepřesná data předchozích autorů.

Historie výzkumu starých stezek

Zájem o studium starých stezek na našem území započal v 19. století. Stezky byly zkoumány zejména z písemných pramenů a většina badatelů se zajímala o středověké stezky. Později se začali odborníci zajímat o stezky z dob prehistorických, avšak pouze jen zcela výjimečně např.: Hrubý (1965).

Výzkum sítě stezek lze na našem území klást až do druhé poloviny 19. století. Ze základních prací lze vybrat práci od V.V. Tomka (1855) a práce od Jirečka (1856a, 1856b). Další základní práci, která podrobněji zobrazila síť stezek pro území Čech je od J.K. Hrašeho (1865). Specializované studie o stezkách z poloviny 19. a 20. století jsou dnes častokrát roztroušené v zapomenutých historických studiích, v souhrnných historických pracích nebo jsou k nenalezení. (Květ 2003)

První práce opírající se o průzkum tras v terénu je již z 20. let 20. století od Horáka a Chramosty (1923). Tito pánové se již zaměřili na aspekty historicko – geografické. (Květ 2003)

Ve druhé polovině 20. století se výzkum tras opírá o více pramenů. Stezky jsou zkoumány z hlediska písemných pramenů včetně poznatků o patrociniích, z údajů o nálezech mincí a výjimečně z archeologických údajů. Základními pracemi z této éry jsou od P. Choce, M. Štěpánka a B. Novotného (Choc 1965, Štěpánek 1968, Novotný 1986). (Květ 2003)

Výzkum historických stezek vyvrcholil v 80. letech 20. století v pracích I. Vávry a R. Vermouzka (Vávra 1982, Vermouzek 1990). Ti se opírali o studium písemných pramenů včetně podrobného výzkumu terénu. (Květ 2003)

V devadesátých letech 20. století došlo k výzkumu Zlaté stezky, který trvá dodnes. Výzkum je veden archeologem Petrem Zavřelem a historikem Františkem Kubů (Kubů – Zavřel 1997). Jednotlivé úseky Zlaté stezky jsou zkoumány z písemných pramenů, ale hlavně samotným výzkumem v terénu. K výzkumu jsou využity moderní metody jako letecká archeologie, detektory kovů, zaměřování pomocí GPS aj. Dosud jsou prozkoumány systémy: prachatický, vimperský a kašperskohorský. (Kubů - Zavřel 2009)

Od devadesátých let 20. století provádí výzkum stezek R. Květ, který se převážně zaměřuje na prehistorické trasy stezek. Spolu s S. Řehákem zahájil výzkum těchto stezek za pomoci geografických predispozic. Základní prací těchto badatelů popisující

přístup k dešifraci stezek je např.: (*Květ – Řehák 1995*). Přehledná práce shrnující poprvé síť starých stezek na území celé České republiky je např.: (*Květ 1997*). R. Květ za pomoci archeologů zkoumal síť prehistorických stezek a došel k poznatkům o stezkách z doby velkomoravské, římské, z doby Keltů i z doby neolitu. (*Květ 2003*)

Staré stezky

V dnešní době se krajina natolik změnila, že sledování původních predispozic stezek má spoustu překážek. V krajině se projevuje urbanizace, zásahy zemědělské techniky do polí a lesů. Dnešní cesty – silnice – sledují staré stezky v některých úsecích a dálnice vedou zcela mimo ně. K pochopení starých stezek, původní krajiny a její predispozice je potřeba detailnějších průzkumů regionálního charakteru. (Květ 2003)

Informace můžeme získat z výšky (letecké mapování) nebo z map. Staré mapy jsou pro zmapování terénu spolehlivým vodítkem. Pro velmi hrubý pohled stačí mapy malých měřítek (1 : 1000 000), ve kterých se vytrácí vliv člověka. Pro podrobnější studium jsou velmi vhodné mapy ze 3. vojenského mapování, které bylo dokončené před koncem 19. století v měřítku 1 : 75 000. Toto mapování nám poskytuje obraz zachovalé zemědělské krajiny se sítí dopravních tras, které v sobě ukrývají podobu sítě starých či někdy prehistorických stezek. Dalšími mapami, které můžeme pro zkoumání stezek použít, jsou mapy prvního a druhého vojenského mapování. Užívají se též regionální i lokální plány různého stáří, především pro studium středověkých cest. Pro prehistorickou dobu je primárním základem k výzkumu stezek mapa reliéfu. (Květ 2003)

Pro členitý povrch je typické přizpůsobování se stezek tvaru a průběhu údolí. Přírodní překážky mají vliv na směrování stezek. Bývají obcházeny, jen v případě přechodu z jednoho regionu, z jednoho povodí do druhého se volí nutně trasa probíhající zvyšujícím se terénem. Zde se uplatnilo jako místo přechodu sedlo či průsmyk. Další přírodní překážkou byly vodní toky, které byly překonávány za pomoci lávek z padlých stromů. U velkých vodních toků bylo nutno vyhledat brodové místo. Na veletocích bylo nutno užít vorů, prámů atd. (Květ 2003)

Průběh dálkových tras od prehistorických dob byl dán jejich predispozicemi (obr. 2). Volily se průchody méně namáhavé, a to většinou podél vodních toků. Pozůstatky stezek v krajině se v dnešní době najdou jen zřídka. Může tomu být tehdy, pokud se nalezne úsek stezky, která po staletí vedla po stejné ose a přitom překračovala určité převýšení, kdy z brodu vystupovala na terasu. Tím se v krajině stálým sešlapáváním porostu a vlivu dešťů utvářel újezd. Relikty po stezkách se uchovávají jen za příznivých podmínek a nejčastěji je nalzáme v lestnatých krajinách (obr. 5, 6, 7). (Květ 2003)

Středověké stezky se snaží historikové mapovat podle písemných pramenů, ale i v těchto pramenech nelze nalézt informace o určitých úsecích stezek. Až v nedávné době došlo pomocí archeologických metod k výzkumu některých historických stezek. Příkladem je archeologický výzkum historické stezky jihočeských badatelů P.Zavřela a F.Kubů, kteří sledují Zlatou stezku. *(Květ 2003)*

Při zkoumání starých stezek jsou nám nápomocné místní a pomístní jména – toponyma. Ty lze použít jen od doby středověku. *(Květ 2003)*

Charakteristika predispozic stezek

Hydrografická síť představuje v krajině nejvýraznější dopravně využitelnou síť. Vodní toky sloužily od nepaměti k orientaci v krajině a pro průchod krajinou. Voda hrála důležitou roli i z hlediska lidského. Bylo jí zapotřebí pro lidi i soumary, kteří cestovali krajinou. Důležitou roli hrály hydrografické uzly vázané na hydrografickou síť. Hydrografické uzly se stávaly křižovatkami stezek a při brodu vznikala často důležitá sídla. Hydrografická síť je primárním indikátorem pozemních komunikací v období formování sítě stezek. *(Květ - Řehák 1995, 227 – 228)*

Reliéf na území ČR není všude ve vazbě na hydrografickou síť. V těchto případech je nutné vzít na zřetel pro predispozici stezek četné protáhlé sníženiny nebo rovinaté části krajiny. Takové terénní typy představují další potenciál pro vznik sítě stezek, pokud měly při svém obvodu sedla nebo průsmyky pro spojení s výraznými údolími. Izolované vyvýšeniny v málo členitém reliéfu sloužily k orientaci a identifikaci trasy. Pro okrajová pohoří Čech hrála důležitou úlohu sedla a průsmyky, které odedávna představovaly vstupní a výstupní body pro stezky procházející naším územím. *(Květ - Řehák 1995, 228 – 229)*

Fyzickogeografické vlivy jako nadmořská výška, biota, podzemní vody atd. je nutné považovat za méně důležité v konkrétním středoevropském kontextu. Svůj význam měla naleziště trvale potřebných surovin např.: soli, rud atd. *(Květ - Řehák 1995, 229)*

Průběh stezek je sporný v krajině bez výraznějších fyzickogeografických bariér, hlavně ve starém sídelním území. Je proto nutné předpokládat větší hustotu sítě stezek. *(Květ - Řehák 1993, 229)*

Při rekonstrukci sítě stezek v období, ve kterém nelze předpokládat výraznější technické úpravy na stezkách, je potřeba mít za to, že člověk při průchodu krajinou

volil minimální celkovou náročnost. Nehledal tedy vždy minimální délku nebo minimální čas. (*Květ - Řehák 1995, 229*)

Stežky a jejich členění

Pěší chůze byla převažujícím způsobem dopravy pro dlouhá tisíciletí. Teprve po domestikaci koně došlo k jinému způsobu přepravy. Pro tuto přepravu se vlastnosti stezek neměnily. S příchodem povozů došlo k potřebě přebudování sítě stezek na cesty, které byly udržovány a upravovány nákladným způsobem. Silnice od slova „silná cesta“ se budovaly v našich zemích až po vzniku měst. Z počátku byly spojnicí mezi největšími městy. Pod názvem zemské cesty (stežky) byly označovány až do 18. století. (*Květ 2003*)

Dálkové stežky neměly srovnatelnou úroveň. De facto jich nebylo mnoho a jejich funkce se v různých časových horizontech měnila. Dopravní síť měla každá kultura odlišnou. Tržní vztahy ovlivňovaly průběh stezek asi v největší míře, ale nesmíme zapomínat na jejich informační význam. Z přehledu o trhovách místech na našem území ve středověku vyplývá, že lokality s doklady o trzích 12. – 13. století leží na nejvýznamnějších křižovatkách či dálkových stezkách. To dokládají i nálezy mincí v blízkosti těchto stezek. (*Květ 2003*)

R. Květ člení stežky do tří základních kategorií podle jejich hierarchie. Nejvýznamnějšími stezkami jsou dálkové trasy (obr. 1). O kategorii níže se nachází regionální stežky a na třetí nejnižší pozici jsou lokální stežky. (*Květ 1995, 68*)

V nížinatých oblastech tvoří kostru krajiny dálkové stežky, které jsou doplněny sítí lokálních tras. Stežky regionálního původu se začaly uplatňovat v členitějším území stabilně osídleném později než nížiny. Regionální stežky fungovaly jako spojnice, které měly za úkol zkrácení vzdálenosti. Lokální stežky se u nás nacházejí v členitějším terénu v nadmořské výšce nad 350 m a vytváří mohutnou část linií ze sítě stezek. Síť lokálních tras v daném regionu je většinou vázána na jednu regionální či dálkovou stežku. Tento jev vznikl až v historické době. Regionální linie se vyčleňují ze sítě stezek vyhledáním přímkové delší stežky, která navazuje na dálkovou stežku za účelem zkrácení cesty vedené jen po dálkových trasách. Přírodní predispozice u regionálních a lokálních stezek jsou mnohem méně výrazné než u dálkových stezek. Stežky lokálního významu a jejich predispozice jsou často pouze malé potůčky, nenápadné deprese, malý stupeň v reliéfu nebo jiné drobné terénní trasy. Jejich hustota

často bývá větší než u stezek hierarchicky významnějších, jelikož zkracují vzdálenost sídel na nejmenší možnou vzdálenost. Proto mohou na rozdíl od tras většího významu probíhat přes výrazné převýšení. Z údolí přes hřeben vrchoviny a znova do údolí. Rozlišení regionálních a lokálních stezek je většinou nelehký úkol, neboť rozdíl mezi nimi bývá minimální. Rozlišujeme je podle délky trasy a schůdnosti terénu. *(Květ 2003)*

Zjištění řádu stezek je často problematické, jelikož od 13. století, kdy na našem území vzniká síť měst, se tyto stezky k nim začínají paprskovitě sbíhat bez jakéhokoliv hierarchického uspořádání. *(Květ 2003)*

Člověk a stezky

Síť stezek hrála důležitou roli při rozložení osad i jejich velikosti. Člověk se odedávna zabýval směnou nebo obchodem, který mu zajišťoval potřebné suroviny či výrobky k jeho životu nebo rovnou finanční zisk. Obchod je činnost, která vyžadovala dopravu, proto se po stezkách přenášely náklady v kožených či látkových pytlích, plachtách, nůších, putnách na zádech lidí a zvířat. V pokročilé době se přesedlalo na mnohem pohodlnější způsob dopravy, kterým byl přenos zboží za pomoci kár, vozů nebo saní tažených lidmi a zvířaty. Doprava se nemohla zcela vyhnout vodě. V takovém případě se u malých toků hledalo příhodné brodiště. Velkou měrou napomáhalo obchodníkům utváření terénu. Aby nemuseli obcházet stezky a sídla, zastavovali v místech, kudy procházelo nejvíce lidí ze širokého okolí. Brzy se naučili, že nejvýhodnější místa k tomuto sloužící jsou místa brodů při dálkových stezkách nebo křižovatky dálkových stezek. U brodů docházelo ke shlukování putujících při momentálně zhoršeném počasí, pokud nebylo možné přebrodění nebo přípravou zboží k přepravě. V takovýchto místech muselo již v pravěku vznikat jakési obslužné centrum, které poskytovalo cestujícím zásoby potravy a nocleh. Již před středověkem fungovala soumarská doprava kolon vozů. Proto se souběžně s putováním a obchodováním budovala strážní místa na vyvýšených polohách. Nově zakládané obce byly vytyčeny na základě průběhu starých stezek nebo jejich predispozic v neosídlených územích. Ve středověku se na křižovatce obvykle objevil kostel, který určil střed vesnice. Pokud bylo místo členitějšího terénu, tak se kostelu dostávalo jiného místa, které bylo vyvýšeno nebo dobře viditelné. Středověké stavby hradů na našem území jsou často ve vazbě se starou dálkovou stezkou. *(Květ 2003)*

Historie stezek

Nejstarší dějiny stezek můžeme zařadit do období samotného vzniku člověka, kdy ještě neměly charakter prošlapaných pěšin. Jejich zřetelnost byla závislá na trvalejším výskytu člověka. V době neolitu se krajina začíná postupně měnit. Jsou zakládány zemědělské osady a první políčka. Sídla vznikala v blízkosti dálkových tras s výhodnou polohou z geomorfologického hlediska. Tím byly většinou mírné jižní svahy na terasách nedaleko vodního toku. Sídla stále sledovala průběh stezky a počet obyvatelstva se neustále zvětšoval, tudíž kontakty se vzdálenějším okolím se dají předpokládat. Dále můžeme předpokládat stěhování jedinců, směnu suroviny a výrobků. Při zvětšujícím se zalidněním a kontakty mezi nimi došlo přetvoření tras na nové pěšiny – stezky. Ve zvýšeném lestnatém terénu docházelo k průchodu z jedné oblasti do druhé nejbližším sedlem dálkových tras. Předurčenost vodním tokem, který se zmenšoval proti toku do potůčku, zajišťovala spolehlivou orientaci a směřování v pustém území. Poté, co putující překonal sedlo, se snažil co nejdříve dojít k vodnímu toku klesajícímu do údolí. *(Květ 2003)*

V posledních dvou tisíciletí před Kristem se lidé přesunují i podél predispozic regionálních tras do oblastí, které byly dříve jen z malé části osídlené. Jednalo se o členitější terén za hranicemi obydlených nížinatých oblastí. *(Květ 2003)*

Radikální změna ve stavu osídlení krajiny přichází v 10. století, kdy se začal rapidně zvedat počet obyvatel. Situace v Evropě byla relativně stabilizovaná a během století se zalidnily všechny obydlené nížinaté oblasti. Začaly se osidlovat dosud neosídlené oblasti podél říček a potoků. Během 11. a 12. století byla osídlena všechna příhodná místa, tudíž ve 13. století nezbývalo nic jiného, než osídlení méně úrodných oblastí či oblastí s vysokou nadmořskou výškou nad 350 m. To dokládá i příchod kolonizátorů i do pohraničí. K rozvoji osidlování a růstu populace ve 12. a 13. století přispívalo také příznivé klima s vyššími průměrnými teplotami (obr. 3). *(Květ 2003)*

Ve 13. století se dotvářel konečný obraz nejhustší sítě stezek v naší zemi. Pouze ve 14. a 15. století docházelo k zániku desítek a desítek obcí díky rychlému vyčerpání půdy ve vyšších nadmořských výškách, za válečných situací a morových nákazách. Po takto rychlém zániku některých obcí je nutno počítat se zánikem některých lokálních stezek. Většina dnešních vesnic a měst odvozuje svůj vznik z doby 11. a 13. století. Pouze osídlení v nížinných oblastech svůj původ hledá mnohem hlouběji před příchodem Slovanů. Členitost sítě stezek vznikala po tisíciletí především odbočkami z dálkových

tras. Největšího a konečného rozvoje dosáhla síť lokálních a regionálních stezek během 13. století, aby se postupem opět redukovala. *(Květ 2003)*

Po ukončení středověku dochází k rychlému zániku funkce stezek. Zásadním zásahem člověka do krajiny bylo na konci 18. století, kdy dochází k budování nových silnic. Nově vznikající silnice byly císařskými inženýry projektovány jako přímky bez ohledu na členitost terénu. V 19. století se krajina začíná proměňovat. Dochází k výstavbě železnice, která nerespektovala přírodní zákonitosti a svými zářezy do svahů a mosty zcela přerušila dosud fungující i lokální trasy a vyřadila je z provozu.

(Květ 2003)

Ve 20. století dochází u nás k naprosté devastaci stezek. Nová zástavba a vznikající nová předměstí s nákupními a industriálními zónami, potřebující zábor nové půdy, zcela devastují historicky urbanizovanou krajinu. Jiného vzhledu se dostává i venkovské krajině. Kolektivizace, odstranění mezí a ničení drobných církevních památek jako křížky, znamení aj. zničilo donedávna síť lokálně fungujících stezek. Dalším faktorem mající jeden z hlavních vlivů zanikání lokálních stezek je odliv obyvatelstva do stále se rozrůstajících měst a tím pádem spojené vysídlování vesnic a jejich následné neudržování. *(Květ 2003)*

V dnešní době jsme svědky degradace a neúcty ke krajině.

Znamení na cestách

Předpokládáme, že myšlení pravěkého člověka se zásadně nelišilo od našeho, a že tedy uvažoval podobně jako my. Pro snadnější orientaci v krajině bylo zapotřebí různých znamení. V nepřehledném prostředí se mohly objevovat orientační značky podobné těm dnešním. Na důležitých křižovatkách se zřejmě nacházely trvalejší znamení v podobě dlouhožijících stromů či kamenných stél. *(Květ 2003)*

Znamení se v průběhu času proměňovala. V Podunají z římské doby se dochovaly milníky - sloupy. Později byly tyto sloupy opatřeny vytesáním znaku kříže. Později se uplatňují rozcestníky z kamenných bloků, drobné církevní stavby, skupinky stromů, drobné věžovité stavbičky z kmene později z cihel jako ukazatelé cest. Podél cest se také obezdívaly a jinak upravovaly prameny či jiné zdroje pitné vody. *(Květ 2003)*

Z období vzniku křesťanství u nás nemáme zatím žádné doklady. Dřevěná znamení se nemohla dochovat. Kamenných znamení také neznáme. V krajině vyskytující se kamenné menhiry – baby jsou v podstatě o mnoho let mladší. Jsou považovány za

smírčí kříže, což nejde zcela vyloučit. Nacházejí se podél stezek v původním umístění, proto mohly současně sloužit jako znamení při cestě. Kříže jako symbol křesťanství jsou nejtypičtějším znakem. V posledních dvou set letech jsou typické kříže s kamennou podezdívkou, do které je zasazen železný kříž s tělem Krista, kamenné kříže, zděné či betonové. Z území Hodonínska se dochovala zpráva z 15. století, ve které se píše o křížích ze dřeva dělaných od dávných let. *(Květ 2003)*

Z předkřesťanského období se dochoval zvyk vyznačení posvátného místa skupinou stromů. Většinou byla vysazena dvojice či trojice stromů. Jako doprovod církevních staveb (kapličky, boží muka, kříže atd.) se uplatnil také jeden strom nebo čtveřice stromů. *(Květ 2003)*

Dnes při hledání starých stezek tyto znamení chybí, i když některá stojí dodnes. Druhou stinnou stránkou je ztráta funkce znamení. Pozůstatkem jsou nám dnes již znamení uprostřed polí, silnic a vzácně uprostřed měst. *(Květ 2003)*

Dálkové stezky v českých zemích

Člověk stejně jako migrující živočichové se držel vhodných přírodních predispozic při překonávání terénu. Lidé cestující z bodu do bodu procházeli rovinnými úseky se zdroji vody (podél toků), avšak po trasách, kde nehrozilo zapadání do bláta a bažin. Volili cestu po nejbližší terase, vyhýbali se mokřadům, bahnitým nivám a průchodu pralesem. *(Květ 2003)*

Nejpozději v neolitu vznikla síť prehistorických dálkových stezek. Stezky mohly být stabilní po dlouhou dobu, jiné mohly existovat krátký čas. To se odvíjelo od obchodu, který mohl měnit svůj směr, přírodních katastrof a s nimi spojené překážky, vymření populací aj. *(Květ 2003)*

Poutní cesty

Se starými stezkami souvisí poutní cesty. Svědčí o tom „znamení na cestě“ v sakrální krajině. Poutě obvykle směřovaly k chrámu postavenému na významném místě v krajině. Poutníci se zastavovali u drobných kapliček, křížů, božích muk apod. Na našem území jsou nejstarší poutní trasy kladeny do 11. většinou však do 12. a 13. století. Lokalizaci poutních cest nám mohou pomoci odhalit dešifrované staré stezky a dochované církevní objekty. *(Květ 2003)*

Spojení mezi starými stezkami a vznikem měst

Po 10. století došlo k obsazení většiny vhodných míst podél dálkových tras v nižších polohách. To vyvolalo výraznou změnu sítě stezek. Došlo k rozšíření sítě stezek o nové trasy. Nejdříve se osidlovala místa ve vyšších nadmořských výškách okolo 300 – 350 m, poté ve 12. a 13. století místa s nadmořskou výškou nad 500 m. Sítě stezek se neustále zhušťovaly. Došlo k propojení dálkových tras s regionálními stezkami a hlavně s hojnými lokálními stezkami. Zemědělci a jejich činnost se museli přizpůsobit a rozšířit své působení do klimaticky méně příznivých poloh. Proto nemohlo být v silách jednoho člověka zajistit si všechny potřebné výrobky při náročnější zemědělské práci. V Evropě ve 12. století došlo ke koncentraci řemeslné výroby a trhu v nově uspořádaném sídelním útvaru ve městě. Město představovalo nové regionální centrum, které k sobě připoutalo síť sbíhajících se stezek. V našich zemích k této transformaci došlo až v první polovině 13. století. *(Květ 2003)*

Řemeslná výroba se u nás na počátku 13. století začala diferencovat. Stará tržní sídla přestala vyhovovat. Hlavně tržní osady při brodech už nepostačovaly. K velké proměně krajiny došlo za posledních dvě stě let. Odstupující zalesněná krajina orné půdy ve vyšších nadmořských výškách způsobila rychlejší odtok deštivých přívalů, takže nízko položené stavby při brodech musely být opuštěny. Bylo zapotřebí vyhledat při stezce rovinatou před zátopami chráněnou plochu. Často stačilo přemístit staré stanovisko na mírně skloněnou plochu na opačném břehu. Střed města byl vytyčen na křižovatce stezek, kde vzniklo tržiště. Tržiště představovalo náměstí obestavené domy, v jejichž podloubí a mázhauzy se uskutečňoval obchod či výrobní procesy. *(Květ 2003)*

Nová města s přednostními privilegii vznikala na předem daných místech. Jejich lokace byla dána predispozicemi křižovatek stezek a brodů. V těchto místech již před založením města existovaly osady, které měly tržní charakter. Nové město dostalo většinou výsadu o povinných zastávkách kupců i jiné výhody. Dominantou města bylo náměstí, kde se mohly uplatnit dvě stavby. Z jedné strany křižovatky kostel a z druhé panský dvorec. Ve členitějším terénu se mohl kostel nebo panský dvorec objevit na kopci. *(Květ 2003)*

Síť stezek se stala rozhodujícím faktorem při vzniku a uspořádání uliční sítě historických osad. Ve 13. století fungovaly všechny trasy včetně těch nově vzniklých. Od poloviny 13. století došlo k prvním změnám ve spojení nových center a stezek.

Stezky se paprskovitě sbíhaly do těchto center, přitom některé z regionálních nebo dokonce lokálních tras byly povýšeny do stavu dálkových stezek. *(Kvěť 2003)*

Stezky probíhaly před vznikem sídel podle predispozic v krajině. Nemuselo docházet pouze k povýšení podřadných stezek, ale i k degradaci dálkových tras na podružnou komunikaci nebo její úplný zánik. *(Kvěť 2003)*

Města byla hlavním médiem pro rozvoj komunikací a pravidelné evropské komunikační sítě. S tím byla spojena úprava cest, budování orientačních bodů nebo staveb zabezpečujících zázemí cestujících. *(Kvěť 2003)*

Metody výzkumu stezek

Výzkum starých stezek prošel za svou éru existence řadou změn a inovací. V 19. století, kdy bylo započato s výzkumem starých stezek, se badatelé opírali především o písemné prameny. Ty však nebyly zcela hodnověrným pramenem a bylo zapotřebí výzkumu věnovat větší péči. V dnešní době se výzkum starých stezek posunul rapidně vpřed. Výzkum představuje řadu nových metod poznání, které nejsou zaměřené pouze na jeden vědní obor. Využívá se interdisciplinárního či transdisciplinárního výzkumu, který nám může odpovědět na řadu zcela nových otázek. Níže se pokusím shrnout metody moderního výzkumu stezek z archeologického hlediska.

Mapy

Prostředkem k získání informací o průběhu starých stezek jsou mapy. Mapy obsahují na malé ploše velké množství informací. Mapy jsou zmenšeným zobrazením povrchu Země, který je promítnutý podle specifických matematických zákonů do roviny. Pomocí smluvených znaků nám vyjadřují rozmístění a vlastnosti objektů. Mapy rozlišujeme podle měřítka na mapy velkých měřítek (1 : 1 000 - 1 : 10 000), středních měřítek (1 : 10 000 – 1 : 500 000) a malých měřítek (1 : 500 000 a menší). Dále rozdělujeme mapy na topografické (základní) mapy, které nám poskytují obraz zemského povrchu s jeho nerovnostmi (výškopis, vrstevnice) a objekty (polohopis). Vedle topografických map existuje řada speciálních map (tématické, účelové), které nám zprostředkovávají speciální typy informací. Pro archeologii jsou ze speciálních map nejdůležitější mapy přírodního prostředí. (*Kuna a kol. 2004*)

Pro průběh starých stezek nám nejvíce poslouží staré mapy, jelikož podávají informace o zachovalé zemědělské krajině se sítí starých stezek, které ukrývají podobu starých a prehistorických tras. Topografické mapy mají na našem území téměř třísetletou tradici. Jako první vytvořil v letech 1708 – 1712 podrobnou mapu Moravy Jan Křištof Müller. Mapu Čech v měřítku 1 : 132 000 vypracoval J.K.Müller až roku 1720. Jeho dílo je přechodem mezi mapami – ilustracemi a mapami zhotovených na základě měření. Do dnešní doby použitelnou mapou je mapa tzv. I.vojenského (josefského) mapování z let 1764 – 1783 v měřítku 1 : 28 800. Obsah mapy je zaměřen na vojenské potřeby. Podkladem pro I. vojenské mapování se stala Müllerova mapa z roku 1716 a 1720. Mapování bylo prováděno „od oka“ pouhým pozorováním v terénu

ze sedla koňského hřbetu. Velká pozornost při mapování byla věnována komunikacím, řekám, potokům, kostelům a mlýnům. Vedle samotného mapování vznikl vojensko – topografický popis, který obsahuje informace neuvedené v mapě např.: stav silnic a cest, šířka vodních toků atd. I. vojenské mapování je významné z hlediska své podrobnosti, měřítka a písemného aparátu. Významné je také proto, že zachycuje území Čech, Moravy a Slezska v době před nástupem průmyslové revoluce. Po I. vojenském mapování proběhlo ještě druhé a třetí vojenské mapování. II. vojenskému mapování – Františkovo z let 1836 – 1852 v měřítku 1 : 28 800 předcházela vojenská triangulace jako geodetický základ. Na rozdíl od I. vojenského mapování je Františkovo mapování přesnější. Obsah mapy je téměř stejný s I. vojenským mapováním. Mapy II. vojenského mapování zachycují krajinu v době nástupu průmyslové revoluce a rozvoje zemědělství, kdy vzrostla výměra orné půdy za 100 let o 50 % a lesní plochy dosáhly u nás historicky nejmenšího rozsahu. III. vojenské mapování - Františko – josefské z let 1876 – 1880 v měřítku 1:25 000 je vylepšeno o znázornění výškopisu. (<http://oldmaps.geolab.cz>)

Pro dálkové trasy či meziregionální stezky se uplatňují mapy malých měřítek a mapy reliéfu. V mapách malého měřítka a reliéfu se neobjevuje vliv člověka na krajinu, tudíž můžeme na těchto mapách celkem dobře rozeznat predispozice starých stezek především těch prehistorických. (Květ 2003)

Detektor kovů

Nejčastěji v terénu užívanou metodou průzkumu starých stezek je bezprostředně průzkum detektorem kovů.

Detektory kovů jsou přístroje, které identifikují přítomnost kovového předmětu pod povrchem země bez jakéhokoliv narušení. Na druhou stranu, vyzvednutí jednotlivých předmětů bez rozsáhlejšího výkopu, nám unikají informace o kontextu uložení předmětu. Proto je zapotřebí zvážit užití detektoru kovů na daném nalezišti. Cílů detektoru kovů v archeologii může být několik. (Kuna a kol. 2004)

Detektor kovů můžeme použít v průběhu archeologického výkopu, kde urychlí identifikaci kovových předmětů. Pomůže zacílit priority výkopu a umožní šetrnější vyzvednutí předmětů. Detektory kovů by se měly používat při dohledávání nezaregistrovaných artefaktů ve vykopané nebo vytěžené zemině na haldách. Dalším důležitým použitím detektorů kovů je při plánované mechanické skrývce. Před

mechanickou skrývkou by mělo dojít k průzkumu terénu detektory kovů a všechny nálezy by měly být přesně zaměřené. Detektor kovů lze využít jako doplněk geofyzikálního průzkumu. Detektor kovů v tomto případě slouží k identifikaci a upřesnění interpretace nejasných či výrazných anomálií při magnetometrickém či elektromagnetickém měření. (Kuna a kol. 2004)

Při cíleném archeologickém průzkumu musíme použití detektoru kovů zvážit. Cílený archeologický průzkum usiluje o průzkum určité lokality z hlediska systematického vyhledávání a mapování kovových předmětů. Příkladem takového průzkumu může být výzkum zaniklých středověkých cest, bojišť či železářských areálů. (Kuna a kol. 2004)

Užití detektoru kovů volíme při záchranných archeologických výzkumech, kde je archeologická lokalita bezprostředně ohrožena výstavbou, přírodními procesy či zemědělstvím. Při tomto nutném průzkumu je zapotřebí kvalitní odborné dokumentace kontextu nalezených předmětů. (Kuna a kol. 2004)

Letecká archeologie

Letecká archeologie nám slouží k identifikaci průchodu starých stezek za pomoci snímání zemského povrchu. A je jednou z nejdůležitějších způsobů získávání nových archeologických dat. Pracuje ve velmi velkém prostoru a objevuje mnoho nových archeologických lokalit a nových typů objektů. Cílem letecké archeologie je plošný průzkum krajiny z výšky, který registruje nově objevené archeologické památky. Památky jsou identifikovány na základě dochovaných částí či nezachovaných v reliéfní podobě. Dále dokumentuje kulturní krajinu a získává informace z leteckých a družicových snímků, které byly pořízeny za jiným než archeologickým účelem. (Kuna a kol. 2004)

Hlavní metodou dokumentace památek je letecký archeologický průzkum z malých výšek. Tato metoda je zaměřená na vyhledávání, identifikaci, evidenci a dokumentaci pohřbených a viditelných reliktních historické krajiny zanechaných lidskou populací či přírodní tvorbou. Svůj význam má v tom, že většina takto objevených památek nebude v blízké době zkoumána klasickým způsobem tj. sondáž. (Kuna a kol. 2004)

Většina umělých zásahů pod povrch země zanechává po sobě stopy dlouhodobé nebo příležitostně detekovatelné. Tyto stopy jsou lépe pozorovatelné z výšky než z pohledu ze země. (Kuna a kol. 2004)

Ze všech indikátorů podpovrchových objektů mají největší význam porostové příznaky, které vznikají tím, že podpovrchové objekty mění chemickou skladbu podorniční vrstvy. Vegetace vyrůstající z této vrstvy se poté nápadně odlišuje od okolní vegetace svou barvou, výškou vzrůstu, hustotou. Vegetační příznaky se nejlépe projevují na kulturních plodinách zejména pak na obilovinách. (Kuna a kol. 2004)

Mikrosondáž (vrypy)

Při výzkumu prehistorických a historických stezek se užívá metody mikrosondáže, která sleduje výskyt a rozmístění artefaktů v povrchové vrstvě zeminy. Děje se tak formou malých sond nebo vrypů, které bývají většinou jen na šířku rýče nebo lopaty. Metoda mikrosondáže je vhodná v terénech s trvalým lesním či travním porostem, který nám neumožňuje povrchový průzkum sběrem. (Kuna a kol. 2004)

Metodou mikrosondáže lze zkoumat území značně omezené a dále relativně malý objem zeminy. Cílem mikrosondáže je forma prospekce vytipovaných lokalit, kde dosud nebyly zjištěny žádné lidské aktivity. Zde se mikrosondáž soustřeďuje na terénní útvary, u kterých lze předpokládat jejich využití v minulosti např. : vrcholky kopců, ostrožny, horská sedla atd. Dalším cílem je forma bližšího poznání lokalit, které byly rozpoznány na základě antropogenních reliéfních tvarů. Sondáž se zaměřuje pouze na určitou kategorii archeologických areálů jako hradiště, zaniklé středověké vsi apod. Mikrosondáž nám umožňuje získat základní informace o tom, že v daném areálu probíhala nějaká neurčitá aktivita. Vrypy prováděné v pravidelné síti nám zaručují účinnost průzkumu. Velikost mikrosondy se pohybuje většinou od 0,2 do 0,4 m². Polohu mikrosond stačí zaměřit orientačně pomocí pásma či krokováním. Pouze v případě, že mikrosonda zachytila nějakou podpovrchovou strukturu, je lepší je zaměřit geodeticky či za pomoci GPS. (Kuna a kol. 2004)

Bioarcheologie

K indikaci liniových prvků (stezek) využíváme také botaniky. Liniové prvky jsou ve vegetaci čitelnější a můžeme je pozorovat při leteckém průzkumu. Při identifikaci historických úvozových cest lze pozorovat na podzim odlišné zbarvení listnatých stromů od jehličnatých monokultur. Tímto způsobem byla zkoumána Zlatá stezka na Šumavě. Vznik úvozových cest je kladen do vrcholného středověku, raného novověku a v tereziánském období jich většina zaniká. Přirozená stromová vegetace podél stezek

se však na úvozových cestách udržela do dnešních dnů. Z tohoto důvodu můžeme dnes průběh stezek zkoumat na základě odlišné vegetace. (Kuna a kol. 2004)

Staré komunikace můžeme sledovat také z pylových analýz. Pro identifikaci stezek je nejtypičtější výskyt pylu svazu *Polygonion avicularis* (třída *Plantaginetea*). K tomuto svazu patří rdesno ptačí truskavec (*Polygonum aviculare*), mochna poléhavá (*Potentilla supina*) a ostřice zaječí (*C. leporina*). Jedná se o společenstva jednoletých až vytrvalých druhů na sešlapávaných půdách sídel a komunikací. (Čulíková 1998, 303 – 304)

Numismatika jako pomocná věda

Při archeologických výzkumech na vesnicích, hradištích a pohřebištích ze slovanské doby hradištní získáváme také nepočtené mince. Pro archeologii jsou především prvořadým archeologickým pramenem dalekosáhlého historického významu. Při dnešním rozsahu pramenného materiálu a dosaženém stupni specializace historických disciplín je přirozené, že pro numismatické hodnocení získaných mincí hledají archeologové pomoc u příslušných odborníků. Žádají odbornou expertízu, za níž nabízejí numismatickému bádání zpravidla hodnotný pramen s nálezovými okolnostmi. I ten nejzákladnější údaj – spolehlivé určení naleziště vydává důležité svědectví o původním rozptylu jednotlivých typů mincí. Pomocné vědy historické tvoří základní pilíře historické vědy, neboť svými specifickými metodami klasifikují historické prameny, určují jejich vypovídací schopnosti. Na jedné straně jsou pomocníky, slouží si dokonce navzájem, musí se tedy navzájem respektovat, společně pomáhají osvětlovat historické dění, na druhé straně však jsou současně kontrolou historických závěrů, kontrolou historické syntézy. V době rozvoje vědeckých oborů, kdy je nutná i vnitřní specializace, je třeba i v našich pomocných vědách varovat před nahrazováním mezioborové spolupráce. Základním úkolem numismatiky ještě zůstává prakticky exaktní klasifikace numismatických fondů a rovněž exaktní stanovení původu ražeb, jejich bezprostředních zdrojů, dále pak studium vlastního peněžního hospodářství, sledování hodnot a směny a také rozptylu mincí a tím i jednoho aspektu obchodních, hospodářských, eventuelně i jiných stylů různých oblastí. Pro většinu těchto úkolů v rámci období, jež je ve středu našeho zájmu, i o několik století dále do středověku, může přinést také archeologie nový pramenný materiál. Bude proto užitečné, aby se dále prohlubovala spolupráce mezi archeologickým výzkumem a numismatikem. Je zapotřebí, aby se v soupisech numismatických fondů věnovala větší pozornost nálezovým okolnostem. Při historické interpretaci nálezů mincí je nezbytně třeba důsledně přihlížet k nálezovým okolnostem a přistupovat k nim kriticky. Je třeba si rovněž uvedomit, že při hodnocení vývoje osídlení numismatický materiál není dostatečným kritériem pro posouzení kontinuity osídlení. V archeologických nálezech časného středověku jsou mince prvořadým pramenem pro vytváření absolutně chronologických systémů, neboť dávají přinejmenším jeden pevný termín – „terminus post quem“. (Staňa 1986, 86 – 90)

Nálezy mincí

Nálezem mincí se rozumí jeden nebo více kusů mincí nalezených v nejrůznějších prostředích. Mince bývají většinou uloženy v nádobách, v textilních či kožených váčcích nebo se mohou nacházet bez obalu. Je zapotřebí počítat, že obal, ve kterém byly mince uloženy, se mohl za dobu uložení mincí zcela rozpadnout., tudíž se do dnešních dnů nedochoval. K nálezům mincí dochází nejčastěji vykopáním či vyoráním ze země nebo k objevu dojde při stavebních úpravách historických staveb. V poslední době se však množí nálezy objevené při nelegálních průzkumech terénu za pomoci detektoru kovů. Dochází tak k unikání cenných informací, které nám nálezy mincí mohou poskytnout.

Mincovní nálezy dělíme podle množství mincí v nich ukrytých. Můžeme tedy mincovní nálezy rozdělit na nálezy jednotlivých mincí a hromadné nálezy. Vedle těchto hlavních druhů nálezů jsou nálezy hrobové, které mohou mít podobu jednotlivé mince nebo hromadného nálezu.

Hromadné nálezy

Hromadné nálezy představují jedinečný pramen poznání. Na základě hromadných nálezů a jejich složení lze stanovit relativní chronologii (denárů, brakteátů) jednotlivých vydavatelů či relativní chronologii ražeb jednoho vydavatele. Hromadné nálezy dělíme do dvou skupin. První skupinou jsou nálezy, které se skládají z několika mála typů mincí jednoho nebo několika vydavatelů, představující pravděpodobně soubor oběživa. Druhou skupinou jsou hromadné nálezy, které označujeme za poklady. Jsou složené z desítek typů mincí od celé řady vydavatelů. Tyto poklady nejsou ukázkou momentálního oběživa, nýbrž tezaurovaným obnosem i několik let. Příkladem je poklad z Rakvic, který obsahoval většinu typů moravských denárů a rakouských feniků od druhé poloviny 11. století do konce 30. let 12. století. (*Šmerda 1996*)

Nálezy jednotlivých mincí

Nálezy jednotlivých mincí mají v podstatě menší význam, protože se většinou jedná o ztrátové mince. Je zapotřebí vždy dbát zvýšené pozornosti při nálezů jednotlivé mince a na její nálezové okolnosti, neboť se nemusí vždy jednat o ztrátovou minci. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Mincovní nálezy z 11. – 12. století, které považujeme za ztrátové, se výrazně soustřeďují k předním hradům přemyslovského státu. Ztracené mince na venkově naznačují provoz monetizované směny. Výraznější stopy monetizace směny na venkově jsou kladeny podle dnešní nálezové situace do závěru 12. století a počátku 13. století, avšak od počátku 11. století známe nálezy, které pravděpodobně náležely do vesnického prostředí. Místo jejich uložení může nasvědčovat o majetkové diferenciaci venkova např. : nález ze Zlivi. (*Klápště 1999, 800*)

Obol mrtvých

Užití jednotlivých mincí v pohřebních obřadech v Čechách je nízké a nepřekračuje několik málo procent. Mince známe z různých sociálních prostředí, z pohřbů mužů, žen a dětí. (*Klápště 1999, 780*)

Největší četnost ukládání mincí jako obolu mrtvých byla v době vlády Svyatopluka II., Vratislava II. a Břetislava II. Na počátku 12. století klesá četnost mincí na kostelních hřbitovech. Četnost nálezů mincí v českých hrobech je mnohem nižší než na jihu Moravy a v Karpatské kotlině. (*Klápště 1999, 777*)

Mince uložené při pohřebních obřadech podávají dvě důležitá svědectví. Od počátku 11. století byly ražené mince dostupnější i pro slabší sociální skupiny obyvatelstva. Dálková směna, specializovaná výroba a pohyb raženého kovu se neomezil pouze na centrální lokality, ale zároveň se propojila i vesnická prostředí. Druhým svědectvím mincí uložených při pohřebních obřadech je, že byly vyloučeny z ekonomické oblasti, z platů a směny. Toto jednání potvrzuje jejich symbolický význam. Jinou skupinou, která nepatří do roviny obolu mrtvých, jsou nálezy mincí s otvory nalezené v hrobech. Ty sloužily k zavěšení na náhrdelníku, na oděvu apod. (*Klápště 1999, 782*)

Při zachycení hrobového nálezu je potřeba dbát na nálezové okolnosti. Důležitým faktorem je místo uložení mince uvnitř hrobové jámy. Při umístění mince u hlavy zemřelého či v dlaních nasvědčuje, že mince byla vložena do hrobu záměrně jako obol mrtvých. Mince se také dávaly mimo tyto dvě oblasti. V tomto případě rozlišení záměrného a nezáměrného uložení mince je otázkou pečlivého terénního výzkumu. (*Klápště 1999, 782*)

Nálezy zjištěné mimo vlastní hrob či ve vyrovnávacích vrstvách v areálu pohřbívání postrádají vypovídací hodnotu a nelze je přesněji definovat. (*Klápště 1999, 775*)

Problém spojený s nálezy mincí v areálech pohřbívání nastává v pozdějším středověku, kdy dochází k etážovému pohřbívání. Při archeologickém výzkumu jsou evidovány druhotně uložené mince v zásypech hrobových jam, ve vyrovnávacích vrstvách atd. Spojitost těchto mincí s pohřebním obřadem není prokázáno. (*Klápště 1999, 777*)

Z českých nálezů v kostelních pohřebištích vyplývá, že jednotlivě ukládané mince přetrvaly do 12. století až 16. století. Jednotlivé mince známé z kostelních hřbitovů 11. – 13. století se soustřeďují k přemyslovským hradům, na akropole, předhradí či podhradí. (*Klápště 1999, 776, 780*)

Hotovost jednotlivce

Mincovní nálezy, ve kterých lze spatřovat hotovost jedince, souvisely s běžnou směnou, kterou z neznámých důvodů opustily. Nálezy hotovosti jedince lze rozdělit do dvou skupin. Soubory uložené do hrobu a mincovní nálezy zjištěné zpravidla v sídlištních souvislostech. (*Klápště 1999, 783*)

Mincovní nálezy uložené ve schránkách upevněných u pasu, vložených do ruky nebo do šatu se objevují zřídka, ale v širokém časovém i územním rozpětí. Lze v nich spatřovat obol mrtvých nebo výjimečnou událost, která způsobila uložení zemřelého s celou jeho peněžní hotovostí. (*Klápště 1999, 784*)

Dokumentace a zpracování nálezů

Nálezy mohou být dokumentovány pouhým popisem tj. popsány nálezové okolnosti, způsob uložení nálezu a popis jednotlivých mincí s jejich určením. Někdy také s připojenou fotodokumentací. Druhým způsobem zpracování nálezů je vědecký rozbor. Při vědeckém rozboru vedle samotného popisu mincí se zkoumá numismatické a historické hledisko nálezu. Před samotným studiem je potřeba znát, jestli je nález celý nebo jen jeho část a jak veliká. V rozboru nálezu je zapotřebí určit nejstarší a nejmladší minci, která nám vymezuje přibližnou dobu uložení. U denárových a brakteátových ražeb je určen nejstarší a nejmladší mince problematické, jelikož jde o mince němé (brakteáty) a mince bez letopočtu. Při rozboru nálezu je zapotřebí zhodnotit strukturu nálezu a určit nálezový kmen. Nálezový kmen je složka mincí, která je nejhojněji zastoupena v nálezu. Většinou se jedná o nejmladší ražby, které datují ukrytí mincí. Je

však nutno počítat, že nález nemusel být ukryt ihned, zejména u pokladů docházelo ke shromažďování mincí jako drahého kovu. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Mincovní nálezy jsou zpracované v díle P. Radoměřského (*1956a, 1956b*). Numismatické nálezy jsou publikovány v numismatickém sborníku a také v okresních a krajských archeologických periodikách.

Denárová měna 955 – 1210

Vývoj mincování

Vznik nejstarších peněz na území českého státu spadá do 2.pol. 10. století – přesněji do doby po roce 955. Podle starší literatury (*Fiala 1895, Cach 1970*) jsou nejstarší české mince připisovány českému knížeti Boleslavovi I., avšak v nedávné době přišel s názorem Jan Šmerda (1996), který přiděluje nejstarší české mince teprve Boleslavovi II. a klade tak počátky českého mincovnictví do 70. let 10. století. Vychází z posledních poznatků zjištěných při porovnávání s datováním řezenských ražeb tj. řezenských denárů bavorského vévody Jindřicha II., které byly předlohou pro české mincovnictví a ze stanovení doby, kdy se tyto mince objevily v hromadných nálezech na pobřeží Baltu, v tehdejších střediscích obchodu.

Na druhé straně existuje známá zpráva arabsko – židovského obchodníka ze Španělska Ibrahima Ibn Jakúba asi z roku 966. Ta obsahuje nejen stručný popis sídelního města českých knížat, ale také první písemný doklad a tom, čím se na pražském trhu platilo. Mince, jejichž vlastnictví i praktické užívání nebylo podle Ibrahima omezeno jen u nejvyšší vládnoucí vrstvy, sloužily k platbám větších částek, neboť jejich kupní síla byla velmi vysoká. Nestarší české mince nazýváme denáry, jak byly tyto mince ve středověké latině označovány podle starších římských předloh po celé Evropě. Ražby denárů z let 955 – 1050 byly vskutku masivní a těžbou mincí s průměrem zhruba 18 – 20 mm a váhy lehce přes 1 gram. Karolinská libra (cca 409g) se stala váhovým základem pro ražbu českých denárů. Z jedné Karolinské libry bylo vyraženo 240 kusů mincí. Karolinská libra byla vystřídána tzv. Severskou markou (hřivnou) nejspíše v průběhu 11. století. Severská marka v Čechách vážila 210g, z níž se vyrazilo 240 denárů. Zavedení severské marky se klade do let Břetislavovy reformy kolem roku 1050, kdy došlo ke snížení váhy mincí na necelý 1g a zmenšení střížku na zhruba 16 mm. Průměr mincí se až do konce 12. století nezměnil, ale došlo ke kolísání vah, kdy před koncem 12. století vážily denáry opět přes 1 gram. Ryzost nejstarších denárů se pohybovala od 0,800 do 0,950. Při mincovní reformě v polovině 11. století se ryzost snížila v průměru na 0,830. Ryzost nových ražeb se postupem času stále zhoršovala. V 70. letech 12. století se de facto jednalo o měděné mince pokovené stříbrem o ryzosti 0,110 stříbra. V závěru 12. století došlo k nepatrnému zlepšení denárů s jakostí 0,217 stříbra. (*Hásková 1978*)

Od počátku byla ražba mincí pro panovníka velice bohatým zdrojem zisku. To vedlo k postupnému znehodnocování denárů. U velkých denárů bylo jejich znehodnocování zanedbatelné. Po reformě Břetislava I. kolem roku 1050 došlo k pravidelnému obnovování mince (*renovatio mometae*), které se provádělo podle Kosmovy kroniky 3x až 4x ročně. Tento proces umožnil panovníkovi získat nový zdroj zisku. Lidé byli nuceni vyměňovat starší ražby denárů (kvalitnější) za nové ražby, které byly o mnoho horší. Poměr směny starších a nových emisí nebyl pevně ustanoven. (*Hásková 1978*)

Ražbami nejstarších českých mincí započal rod Přemyslovců někdy po roce 955. Netrvalo dlouho a od 80. let 11. století započal s ražbou denárů také konkurenční rod Přemyslovců - Slavníkovci. Ze známých ražeb Slavníkovců to jsou denáry Soběslava Slavníkovce, denáry biskupa Vojtěcha jsou sporné a v současnosti téměř vyloučené. Slavníkovci však podlehl lépe organizovanému státu Boleslava II. roku 995, kdy byli na svém libickém sídle vyraženi. Po tomto aktu došlo v Čechách ke sjednocení ražby mincí a k vytvoření panovníkovy mincovního regálu. (*Hásková 1995*)

Kov

Již od dávných dob se jako mincovní kov uplatnilo stříbro (Ag, v numismatice zkratka AR). Stříbro se stalo převažujícím mincovním kovem již ve starověku a nadále si udrželo prim v ražbě mincí. Stříbro se ve svém ryzím stavu vyznačuje zářivou stříbrobílou barvou a značným kovovým leskem. Patří mezi vysoce ceněné kovy. Jeho vlastnosti tj. hlavně tažnost a tvárnost – i za studena – ho přímo předurčují k využití ve zlatnických, kovotepeckých dílnách či v mincovnách. Právě ve středověku došlo k objevení největších stříbrných dolů a to v Kutné Hoře. (*Hána 2007*)

Stříbro se jako zlato z počátku starověku užívalo při výrobě mincí v téměř čisté podobě. Ryzost prvních starověkých stříbrných mincí nepoklesla zpravidla pod 95 %. Postupně dochází k legování stříbra. Jako tvrdící přísada se v mincovnictví u stříbra uplatňuje odedávna výhradně měď. (*Hána 2007*)

Ryzost stříbrných slitin se udávala v lotech. Lot je drobná hmotnostní jednotka 1/32 libry, která se dále dělí na 4 kvintlíky. Ryzí stříbro představuje 16 lotů tj. převedeno na dnešní jednotky 1000/1000. Jeden lot se rovná 62,5 /1000. Mincovnictví užívalo celé spektrum ryzostí od téměř čisté mědi po téměř čisté stříbro. (*Hána 2007*)

Stříbro se v přírodě vyskytuje většinou v kompaktních ložiscích. To dovolovalo již v raném středověku horníkům sledovat rudné žíly i do větších hloubek. (*Hána 2007*)

Technika ražby denárů

V raném středověku se k výrobě mincovních razidel užívalo jednoduché tzv. pracovní techniky, která umožňovala jednoduchost až schematičnost mincovních obrazů. Plocha mince byla rozvržena na plochu mincovního obrazu a obvodek, ve kterém měl být uveden opis. U českých denárů tvořila plocha, která byla určena pro mincovní obraz, polovinu průměru celé mince. Na takovéto malé plošce vznikly jednoduché mincovní obrazy většinou s náboženskou tematikou např.: kříž, kaplice, pták, světec atd. Tyto miniaturní obrazy byly středověkými zlatníky ztvárněny za pomoci drahých punců. Poskládáním a postupným vyražením punců do plochy budoucího razidla a punců k sobě – měly různé tvary jako tečka, čárka, trojúhelník, oblouček atd. – vznikal požadovaný obraz na razidle (obr. 10). (Hána 2007)

V pozdějším období hlavně u denárů malého střížku se začal preferovat důraz na detail. Se zmenšením plochy mince došlo k náročnosti zobrazovaných scén. Na denárech malého střížku můžeme tak sledovat mistrnost románských mistrů a jejich miniaturní umělecká díla. Takováto náročná práce však nemohla být dosažena starší technikou vyražením punců. Začíná se proto uplatňovat ve větším měřítku rydlo. Každý sebemenší detail, vlas či oděv byl vyryt do kovu razidla ostrým ocelovým rydlem. Často nalézáme na mincích stopy po rydlu v podobě tečky či důlku uprostřed obrazu (obr. 9). Díky těmto stopám můžeme dnes rekonstruovat tehdejší postup při výrobě obrazu do budoucího razidla. (Hána 2007)

Ruční ražba

Ruční ražba probíhala mezi dvěma razidly (kolky, matricemi), z nichž spodní mělo tvar komolého kužele (obr. 8). Spodní razidlo bylo zakončeno při své širší základně čtyřhranným trnem určeným k ukotvení razidla do dřevěného špalku. Svrchní razidlo mělo podobu válce, který držel pregěj v ruce. Pregěj položil předpřipravený mincovní střížek na spodní razidlo, poté přiložil svrchní razidlo na mincovní střížek a silným úderem kladiva do svrchního razidla vyrazil obraz mince. Pokud jeho úder byl slabý a mince tím pádem byla nedoražená, musel úder opakovat. U denárů malého střížku si lze povšimnout jejich pravidelně kruhového tvaru, zvýšeného okraje a vroubkované plochy hrany. To vede k domněnce o doplnění ražební technologie už v tomto období o jakousi obdobu ražebního kruhu. Při ražbě mezi párem malých razidel by mělo dojít spíše

k deformaci střížku do podoby soudku, avšak skutečný tvar dochovaných mincí je opakem. (Hána 2007)

Typy denárů a jejich obrazová náplň

Nejstarším typem českých denárů je tzv. *řezenský typ* (obr. 11), který je pojmenován podle shodného typu bavorského. Podle V. Katze se rozeznávají dva typy řezenských denárů a to starší a mladší. Starší typ se vyznačuje devíti body v úhlech kříže a na druhé straně kaplicí uvnitř s písmeny. U mladšího typu se v úhlech kříže začínají objevovat nejrůznější kombinace bodů, koleček, klínků, půlměsíčků atd. Takovéto kombinace se však na bavorských ražbách nevyskytují, proto lze tyto ražby pokládat za vlastní domácí českou tvorbu. Z mincovních nálezů lze tudíž odvodit, že mladší řezenské typy denárů navazují na starší řezenské typy denárů. Kombinace kříž/kaplice po ukončení ražby obou řezenských typů však definitivně nemizí. Velmi často se ještě objevuje v 11. století na denárech knížete Jaromíra. Není zcela jasné, jaký typ navázal na skupinu řezenského typu. Pořadí, ve kterém byly denáry řezenského typu raženy, se dá sestavit podle Petráň takto: typ devítibodový (řezenský starší) – šestibodový – pětibodový – čtyřbodový (řezenský mladší). (Petráň 1998)

Dalším typem nejstarších českých denárů jsou *denáry se symbolem ruky* (obr. 12). Ruka se vyvíjí od široké bez dalších znamení až po tzv. úzkou anglosaskou, kterou doprovázejí nejrůznější symbolická znamení. Symbol ruky pochází nejspíše z papežských mincí počátku 10. století a poté se stává rukou Boží (Dextra Dei), obecným křesťanským symbolem. Rub denárů s rukou tvoří vždy kaplice. (Petráň 1998)

Následuje *karolinský typ* (obr. 13) – obrazová náplň kříž/kaplice, který se objevuje v nálezech před zavedením frízského a ethelredského typu. Jeho název je odvozen od zvláštního typu kaplice, která nemá pod štítem skupinu písmen, nýbrž křížek mezi dvěma svislými čárkami nebo stejnými písmeny. Karolinský typ lze do určité míry sloučit s mladším řezenským typem, protože je de facto jeho podskupinou. (Petráň 1998)

Mečový typ (obr. 14) nejspíše navazuje na karolinský typ. Jsou to ražby se stylizovaným krátkým mečem, který bývá zpravidla doplněn malým křížkem či předmětem znázorňující „jakousi kovadlinku“. Vyskytují se i denáry se dvěma meči vedle sebe. Mečové motivy do českých zemí přišly z anglosaského prostředí - Dánska.

Jeho obrazová náplň je meč/kaplice u starších typů. U mladších pak meč/meč, meče/meč, pták/meče či meče/kaplice. (Petráň 1998)

K vzácným typům pak patří *šípový typ* (obr. 15). Je kladen do stejného časového rozmezí jako mečový typ. Jeho obrazovou náplní je šíp/kaplice. (Petráň 1998)

Byzantizující typ (obr. 16, 17) je podle V. Katze posledním raženým typem před zavedením frízského a ethelredského typu. Charakteristickým zobrazením pro tento typ je schematický obličej (hlava) en face. Odtud vznikl také jeho název, protože tak je obvykle vyobrazen Kristus na pozdně byzantských ražbách. Obrazovou náplní pro byzantizující typ starší je hlava zpřímá/ kříž nebo hlava / ruka. Pro mladší byzantizující typ je charakteristické zobrazení v podobě dvojpoprsí zpřímá / poprsí zpřímá či kříž/ poprsí zpřímá. V první polovině 11. století se objevuje mladší byzantizující typ a to na denárech knížete Jaromíra. U těchto ražeb je hlava doprovázena paprsky svatozáře, tudíž je nesporné, že se jedná o stylizovaný Kristův portrét. (Petráň 1998)

Dalším typem je *ptačí typ*, který spadá do skupiny typů předcházejících. Motiv ptáčka spatřujeme nejčastěji na ražbách slavníkovských denárů. Původ motivu ptáčka je nejasný nebo může být severský. (Petráň 1998)

Typy jako mladší řezenský typ, typ se širokou rukou, mečové, ptačí, byzantizující tvoří skupinu mezi starším řezenským typem a pozdějšími typy frízským a ethelredským. (Petráň 1998)

Frízský typ (obr.18) je nazván numismatiky pro svou podobnost, a ne tedy z důvodů obchodní imitace s ražbami severoněmeckého Deventru v tzv. Frízsku. Denáry frízského typu mají na líci ruku s jedním či dvěma symbolickými znaky a na rubu obraz kříže. Většina mincí frízského typu nese na obou stranách nesrozumitelné texty, a tudíž nelze, až na pár výjimek, přečíst jméno knížete. Ruka se vyvíjí od širší k ruce shodnou s následujícím typem ethelredským. (Petráň 1998).

Ethelredský typ (obr. 19), jehož název je odvozen od mincí anglického panovníka Ethelreda II., jehož mince na konci 10. století zaplavily trhy v severní a východní Evropě, je vůbec nejčastěji se vyskytující typ denárů Boleslava II, což vypovídá o jeho mohutné produkci. Jeho obrazovou náplní je na líci úzká ruka mezi znaky alfy a omegy. Na líci je vždy jméno Boleslavovo s titulem DVX a na rubu je schematicky převzato poprsí krále z anglické předlohy doplněné jménem mincovny a mincmistra. Ethelredský typ denárů má oproti frízskému typu dobře čitelné a až na výjimky nekorumpované opisy. (Petráň 1998).

Určitým mezníkem či předělem v obrazové náplni mezi výše popsányými typy denárů a denáry malého střížku jsou ražby z prvního desetiletí do sedmdesátých let 11. století. Jde vesměs o denáry knížete Jaromíra, Oldřicha, Břetislava I., Sptyhněva II. a Vratislava II., které jsou charakteristické větší tvůrčí aktivitou domácího prostředí (obr. 21, 22, 23). Je zde snaha o první zobrazení zemského patrona Václava na Oldřichových denárech. Patrným zdrojem inspirace je především silný východní vliv byzantského umění (trůnící panovník, dvojportrét). (*Hásková 1978*)

Po roce 1050, kdy proběhla mincovní reforma knížete Břetislava I. se denárům dostává nejenom změn ve hmotnosti a velikosti střížku, ale dochází i k jinému výtvarnému řešení (obr. 24). Již nemůžeme tak dobře rozdělit denáry malého střížku na pár základních typů podle ikonografie jako tomu je u denárů velkého střížku. Denáry malého střížku se staly malými románskými uměleckými dílky, kdy na ploše menší než 1 cm² dokázali tehdejší mistři vyobrazit různé motivy a scény do těch nejmenších detailů. Co na plat, že se jednalo o dokonalé umění, když vnitřní hodnota denárů byla tak mizivá, na rozdíl od předchozích ražeb, že se z nich stalo oběživo výhradně vnitrostátní. Malé denáry se vyznačují celou paletou převážně figurálních motivů, zobrazující nejčastěji panovníka a zemské světce Václava a Vojtěcha. Figurální dokonalost vrcholí v první polovině 12. století, kde se odráží dobová křesťanská ideologie i historické události. Ve druhé polovině 12. století dochází k úpadku umělecké hodnoty a objevují se jednoduché obrazy panovníka a patronů země. (*Hásková 1978*)

Opisová náplň denárů

České denárové ražby vypovídají o sobě nejen svou obrazovou náplní, ale především svými opisy či nápisy. Nejedná se tudíž o mince němé, jako tomu je u brakteátů, které vystřídaly denáry ve 13. století. V opisových legendách převládá latinský jazyk. Slovanská jména panovníků přejímají latinské koncovky (BOLEZLAVS, ODALRICVS atd.) a jejich titulatura zní DVX, REX. Vedle jmen panovníků se na denárech vyskytují jména jejich manželek (EMMA atd.), jména mincoven, ve kterých byly mince raženy (PRAGA CIVITAS, MALIN CIVITAS), jména mincmistrů (OMERIZ, NACVB, NOC atd.). Na začátku 11. století se začínají objevovat jména světců (SCS VVENCEZLAVS) a od 30. let 11. století se objevují jména světců i na

moravských ražbách v podobě sv. Mikuláše, Petra, Klimenta, Jana... Od 20. let 12. století se objevuje jméno druhého českého světce sv. Václava. (*Hásková 1978*)

Mincovny

Ražba denárových mincí probíhala v několika mincovnách, proto můžeme mincovny rozdělit do několika skupin. Za prvé rozlišujeme mincovny české a moravské. Dále pak v Čechách pracovaly mincovny pro vládnoucí dynastii Přemyslovců, na druhé straně měly své mincovny i Slavníkovci, kteří soutěžili s Přemyslovci o prim v Čechách. Na Moravě je situace o trochu složitější. Mince zde razila jak vládnoucí přemyslovská knížata ve svých údělech, tak olomoučtí biskupové, kteří měli výsady na právo ražby mincí.

Přemyslovské mincovny:

Praha – počátek ražby mincí v pražské mincovně je kladen do rozmezí 50. - 70. let 10. století, jež je spojen s ražbou prvních českých denárů. První mincovna pracovala téměř jistě na Pražském hradě (snad v objektech v blízkosti dnešního třetího nádvoří). V poslední čtvrtině 10. století není vyloučena další mincovna v podhradí – dnes Malostranské náměstí. V pražské mincovně byly patrně raženy denáry všech českých knížat 11. – 12. století. O fungování pražské mincovny svědčí též nápisy na nejstarších českých denárech – PRAGA CIVITAS a tím je až do 12. století bezpečně myšleno opevněné sídlo Přemyslovců – Pražský hrad. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Vyšehrad – mincovna na Vyšehradě zahájila svou činnost pravděpodobně za vlády knížete Boleslava II. (972 – 999) a to po roce 992. Na vyšehradských denárech nalézáme samotné jméno mincovny – WISEG, VVISEGRAD, VSEGRAD CIVITAS atd. Známe i jména vyšehradských mincmistrů, která se nám dochovala na českých denárech. V letech 992 – 995 zde zastávali funkci mincmistra nejprve Noc a poté Zanta. Mincovna byla v činnosti také za vlády Boleslava III. a po krátké pauze v letech 1002 – 1003 na Vyšehradě razil mince jako poslední kníže Jaromír, na jehož mincích se objevuje jméno mincmistra ZENSA. Nástupem knížete Oldřicha na trůn roku 1012 je považován konec vyšehradské mincovny. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Plzeň – mincovna v Plzni nebo spíše ve Starém Plzenci produkovala své nejstarší ražby za panování knížete Jaromíra. Denáry knížete Jaromíra z plzeňské mincovny nesoucí opisy PLIZEN CIVITAS – DEXTERA DOMINI RILSNI byly pravděpodobně

raženy na hradišti Starý Plzenec. Další ražby pocházející z této mincovny pocházejí až ze 13. století. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Kouřim – jedná se o spornou mincovnu. Do kouřimské mincovny jsou kladeny ražby knížete Jaromíra s opisem OTESA CVRIM. Někteří badatelé tuto hypotézu podporují, někteří jsou proti. (*Petráň - Radoměřský 1996, 159*)

Olomouc – mincovna sídlila na olomouckém hradě Přemyslovců a je dosud nejstarší známou moravskou mincovnou. Nejstarší olomoucké ražby pocházejí z období vlády knížete Břetislava I., které jsou velmi vzácné. Po Břetislavovi I. razil mince jeho syn Svytihněv II. jako kníže na Moravě až do roku 1055, kdy se stal českým knížetem. V této době došlo k rozdělení Moravy na jižní s centrem v Brně a na severní s centrem v Olomouci. Ražby z olomoucké mincovny patří k nejpočetnějším a obrazově k nejpestřejším. Znakem těchto ražeb je patron sv. Václav, který je patronem olomouckého chrámu. Po rozdělení Moravy razil v Olomouci Vratislav II. Dalšími panovníky, kteří razili denáry v olomoucké mincovně, jsou Ota I. Sličný, Eufemie, Boleslav, Svatopluk, Ota II. Černý a mnoho dalších. V roce 1181 došlo ke spojení všech tří knížectví pod jednu vládu a roku 1182 byla Morava prohlášena za markrabství. Mincovna zůstala v činnosti zřejmě po celé 13. století. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Brno – počátky mincovny v Brně jsou kladeny do let 1055 – 1061. Centrem brněnského knížectví se stal brněnský hrad, ve kterém byla umístěna mincovna. Nejstarší ražby této mincovny pocházejí z období vlády Oty I. a Konráda I.. Na ražbách Konráda I. se objevuje obraz kostela a patrona sv. Petra s opisem CS PETRVS podle chrámu sv. Petra na brněnském hradě. Poté bylo brněnské knížectví rozděleno na knížectví brněnské a znojenské. V brněnské mincovně následně razil své mince Oldřich, Břetislav II., Soběslav I., Ota II. Černý, Ota, Svytihněv atd. Na mincovní produkci na Moravě se ve 13. století nepochybně podílela také brněnská mincovna. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Znojmo – mincovna pracující na znojenském hradě. První ražby pocházejí za vlády knížete Lutolda, mladšího syna Konráda I.. Charakteristické pro tyto ražby je jméno sv. Mikuláše na rubu mincí. Dalšími motivy na ražbách jsou obrazy knížete s mečem a kaplicí, postava s biskupskou berlou či hlava na knížecím stolci. Dalšími knížaty, kteří zde razili mince, byli Břetislav II., Oldřich, Soběslav, Konrád II., Konrád III., Ota atd. Znojenský úděl zanikl s dalšími moravskými úděly v roce 1197. Znojmo nadále

mincovalo během 13. století až do přenesení všech mincoven do Kutné Hory. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Podivín – mincovna se nacházela na podivínském hradě. K roku 1144 udělil německý král Konrád III. olomouckým biskupům mincovní právo pro Podivín. V listině datované do roku 1146 se hovoří o starobylém právu spojeném s hradem Podivín. Do této mincovny jsou kladeny anonymní ražby a denáry připisované olomouckému biskupovi Jindřichu Zdíkovi. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Slavníkovské mincovny:

Malín – sídlo českého rodu Slavníkovců ležící na sever od Kutné Hory. Zde na rodovém sídle byly pravděpodobně raženy v letech 985 – 995 denáry se jménem Soběslava Slavníkovce a Malína. (ZOBEZLAV – MALIN CIVITAS). Pravděpodobně již v 10. století se v okolí Malína nalézala bohatá povrchová ložiska stříbra, která posloužila k vlastní ražbě mincí. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Mělník – Mělník je věnné město českých kněžen a královen. Kněžna Emma, manželka knížete Boleslava II., razila v mělnické mincovně denáry s opisem EMMA REGINA a MELNIC CIVITAS . Doba ražby těchto denárů je kladena do let 985 – 995 či do roku 1003 po vyhnání kněžny Emmy z vyhnanství. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Libice – slovanské hradiště a sídlo rodu Slavníkovců, které je nechvalně známé vyvražděním Slavníkovců na příkaz knížete Boleslava II. dne 28.9.995. Soběslav Slavníkovec razil v libické mincovně denáry s opisem ZOBEZLAV a LIVBVZ. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Hodnota českých denárů

V raně feudálním českém státě nebyl denár jediným platebním prostředkem. Vedle peněžního styku se ve druhé polovině 10. století hojně uplatňoval směnný styk s užitím naturálních platidel. Při běžné směně na trhu se jako obecně přijímaný ekvivalent hodnoty užívalo plátno. Jednalo se zřejmě o běžnou praxi již v mnohem starší době, kam nesahají písemné prameny. Věrohodně působí samo sloveso platit, jež se u většiny slovanských jazyků dodnes užívá k vyjádření činnosti slovesa s analogickým základem. Plátno užívané ke směnnému styku bylo nazýváno šátečkem. Tyto šátečky měly podobu tenké síťovaného plátna, které mělo hodnotu, jak uvádí arabsko – židovský obchodník ze Španělska Ibrahím ibn Jáckub, který kolem roku 965 navštívil Prahu,

jednu desetinu denáru. Používání naturálních platidel bylo podmíněno vysokou kupní cenou denáru, označovaného v Ibrahímově zápise jako „ kinšár “. Za tento kinšár neboli denár bylo možno v té době koupit množství pšenice pro člověka na 30 dní, množství ječmene pro koně na 40 nocí nebo 10 slepic. Částka 300 denárů se platila za vykoupení z poddanství a 100 – 150 denárů se platilo z nájemného polností. Jako běžný platební prostředek se denár uplatnil uvnitř českého státu asi od poloviny 11. století. (*Hásková 1978*)

Mezi přetrvávající problém české numismatiky patří otázka kupní síly denárů malého střížku. Problémem je, že z této doby nemáme téměř žádné doklady ohledně cen konkrétního zboží a že denáry malého střížku obíhaly jedno a půl století a jejich hodnotu ovlivňovala velká inflace tj. *renovatio monetae*. (*Mašek 2007, 101*)

Za stabilní údaj patří částka dvanácti denárů za daň z míru, která patřila k základním příjmovým položkám knížecí pokladny. Význam daně postupem času klesl z důvodu neměnnosti sazby této daně a poklesu svobodného obyvatelstva, tedy snížení počtu poplatníků. (*Mašek 2007, 102*)

Důležitým údajem je významný dokument z 12. století. Zakládací listina Vladislava II. pro litomyšlský klášter povoluje Chýnovským náhradu naturálního platu čtyř volů, dvou krav a čtyř ovcí za cenu 1 500 denárů. Údaje z listiny umožňují přibližně určit hodnotu některých komodit vyjádřenou v denárech. Je zapotřebí předpokládat, že poměr cen tří uvedených zvířat se do poloviny 14. století významně nezměnil. Výpočtem vychází, že vůl stál 268 denárů, kráva 167,5 a ovce 22,33 denárů. Další zmínka pochází z listiny Soběslava I. z roku 1130, kde vyšehradský probošt povinně vydával v létě kanovníkům jednu jalovici a v zimě dvě tříletá prasata. V listině je jasně řečeno, že prasata nahrazují jalovici. Cena prasete vychází na 84 denárů. (*Mašek 2007, 104*)

Vykoupení se z nevolnictví, pokuta za práci ve svátek či za pohřeb mimo vysvěcený hřbitov činila tři sta denárů. Pouze pořizovací částka otrokyně byla dvojnásobná. Cena se zřejmě odvíjela od možnosti reprodukční schopnosti ženy. (*Mašek 2007, 104*)

Brakteátová měna 1210 – 1300

Vývoj v Čechách

Za vlády českého krále Přemysla I. cca 1210 z oběhu mizí dvoustranné denáry, které jsou nahrazovány jednostrannými mincemi raženými na velice tenkém stříbrném střížku o průměru 40 – 44 mm a váhy kolem 1 gramu (obr. 30). Ryzost těchto nových mincí byla vynikající, pohybovala se okolo 0,950 čistého stříbra, oproti z oběhu stahovaných denárů, které byly ve svém jádru velice chudé. Takto nově vzniklé mince nazýváme brakteáty (z lat. *braktea* = tenký plech, plíšek). Tento název pochází až z období humanismu. V tehdejší době byly mince nadále nazývány denarii. Přechod od denáru k brakteátům byl pravděpodobně z důvodů snadné a rychlé ražby i více kusů najednou a z důvodů tenkosti střížku, který zamezoval jakoukoliv padělatelskou činnost tj. pokovování měděného jádra mince stříbrem. (*Cach 1974b*)

České brakteáty se přizpůsobily svým vzhledem i vnitřní hodnotou míšenskému brakteátu. Vzhledem ke shodné fabrice obou skupin mincí byly z počátku považovány za české ražby. Postupem času se však došlo k názoru, který dosud přetrvává, že za české ražby se považují brakteáty s obrazem korunovaného krále, jelikož brakteáty s nekorunovaným panovníkem se ve velickém množství nacházejí v zahraničních nálezech než v českých. Podobný ráz českých a míšenských brakteátů je vysvětlován tím, že k ražbě českých brakteátů byli do Čech povoláni mincíři z Míšně, s nímž byli tehdy Přemyslovci ve velmi dobrých vztazích. (*Cach 1974b*)

Další nelehkou otázkou je samotná chronologie českých brakteátů, jelikož se jedná o mince němé až na pár výjimek. Brakteáty se od sebe liší pouze insigniemi trůnícího panovníka. Doktor Cach vychází z předpokladu, že se velké české brakteáty neustále přizpůsobovaly míšenským ražbám, a proto můžeme současně sledovat u nálezů obsahující jak české, tak míšenské brakteáty změny střížku. Z nejstaršího poměrně plochého profilu přešel na hlubší tvar s mírně zahnutým okrajem a nakonec okolo poloviny 13. století dospěl k vysoce reliéfnímu tvaru se značně vyhrnutým okrajem, avšak existuje řada dalších mincí, které nemůžeme přesně rozřadit podle profilu střížku (obr. 28, 29). Metrologické zkoumání nám nepomůže, jelikož v celém období padesáti let ražby velkých brakteátů dochází k výkyvům. (*Cach 1974b*)

Další podpůrnou metodou je průměr střížku, který u brakteátů Přemysla I. z vlašimského nálezu se pohybuje od 44 do 37 mm a je možno sestavit jakousi

sestupnou řadu. U brakteátů stihnovského nálezu, který obsahuje především ražby Václava I., sledujeme sestupnou tendenci ve velikosti střížku od 45 mm do 38 mm. To znamená, že po ubývání na velikosti brakteátů Přemysla I. došlo opět k náhlému zvětšení střížku. Mohlo tak dojít při nástupu Václava I. na český trůn. Podpurným argumentem je povšimnutí si, že u brakteátů Přemysla I. panovník sedí na trůně, tak u brakteátů Václava I. obraz trůnu již není. U brakteátů Přemysla Otakara II. je obraz panovníka víceméně symbolický. Panovník je zobrazen bez vousů nebo se znázorněním vousu v podobě bradky. Také u brakteátů Přemysla Otakara II. můžeme sledovat pozvolný pokles ve váze i velikosti střížku. (*Cach 1974b*)

Po roce 1260 dochází v Čechách k mincovní reformě Přemysla Otakara II., kterou ražba velkých brakteátů u nás končí. České brakteáty se tímto krokem odpoutaly od jejich míšenských předloh. Změnu prodělala velikost střížku, která měří 27 mm při váze cca 0,7 g a ryzosti okolo 0,900. Nové brakteáty nazýváme dnes středními (obr. 31). (*Cach 1974b*)

Došlo také k ražbě polovičních nominálů – půlbrakteátů - o velikosti kolem 18 mm při průměrné váze asi 0,35 g. Výtvarná stránka nových brakteátů dostala pestrou paletu motivů figurálních, zvířecích, motivy harpijí, architektonických prvků, rostlinných, ornamentálních atd. Hojná ražba středních brakteátů je nejspíše důsledkem decentralizace ražby do nově zřizovaných mincoven a rychlejší výroba využívající výhody ražební techniky brakteátů. Díky němosti brakteátů, dnes nemůžeme určit, ze které mincovny jaký brakteát vzešel. Můžeme se pouze domnívat, pokud se nějaký typ brakteátu vyskytuje v hojnějším množství v určitém katastru, mohl být tak ražen ve zdejší mincovně. Potíže jsou u přidělování brakteátů Přemysla Otakara II. a jeho syna Václava II.. U těchto ražeb nám nepomáhají ani váhy mincí. Větší oporou nám je ryzost mincovního kovu, která se během času měnila. (*Cach 1974b*)

Vedle brakteátů se ve 13. století v Čechách vyskytují velmi vzácně dvoustanné denáry s opisy. Jedná se o mince ražené při zvláštních příležitostech kolem roku 1230. (*Cach 1974b*)

Vývoj na Moravě.

Na konci 12.století, kdy roku 1197 dochází ke spojení Moravy v jeden politický celek, dochází i ke změně mince. Markrabě Vladislav I. Jindřich uvádí v život novou dvoustrannou minci, kterou dnes nazýváme moravskými denáry fenikového typu (obr.

33) . Tyto denáry měly čelit náporu cizí mince, která proudila na Moravu v hojném počtu a která svou hodnotou značně převyšovala nekvalitní denáry údělných knížat. Nové denáry jsou na rozdíl od předešlých denárů němé. Mají velice bohatou obrazovou náplň s motivy zvířat, panovníka, architektonické motivy... Jejich účel byl splněn. Skoro třicet let vítězily nad invazí cizí mince zvláště nad rakouským fenikem. Morava se v té době zcela odlišuje svým mincovnictvím od Čech, kde jsou raženy velké brakteáty. Velmi vzácně se též objevují mince v podobě půlbrakteátů. Kolem poloviny 13. století za vlády Přemysla Otakara II. dochází k ražbě malých moravských brakteátů (obr. 35). V té době Morava přechází pod vládu pražských Přemyslovců. Vedle malých brakteátů existovaly zřejmě poloviční nominály – půlbrakteáty. Malé moravské brakteáty s celou škálou motivů – architektonické, zvířecí, rostlinné, zobrazení panovníka atd. - svědčí o hojné ražbě. Tyto ražby si zachovaly svou teritoriální izolovanost, neboť se nevyskytují v českých nálezích a naopak. V sedmdesátých letech 13. století dochází na Moravě k ražbě středních brakteátů Přemysla Otakara II. za účelem sjednocení oběživa na Moravě a v Čechách (obr. 34). V téže době se razí ve zcela omezeném množství dvoustranné denáry s opisy. (*Cach 1974a, 37 – 46*)

Funkce mincí

V první polovině 13. století došlo k těžebnímu boomeru stříbra na Českomoravské vysočině u Jihlavy a u Havlíčkova Brodu, které se stalo bohatým zdrojem mincovního kovu zpracovávaného v českých a moravských mincovnách. Došlo k dosavadnímu převratu života všech vrstev obyvatelstva, jelikož noví kolonisté přicházející ze Saska a Bavorska přinášeli do Čech nové obchodní praktiky. Přinášeli s sebou také vlastní mince, které se pro jejich dobrou jakost velmi rychle uchytily. To bylo podnětem k zaražení nové domácí mince – v Čechách velkých brakteátů. (*Cach 1974b*)

Panovníkovi z ražby mincí plynuly značné finanční zisky. Na rozdíl od minulých dob panovník nevedl ražbu ve vlastní režii, nýbrž ji pronajímá osobám z řad bohatých měšťanů, od kterých vybíral předem stanovené nájemné. Do jejich rukou svěruje i vlastní těžbu stříbra, z které mu plynul pravidelný příjem Celý tento systém dal vzniknout novým institucím, vrstvě bohatého měšťanstva, lokátorům, kterým se otevřela cesta k podnikání a dalšího bohatnutí. Narůstající bohatství královského dvora, zámožných měšťanů se projevuje v potřebě honosného vybavení paláců, domů atd.

Tímto dochází k rozkvětu řemesel a drobného obchodování, který měl potřebu směnného prostředku. (Cach 1974b)

Na začátku 13. století došlo k velkému přílivu cizích mincí, který způsobil velký zmatek při platbách, přestože vládní nařízení přísně zakazovalo používání cizí mince. Protiopatření v podobě ražby vlastní domácí mince nestačilo tempu rychle narůstající potřeby oběživa, jelikož nálezy odkryté v Čechách a na Moravě spadající do 1. poloviny 13. století obsahují pouze cizí mince. V Čechách se uplatňovaly jako platidla míšenská brakteáty a na Moravě rakouské a bavorské feniky. Topografie nálezů velkých brakteátů naznačuje, že výskyt velkých českých brakteátů byl omezen pouze na severní a východní Čechy, zatímco západní a jižní Čechy jsou bez nálezů těchto mincí. Ještě ve druhé polovině 12. století v jižních a západních Čechách čile obíhaly české denáry, i když zde převažoval oběh bavorských a chebských feniků. (Cach 1974b)

Ve druhé polovině 13. století dochází ve stříbrnosných dolech na Českomoravské vysočině k maximálnímu objemu těžby, což bylo podnětem k dalšímu přílivu cizích osadníků do našich zemí. Nejednalo se pouze o bahaté obchodníky, ale přicházeli nemajetní řemeslníci i drobní zemědělci. Bylo nutno zvětšit životní prostor, proto byly mýceny lesy, zakládány nové vesnice či města a při nich pak místní trhy, zprostředkující přísun životních potřeb z venkova a naopak prodej řemeslných výrobků na venkov. Narůstá tím pádem i potřeba oběživa. Řešením měla být mincovní reforma Přemysla Otakara II. začátkem šedesátých let 13. století. Nově zavedeným nominálem, dnes nazývaným středním brakteátem, byl oproti dřívějšímu velkému brakteátu praktičtější. Váhově byl zhruba stejný, ale průměr střížku podstatně menší, což zaručovalo větší tuhost a odolnost mince. Reformou Přemysla Otakara II. byl také zaveden nižší nominál – půlbrakteát, který svou váhou odpovídal přibližně polovině středního brakteátu. Výskyt půlbrakteátů je v nálezech velice ojedinělý. Faktem je, že k teauraci pokladů bylo vždy raději používáno mince hrubší než mince drobnější. (Cach 1974b)

Zavedením decentralizace ražby mincí bylo docíleno zvětšení objemu ražených mincí, ale také rychlé distribuce mincí na potřebné místní trhy. V druhé polovině 13. století obíhal brakteát nejen na celém území Čech a Moravy, ale také za hranicemi českého státu. (Cach 1974b)

Oproti velkému počtu typů středních brakteátů Přemysla Otakara II. máme dnes nápadně menší počet typů ražeb Václava II., i když objem oběživa neustále vzrůstal. To lze do jisté míry vysvětlit tím, že ke konci 13. století dochází k sjednocování typů ve všech mincovnách, jichž bylo tehdy v Čechách asi třináct a na Moravě čtyři až pět. Tomu nasvědčuje i hojný počet variant v kresbě jednotlivých typů brakteátů. (*Cach 1974b*)

Ražená mince nejspíše vyhovovala při drobnějších platbách, avšak při potřebě vyššího nominálu si uživatelé pomáhali tím, že několik brakteátů na sebe položených spojili zahrnutím okraje do jednoho celku. Při potřebě vyšších transakcí např. prodej nemovitostí apod. byly mince nevyhovující, proto se takovéto platby prováděly nadále neraženým stříbrem na váhu. Dokladem jsou stříbrné slitky vyskytující se s mincemi ve velmi vzácném množství v nálezech. (*Cach 1974b*)

U brakteátů z posledních desetiletí 13. století jsou velké váhové rozdíly, které jsou způsobeny chvatnou ražbou al marco, při které byl vyražen stanovený počet mincí z určité váhové jednotky. Těžší kusy vyvažovaly mince lehčí. Při drobných směnách na trzích byla mince brána a zase dále dávana bez ohledu na svou váhu, přičemž rozhodující byl obraz na minci jako výraz její platební schopnosti. Mince byla skutečným platidlem v dnešním slova smyslu. (*Cach 1974b*)

Mincovní technika brakteátů

Nejprve byl zhotoven model razidla, tedy jakási patrice, z měkkého kovu či pouze z formovací hlíny. Poté byla patrice otisknuta do několika hliněných forem a v nich pak razidla odlita. Že byla razidla skutečně litá a že bylo zpravidla použito bronzu, vidíme z případu českého razidla ze sbírek Národního muzea (obr. 27). Takto získaná razidla mohla být dále rozlišena dodatečným vypuncováním teček, křížků apod. (*Cach 1976, 80*)

Na bronzové lité razidlo ve tvaru vysokého komolého kužele, který byl na spodní straně opatřen trnem pro zaražení do dřevěného špalku, byly položeny předem připravené tenké stříbrné střížky (obr. 25, 26). Na bronzové razidlo pregéř nasadil levou rukou „kovové pouzdro“. Kovové pouzdro bylo ve tvaru poháru, který měl své dno vyplněné poměrně měkkým materiálem - nejspíše kůží. Poté pregéř pravou rukou úderem kladiva provedl samostatnou ražbu. Tímto způsobem ražby mohlo být vyraženo i několik kusů mincí najednou jedním rázem. Na razidlo se v tomto případě položilo na

sebe více střížků, které musely být dostatečně tenké, aby reliéf razidla stačil vyrazit obraz na všech střížcích. (*Cach 1976, 76 - 77*)

Práce v mincovně probíhala až do začátku 13. století stereotypním způsobem. Od 13. století dochází k podstatným změnám a to k zintenzivnění produkce mincí. To vše vyúsťuje v uplatnění zcela nových ražebních a výrobních metod. Příprava k vlastní ražbě počínaje tavením a mísením mincovního kovu, lití cánů, jejich roztepávání na potřebnou tloušťku až k vystřihávání střížků byla velice zdlouhavá a těžko rychleji jinak proveditelná. Vystřihávání střížků nůžkami bylo velice zdlouhavé a vzhledem k pokroku výrobě brakteátových razidel a samotné ražby brakteátů dosti archaické. (*Cach 1976, 81*)

Průměr velkých českých brakteátů byl oproti předchozí měně - denárů - dosti zvětšen. Pravdou je, že tyto mince byly v oběhu méně praktické, neskladné a snadno se ohýbaly, třepily a lámaly. Jedinou jejich výhodou bylo snadné půlení či spojování do smotků v případě potřeby menšího nominálu či naopak. Cílem nových výrobních metod ve 13. století nebylo zvětšení střížku, ale jeho ztenčení, což při zachování vnitřní hodnoty mince znamenalo jeho zvětšení. (*Cach 1976, 81*)

Ztenčení mělo usnadnit a zrychlit výrobu střížků, jelikož ruční vystřihávání střížků nůžkami bylo poměrně zdlouhavé, aby střížky mohly být vysekávány jakýmsi průbojníkem. Tento technologický postup je dobře patrný u středních i velkých brakteátů, které mají krásně kruhové střížky, a které by asi takto nevypadaly při chvatné výrobě vystřiháváním nůžkami. Je nutno si uvědomit, že i po vyražení střížku průbojníkem nemohl mít střížek ideální kruhový tvar, jelikož byl průbojník vyráběn ručně v kovářské dílně a ne jako dnes strojně vyráběný. Tento technologický pokrok umožňoval jednak rychlejší výrobu střížků, tak hromadnou ražbu několika střížků na sebe položených na jeden ráz vyražených. (*Cach 1976, 80 - 81*)

Obrazová náplň brakteátů

Velké brakteáty většinou přebíraly náměty míšenských ražeb. Na českých ražbách je znázorněn obraz stylizovaného korunovaného trůnicího panovníka sedícího na stylizovaném trůně - u ražeb Přemysla Otakara I. , u ražeb Václava I. stylizovaný trůn mizí. Dále je panovník rozlišován podle různých odznaků důstojství, které drží v pravé a levé ruce. Jedná se většinou o symbolizované žezlo, které má mnoho variant např. kříž, stylizované žezlo v podobě lilie atd. Dalšími odznaky důstojství jsou

praporec, meč, štít, orlice. Výjimečně se vyskytují exempláře s opisem na okraji (REX) či v obrazové ploše (ODAL REX, ODAT REX). U velkých brakteátů Přemysla Otakara II. zůstává nadále motiv stylizovaného trůnicího korunovaného panovníka bez stylizovaného trůnu. V rukou drží odznaky důstojenství, které jsou na rozdíl od předešlých mnohem rozmanitější. Po boku panovníka se najednou začíná objevovat český dvouocasý lev či architektonické prvky. Brakteáty krále Přemysla Otakara II. se vyznačují od předešlých ražeb tím, že panovník má většinou stylizovaný vous v podobě bradky. Nadále zůstávají mince němými ražbami až na pár výjimek, které nesou opis OTAKARVS REX, OTADKARVS REX. S mincovní reformou Přemysla Otakara II. v 60. letech 13. století, kdy se přechází z velkých brakteátů na střední, dochází k velké pestrosti vyobrazených motivů. Nadále se vyskytuje trůnicí panovník, ale vedle tohoto vyobrazení můžeme spatřit zobrazení harpije, hlavy panovníka, lva, královského páru, hlavu panovníka s architektonickými prvky. (*Cach 1974b, Petrůň - Radoměřský 1996*)

Střední brakteáty krále Václava II. pokračují v obrazové náplni svého otce. Opět se můžeme setkat, jen s výjimkou, s opisem na okraji mince – WENCEZLAVS REX. (*Petrůň - Radoměřský 1996*)

Mincovny

Rozvoj hospodářského života ve 13. století přinesl rozšíření sítě mincoven a upevnění jejich organizace, aby mohly produkovat potřebné množství oběživa. Mincovny byly propůjčovány bohatým osobám, které za pronájem mincovny platily panovníkovi určitý poplatek, a také samotná ražba kolikrát spočívala v jejich rukou. Mincovny vznikaly především v místech významných trhů a center s potřebou mince jako platebního prostředku a jelikož jsou mince němé, je skoro neřešitelné, přiřadit tyto mince do určitých mincoven jako místa vzniku. Dalším problémem je samotná síť mincoven a její lokalizace. Mincovny fungující z předešlých let jako Praha nebo bývalé úřední moravské mincovny mohly převzít nové úlohy při zavedení nové měny. Nově vzniklé mincovny se identifikují mnohem hůře a nestačí pouhý numismatický materiál, proto je potřeba se obrátit k písemným pramenům, které nám ale nezajišťují fyzickou ražbu mincí. (*Pošváp 1976, 44*)

Z dnešního poznání na území Čech a Moravy pracovaly tyto mincovny:

Čechy

Most – nepřímým důkazem je znak na jedné ze šmiten v Kutné Hoře. (Šebánek 1966, 90)

České Budějovice – činnost jihočeské mincovny je poprvé doložena ve 13. století, kdy zde byly raženy zřejmě některé typy brakteátů. (Petráň - Radoměský 1996)

Praha – o mincovně ve 13. století není žádných zpráv, je ale velice pravděpodobné, že jedna z četných mincovních dílen nadále pracovala na Pražském hradě. (Petráň - Radoměský 1996)

Žitava – nepřímým důkazem je jménem označená šmitna v Kutné Hoře. (Šebánek 1966, 89)

Písek, Kladsko – dochován znak na jedné ze šmiten v Kutné Hoře. (Šebánek 1966, 90)

Havlíčkův Brod, Litomyšl – o práci zdejších mincoven nasvědčuje několik aspektů. (Šebánek 1966, 90)

Stará Plzeň – zde byla již od druhého desetiletí 13. století mincovna. Vyplývalo to z mimořádného postavení Plzeňska zdůrazněného nejen samostatnou vládou Děpoliců, královice Václava I. a přítomností vysokých úřadů ve městě. Provozování mincovny bylo zdůvodněno snahou čelit značnému pronikání chebských a především řezenských mincí. Proto také plzeňská mincovna razila nejspíše pouze denáry fenikového typu. Činnost mincovny nebyla příliš rozsáhlá, a proto záměr vytlačit cizí bavorskou minci nebyl úspěšný. (Klíma 1983, 7 -8)

Morava

Brno – mincovna se nepochybně podílela na mincovní produkci ve 13. století. Zprávy o její činnosti jsou až z roku 1234, kdy markrabě Přemysl vystavil listinu v domě královského mincmistra. V té době však mincovna již nepracovala na knížecím hradě, ale pravděpodobně v markrabském domě. (Petráň - Radoměský 1996)

Jihlava – moravská středověká mincovna. Počátky činnosti mincovny v Jihlavě souvisí s objevy stříbrných ložisek, jejichž odkrytí se klade do let 1234 – 1240 a se založením města. Nejstarší písemný záznam o jihlavské mincovně spadá do poloviny 13. století v Jihlavském městském a horním právu, které se klade k roku 1249. Přímým dokladem o jihlavské mincovně je až listina Přemysla Otakara II. z roku 1275. Je předpokladem, že mincovna v Jihlavě pracovala již kolem roku 1250, ale intenzivnější

činnost je zde vyvíjena k roku 1260 v souvislosti se zavedením ražby malých moravských brakteátů. V roce 1300 byla mincovna na základě mincovní reformy Václavem II, přenesena do Kutné Hory. (*Petráň - Radoměřský 1996*)

Olomouc, Znojmo – tyto mincovny nadále pracují ve 13. století. Průkaznost těchto mincoven je dokázána řadou listinného materiálu a také doklady o tamních mincmistrech. (*Pošváp 1976, 46*)

Opava – mincovna je doložena v listině o narovnání opavského vévody Mikuláše s opavskými měšťany z 3. dubna 1284, ve které je doloženo umístění mincovny v Opavě, ale i její povaha jako mincovny městské. (*Pošváp 1976, 46*)

Uhreské Hradiště – nejde přesně o zprávu o mincovně, ale o mincovní oprávnění, obsažené v listině Přemysla Otakara II. z 23.5.1258, které mluví o zachování mincovního oprávnění. (*Šebánek 1966, 89*)

Chebská mincovna

Z dnešního pohledu další českou mincovnou nebo mincovnou pracující na území dnešních Čech, která pracovala ve své nejstarší fázi 12. a 13. století, byla mincovna v Chebu. Mincovna v Chebu již od šedesátých let 11. století byla pod cizí státní a církevní správou a její mincování úzce souviselo s mincováním francko – bavorským. Na území Chebska probíhala germánská kolonizace původně slovanského obyvatelstva, na níž se počátkem 12. století účinně podílely kláštery. Vyvrcholením kolonizace se stala však doba vlády Fridricha Barbarossy, který zde vybudoval v letech 1167 – 1179 „Egere castrum imperatoris“. (*Hásková 1972*)

Nová staufovská falc v Chebu nebyla určená pouze k reprezentačním účelům, ale hlavně jako nové středisko říšské správy. Hlavním úkolem bylo zajistit ochranu svěřeného území a dále šířit platné právo – zvyšovat panovnickovy příjmy. (*Hásková 1972*)

Od svého počátku až do konce 13. století prošlo chebské mincování řadou vývojových etap. Chebská mince, nazývaná denár nebo fenik, měnila postupně svoji vnější i vnitřní podobu z důvodů přizpůsobit se co nejvíce jihoněmeckým mincovním vzorům – především Norimberku. Spojení mincovny v Chebu s norimberskou mincovnou bylo tak silné, že chebské ražby jsou často věrnou kopií norimberských ražeb. Hlavním rozlišovacím znakem těchto ražeb je zatím tvar a síla střížku. Chebské starší ražby mají silnější čtyřhranný střížek na rozdíl od norimberských, které mají

střížek slabší a okrouhlý. U starších chebských ražeb převládá jako dekorační prvek růžice, kterou tvoří kruh a z něho vycházející půlobloučky. Motivy chebských ražeb jsou rozmanité. Na ražbách nalézáme křesťanské symboly jako kříž, chrám nebo rostlinné, zvířecí a lidské motivy v podobě růžic, lilií, ptáků, lvů atd. Jako výjimka se na ražbách vyskytuje i písmo v podobě písmen S a LA. (*Hásková 1972*)

Roku 1220 avšak nejpozději 1223 začala chebská mincovna s ražbou nových mincí a to chebských brakteátových feniků. U nových brakteátových feniků došlo k novému výtvarnému provedení. Změna se týkala pouze hlavního motivu umístěného v plastickém kruhu uprostřed střížku. Nadále zůstává rozdělení plochy do několika polí půlobloučky vycházející z plastického kruhu. (*Hásková 1972*)

Další změna proběhla v polovině 13. století, kdy došlo ke zmizení půlobloučky a okraj mince byl zdoben kruhem osmilistých růžic střídaných křížkem (obr. 36). Lícni strana chebských brakteátových ražeb je specifická reliéfem ražby, rubní strana zůstává plochá a většinou nečitelná. Motivy ražeb feniků po roce 1220 jsou nové kresby harpije, ptáka, jednoocasého lva nebo korunované poprsí. U brakteátových feniků ražených po roce 1220 nedochází pouze ke změně obrazu a techniky ražby, ale hlavním rozdílem je vyšší ryzost. Z původních 0,480 – 0,500 se ryzost zvýšila na 0,700, což může souviset s vývojem v Čechách, kde roku 1210 došlo k podobné reformě. (*Hásková 1972*)

Nálezy chebských mincí naznačují, že ražby feniků z 12. století byly ukryty při obchodních stezkách směrem na východ (Borotín, Sušice), kdežto nálezy brakteátových feniků ze 13. století pocházejí většinou z Chebska a nejbližšího okolí. (*Hásková 1972*)

Připojení Chebu k českým zemím roku 1266 skončila v chebské mincovně ražba brakteátových feniků a došlo k ražbě dvoustranných feniků jako v ostatních zemích Přemysla Otakara II. (obr. 37). Celkový vzhled a pravděpodobně i váha byly přizpůsobeny ostatním českým ražbám. Ražba dvoustranných peněz je předpokládána v Chebu i po roce 1275, kdy se celé Chebsko ocitlo pod vládou Rudolfa Habsburského, pod níž zůstalo až do roku 1291. Od roku 1291 se znovu Cheb ocitl v rukou českého krále Václava II., ale ražby ze sklonku 13. století se zatím nepodařilo stanovit. V roce 1300 byla chebská mincovna přenesena v rámci mincovní reformy do Kutné Hory. (*Hásková 1972*)

Vytyčení stezky

Meziregionální stezka vytyčená na základě numismatických nálezů, propojením hradských center a přírodních predispozic prochází z dnešního pohledu dvěma kraji – západočeským a jihočeským. Celkový průběh meziregionální stezky spojující hlavní hradská centra a od 13. století nově vzniklá města v jejich blízkosti měří přibližně 130 km. Samotný začátek průběhu stezky z 10. – 13. století je ve Starém Plzenci, který byl hradským centrem západních Čech. Stezka směřovala ze Starého Plzece na jihovýchod podél proti toku řeky Úslavy až do Blovic. Z Blovic proti řece Úslavě ve směru jihovýchod do Nepomuku, kde se řeka nad městem stáčí na západ. Zde končí tzv. „Úslavská stezka“ (Květ 2003, 35). Stezka dále pokračuje z Nepomuku směrem na jih nejspíše podél Myslivského potoka, který se v severní části města Nepomuku vlévá do řeky Úslavy. Do Myslivského potoka se dále směrem na jih proti proudu vlévá Kovčinský potok u obce Černé Mlýny. Oba zmíněné potoky jdou směrem k jihu téměř rovnoměrně. Myslivský potok končí u obce Strážkovice a Kovčinský potok u obce Kovčín a Pačejov. Oba potoky končí u svých pramenů téměř ve stejné severní šířce. V cestě směrem na jih leží vrch Slavník (627m n. m.), který bylo nutno obejít. Za vrchem Slavník teče Mlýnský potok směrem jihozápad až do Horažďovic. Horažďovice leží v nejsevernějším ohbí řeky Otavy. Od Horažďovic proti proudu řeky Otavy leží obec Velké Hydčice se svým slovanským hradištěm nazýváno „Prácheň“, které bylo cílem cesty ze Starého Plzece. Z Velkých Hydčic podél toku řeky Otavy směrem na jihozápad do Katovic a Strakonice. Ze Strakonice, kde se do Otavy vlévá řeka Volyňka, stezka svažovala na jih proti proudu řeky Volyňky. Ve Volyni opouští stezka sled řeky Volyňky a stáčí se směrem na jihozápad. Tento směr je charakterizován Dubským a Černým potokem. V obci Dub se do Dubského potoku vlévá Černý potok. Dubský potok dále teče jihozápadním směrem, kde se severně u obce Blanice a severně od Strunkovic nad Blanicí vlévá do řeky Blanice. Strunkovice nad Blanicí jsou dalším důležitým bodem. Ze Strunkovic nad Blanicí stezka vedla dále jihozápadním směrem na Kratochvíle, Petrův Dvůr a Netolice. Netolice byly správním přemyslovským centrem s křižovatkou důležitých obchodních stezek a tržním místem. Z Netolic stezka neměnila jihozápadní směr. Nejspíše se ubírala k Němčicím a dále Českobudějovickou pánví do Českých Budějovic. Z Českých Budějovic sledovala

stezka jižní směr podél proudu řeky Vltavy a Malše do Doudleb, které byly posledním hradským centrem a výspou v jihočeských hvozdech.

Predispozice stezky

Predispozice pro průběh stezky jsou jedním z hlavních faktorů ovlivňujících průběh samotné stezky. V případě meziregionální stezky z 10. – 13. století ve směru Starý Plzenec, Prácheň, Netolice a Doudleby hraje jednu z nejdůležitějších rolí hydrologická síť. Stezka již od počátku průběhu ze Starého Plzně sleduje směrem na jih řeku Úslavu. Podél Úslavy v její nivě vedla tzv. Úslavská dálková stezka, jejíž začátek z historického hlediska lze klást pravděpodobně již do předhistorické doby (*Květ 2003, 34 – 35*). Úslavská stezka se napojuje v nejsevernějším meandru řeky Otavy na další důležitou vodní komunikaci. Není tedy náhodou, že v tak disponovaném místě se nachází další hradské centrum Velké Hydčice zvané též Prácheň, které se ve 13. století přetransformovalo v město Horažďovice ležící 1,5 km severozápadně od hradiště. V těchto místech se muselo jistě také nacházet místo pro přechod řeky Otavy. Z Velkých Hydčic či Horažďovic sleduje stezku, jak bylo výše naznačeno, důležitý vodní tok řeky Otavy ve směru jihozápad ke Katovicím a Strakonícím. Od Strakonic, kde se do řeky Otavy vlévá řeka Volyňka, směřuje sledovaná trasa proti proudu řeky Volyňky směrem na jih do Volyně. Ve Volyni z hydrologického hlediska končí sled větších vodních toků a nastupuje sledování nižší kategorie hydrologických linií, kterými jsou hlavně větší potoky. Z Volyně směrem na jihovýchod, nejspíše v nivách Dubského a Černého potoka, se cesta ubírala do Strunkovic nad Blanicí, jak už sám název napovídá další důležitý bod ležící na řece, který nejspíše těžil ze svého položení. Zde lze hledat strategické místo pro přechod řeky Blanice k následnému pokračování ve směru jihovýchod k dalšímu významnému hradskému centru Netolicím. Trasa spojující město Volyni, Strunkovice nad Blanicí, Netolice a Doudleby je dávno prokázána z hlediska uspořádání půdorysu města Netolic, které hlídalo dvě důležité stezky. Od jihozápadu se táhla stezka od hranic, která se křížila pod netolickým hradištěm právě se stezkou směrem od Doudleb k Volyni (*Kašička, Nechvátal 81 -82*). Z Netolic se stezka nejspíše ubírala na Němčice a dále Českobudějovickou pánví rovnou k řece Vltavě a Malši. Z Českých Budějovic proti proudu řeky Malše na jih, kde leželo další nejjihnější hradské centrum Doudleby.

Další důležitou predispozicí, kterou je potřeba neopomíjet, je železniční síť. Při projekci železniční sítě v 19. století byl průběh budoucí trasy hledán za pomoci přírodních predispozic, které naznačovaly pohodlný průběh trasy bez větších

komplikací. Když se podíváme na průběh železniční sítě a srovnáme ho s průběhem starých stezek, zjistíme, že ve většině případů jsou průběhy zcela totožné. Tento jev je možný též pozorovat na meziregionální stezce Starý Plzenec, Prácheň, Netolice a Doudleby. Železniční trať jdoucí od Starého Plzeňce sleduje v těsné blízkosti řeku Úslavu přes Blovice a Nepomuk. Z Nepomuku míří do Horažďovic a odtud přes Katovice ke Strakonícím. Ze Strakonice vede opět železniční trať podél řeky Volyňky do Volyně. Přímé propojení mezi Volyní, Strunkovicemi nad Blanicí, Netolicemi není, avšak Strunkovice nad Blanicí jsou propojeny ve směru od Prachatic k Vodňanům, který opět sleduje nivu řeky Blanice. Netolice s Českými Budějovicemi jsou propojeny a to jakýmsi severním obloukem. V tomto případě je potřeba brát zřetel na hlavní železniční trasu České Budějovice, Strakonice přes Protivín, která se záměrem propojit Písek, se vyhýbá Volyni, Strunkovicím nad Blanicí a Netolicím.

Predispozice, která patří mezi jedny z hlavních, alespoň po dobu, co se začalo platit mincemi, jsou nálezy mincí. Díky nálezům mincí je možné sledovat tehdejší komunikace, jelikož putující a majitel určitého obnosu občas nějakou minci jednoduše ztratil nebo si větší obnos uschoval v blízkosti stezky, aby nebyl nápadný svým jměním, když např.:ze stezky sešel k zájezdnímu hostinci či krčmě. Počítal však, že se pro něho druhý den vrátí, ale z neznámých důvodů si ho už nevyzvedl. To mohla zapříčinit nenadálá souhra náhod jako smrt.

Rozbor nálezů

Charakteristika nálezového fondu

Ze sledovaného území tj. osa Starý Plzenec, Velké Hydčice, Netolice, Doudleby je registrováno celkem 45 mincovních nálezů z období 11. – 13. století. Z celkového počtu nálezů je 19 hromadných nálezů, ostatní nálezy patří do skupiny jednotlivých nálezů tzn. ztrátových mincí.

Z devatenáctého století je známo 15 nálezů. Dalším nárůstem nových nálezů byla 1. polovina 20. století, ze které je známo celkem 16 nálezů. Za poslední dobu je známo 12 nálezů. Jedná se především o nálezy jednotlivých mincí, které jsou většinou registrovány díky archeologickým výzkumům a zájmu o jejich odborné zpracování. V posledních letech dochází k úbytku hlášení depotů mincí a k celkovému úbytku množství nálezů díky množícímu se nárůstu osob užívajících detektor kovů k vlastnímu obohacení.

Depoty

Hromadné nálezy jsou velmi cenným historickým a numismatickým materiálem, který svou vypovídací hodnotou informuje o dobové finanční hotovosti, která byla ukryta a z nezištných příčin nebyla vyzvednuta. Počet hromadných nálezů mincí je 19 z celkového počtu 45 nálezů mincí. Jedná se skoro o polovinu, což není zanedbatelný počet. Většina hromadných depotů ze sledovaného území byla odkryta v 19. století a do dnešních dnů se dochovala jako torza. Často tato torza byla roztříděna ve sbírkách Národního muzea, a tudíž nelze dnes zjistit o které mince se jedná. Kompletně prostudované a popsané hromadné nálezy pochází z posledních let jako nález ze Starého Plzence (číslo nálezu 14, více příloha), kde se podařilo zachytit i cenný obal depotu mincí z textilie, která sloužila k uchování mincí. Dalším zpracovaným depotem je nález denárů knížete Oldřicha (č. 41) ze Zlivi, kde došlo při bagrování zeminy k objevu mincí.

Paradoxem zůstává, jak už je u nás zvykem, že největší hromadné nálezy končí stejným způsobem. Jsou rozchváčeny, roztaveny, rozprodány a nezbývá nic jiného než spekulace o jejich složení. Příkladem je nález ze Želčan (č. 16), Němčic u Volyně (č. 24) a Nechodivi (č. 22), které byly z velké části rozebrány a jejich výpovědní hodnota je neúplná.

Hromadné nálezy jsou nejčastěji situovány do prostředí vesnic a volné krajiny, což může naznačovat, že pro ukrytí depotu si majitelé vybírali nerušené místo, často dále od vesnice a stezek.

Schránky depotů a nálezové okolnosti

Ukrytí depotů a jednotlivých mincí se soustřeďuje ve 22 případech na hradištích, v 9 případech ve volném prostranství, v 7 případech ve vesnicích, ve 4 případech ve městech a u zbylých 3 případů jsou nálezové okolnosti neznámé. Nejvíce nálezů pochází z hradiště ve Starém Plzenci, kde bylo zjištěno celkem 13 nálezů jednotlivých mincí, což dokládá jeho významné postavení. Dalšími nálezy pocházejícími z prostředí hradiště jsou nálezy z Netolického hradiště (č. 36, 38, 39, 40). Prozatím nejsou známy nálezy z hradišť Velké Hydčice - „Prácheň“ a Doudleb. Je pouze otázkou, kdy na těchto hradištích dojde k objevu nálezů mincí. Menší nálezy ukryté ve volné krajině, avšak vztahující se k vesnickému prostředí a nálezy z vesnic vypovídají o obyvatelích vesnic, kteří měli menší možnost úkrytu než obyvatelé hradišť a měst, a proto je svěžovali zemi (*Militký 2005, 48*). Příkladem je nález z Marčovic (č. 25).

Ve velkých hromadných nálezech ukrytých ve volném prostranství poblíž vesnického prostředí lze spatřit jmění putujícího kupce, obchodníka či člena knížecí družiny jako např.: Nehodiv (č. 22), Netolice (č. 34), Zliv (č. 41).

Schránky mincovních nálezů jsou zaznamenány u 5 nálezů – Starý Plzenec (č. 14), Nehodiv (č. 22), Němčice u Volyně (č. 24), Netolice (č. 34), České Budějovice (č. 45). Jedná se především o keramické nádoby. Pouze u nálezů ze Starého Plzence (č. 14) se jedná o zbytky textilie. U zbývajících nálezů není známo ukrytí mincí ve schránce z důvodů nedostatečného popisu či nezachování se organického materiálu sloužícího k uchování mincí.

Charakteristika zastoupení domácích a cizích mincí

V nálezech, které kopírují raně středověkou stezku ve směru Starý Plzenec, Velké Hydčice, Netolice a Doudleby, převažují mince ražené na českém území. Ze 45 nálezů obsahuje 28 nálezů pouze české mince, u dalších 4 nálezů nelze přesvědčivě říci, zda obsahovaly české mince, ale pravděpodobnost je vysoká např.: v Podhůří (č. 21) bylo nalezeno 60 brakteátů, v Netolicích (č. 35, 36, 37) byly nálezy obsahující brakteáty. V těchto případech se s velkou pravděpodobností jedná o české brakteáty, jelikož

slezské, moravské či míšenské brakteáty se na tomto území nevyskytují. Takto vysoký výskyt mincí české provenience ukazuje oběživu dané doby. To znamená, že v 11. a 12. století obíhala česká měna v podobě denárů malého střížku tj. denárů po mincovní reformě roku 1050, které se staly vnitrostátním oběživem.

V 5 případech obsahují nálezy české i cizí mince a v 8 případech obsahují pouze cizí mince. Nálezy obsahující české a cizí mince nebo pouze cizí mince byly uloženy do země v 10 případech ve 13. století např.: Starý Plzenec (č. 14), Nepomuk (č. 19) atd. Tato situace je ve 13. století charakteristická pro jižní a západní Čechy, kdy zde obíhaly z velké části bavorské „věčné feniky“, které svou jakostí vytlačovaly českou měnu (*Radoměrský 1955, 46*).

Charakteristika druhů mincí zastoupených v nálezech

V nálezech, co by do druhu, převažují malé denáry. Malé denáry se vyskytly celkem ve 20 nálezech. Jedná se převážně o nálezy ukryté ve 12. století na hradištích např.: Starý Plzenec (č. 6 – 9), Strunkovice nad Blanicí (č. 27, 28, 29), Netolice (č. 39).

Velké denáry se objevily pouze v 8 nálezech, které byly odkryty v 7 případech na hradištích např.: Starý Plzenec (č. 1, 2, 10 – 12), Netolice (č. 38) a ve 2 případech ve vesnickém prostředí Želčany (č. 16) a Zliv (č. 41). Malé i velké denáry ukazují i přesto, že došlo po roce 1050 k reformě v mincovnictví a denáry začaly pronikat do nižších vrstev, že se stále soustředily kolem hradišť a blízkých trhů do podhradí. Z venkovského prostředí jsou známy nálezy malých denárů jen zřídka např.: Žinkovy (č. 18), Vojovice (č. 20), Katovice (č. 23) atd. Jsou to většinou nálezy ztrátových mincí.

Ve 13. století dochází k přechodu z denárů na brakteáty. Velké brakteáty se v nálezech z jižních a západních Čech vůbec nevyskytují. Vyskytují se pouze v nejúrodnější oblasti Čech, kterou je Polabí. Z jižních a západních Čech jsou zastoupené pouze střední brakteáty a to ve 4 nálezech. U dalších 5 nálezů je pouze zmínka o brakteátech. Je pravděpodobné, že se jedná o české střední brakteáty. Nálezy středních brakteátů se soustřeďují již do prostředí nově vznikajících měst či do jejich okolí např.: Starý Plzenec (č. 14), Nepomuk (č. 19), Netolice (č. 35), České Budějovice (č. 44, 45).

Ve většině případů se jedná o hromadné nálezy obsahující několik desítek či stovek středních brakteátů a souvisejí tak s rozvíjejícím se obchodem a průchodem obchodníků městy. V nemalém počtu jsou zastoupeny německé feniky – celkem ve 12 nálezech, u

jednoho z nich není jisté určení. Dalším hojným druhem jsou rakouské feniky, které jsou známy ze 3 nálezů a u jednoho z nich není jisté určení. Chebské feniky se vyskytly pouze v 1 nálezů a to v nálezů z Dožic (č. 17). Německé, rakouské a chebské feniky, jak už bylo výše naznačeno, hojně obíhaly v jižních a západních Čechách ve 13. století a jsou charakteristické pro nálezy této doby.

Analýza nálezů mincí a průchodu stezky Starý Plzenec - Doudleby

Starý Plzenec je raně středověké hradiště (obr. 42) ležící na mohutné ostrožně, která vybíhá na západ z návrší „Hůrka“. Ostrožna je obtékána řekou Úslavou a Tymákovským potokem. Ostrožna je chráněna strmými srázy ze severní a jižní strany. Na západě a východě leží několikanásobně příčné opevnění rozdělující hradiště na několik částí. Velikost hradiště o rozloze 4,1 ha vyměřují dodnes viditelné pozůstatky valů. Celková výměra hradiště spolu s předhradími byla nesporně větší. Východní část hradiště se označuje za akropoli, která byla chráněna příčnou hradbou s roštovou konstrukcí a čelní kamennou zdí obehnanou z vnější strany hlubokým příkopem. Před hradbou vzniklo východní předhradí, které bylo patrně opevněné, v jehož prostoru vyrostl kostel dnes již archeologicky zjištěný. Na západ od akropole leželo jedno či dvě předhradí oddělené valem, na kterém dodnes stojí rotunda sv. Petra a Pavla snad z konce 10. století (obr. 43). Podél rotundy vedla cesta směřující do podhradí. Vedle rotundy sv. Petra a Pavla se na hradišti nacházely ještě dva kostely, kostel sv. Vavřince z druhé poloviny 11. století a kostel sv. Kříže z 12. století. První zmínka je již k roku 976, kdy bylo bavorské vojsko poraženo Boleslavem II. pod hradem Plzeň. Hradiště ve Starém Plzenci bylo největším správním centrem západních Čech. Nálezy keramiky z 10. a 11. století potvrzují sídelní aktivitu, která vrcholí ve 12. a první polovině 13. století. Ve 13. století bylo již hradiště nevyhovující a sídelní aglomerace byla přenesena do dnešní Plzně. (Čtverák – Lutovský 2003, 291 – 292)

Nejstarší nálezy pocházející z hradiště ve Starém Plzenci jsou z roku 1890. Byly nalezeny na vrchu „Hůrka“ na různých dnes již neznámých místech. Nálezy jednotlivých mincí (č. 11, 12, 13) obsahovaly denáry knížete Jaromíra a Vratislava II. (Radoměrský 1956a, 31/ č. 1528). Z let 1920 – 1925 pochází soubor 9 nálezů jednotlivých mincí (č. 1 – 9), které byly objeveny při archeologickém výzkumu dr. Friedla. Vesměs se jedná o nálezy velkých a malých denárů knížat Jaromíra, Břetislava I., Vladislava I., Soběslava I. a Vladislava II., které byly nalezeny u vrchu „Hůrka“ na různých místech, viz seznam nálezů (Radoměrský – 1956a, 16/ č. 1451; 21/ č. 1476; 23/ č. 1483, 1484; 41/ č. 1577; 43/ č. 1587, 1588, 1591; 44/ č. 1592). V listopadu roku 1931 byl nalezen denár knížete Boleslava I. a Boleslava Chrabrého (č. 10) při kopání základů ke stavbě vily pod „Hůrkou“ (Radoměrský 1956 a, 14/ č. 1441). Nález denáru Boleslava I. dokládá existenci hradiště již před rokem 972. V roce 2002 při

archeologickém výzkumu suterénů zaniklých domů ve Smetanově ulici ve Starém Plzenci bylo nalezeno 7 mincí a 5 fragmentů textilie sloužící jako obal nálezu (obr. 48, 49). Nález lze rozdělit na dva nálezy. První nález (č. 14) obsahoval 6 mincí a fragmenty textilie. Z mincí zastoupených v tomto nálezu je střední brakteát Václava II., půlfenik Václava II., řezenské feniky a půlfenik. Druhý nález (č. 15) ležel v jiné vrstvě než nález předchozí a obsahoval řezenský fenik (*Kaiser – Militký 2006, 234 – 241*). Oba dva nálezy byly ukryty v 2. polovině 13. století a vztahují se již k městečku ve Starém Plzenci. Starý Plzenec se nacházel na velmi důležité křižovatce několika dálkových cest, které jím procházely. Byla to především Norimberská stezka jdoucí z Norimberku přes Cheb, Starý Plzenec do Prahy. Řezenská stezka vycházející z Řezna a procházející Chamem, Domažlicemi a Starým Plzencem. Z Pasova přes Zwiesel, Klatovy do Starého Plzence mířila Úhlavská stezka a ze Starého Plzence do Horažďovic a Strakonice se linula Úslavská stezka (*Květ 2003, 35*).

Z výčtu stezek procházejících Starým Plzencem je zřejmý jeho význam, proto není divu počtu nálezů mincí, které se zde nacházejí. Dokládají výjimečné postavení Starého Plzence jako správního, administrativního a tržního centra západních Čech.

Želčany se nacházejí 7 km jižně od Starého Plzence. V první polovině června 1884 byl objeven hromadný nález (č. 16) na dvoře statku č.p. 25 pana Jandy. Nález obsahoval 3 – 4 kg mincí, 9 malých stříbrných esovitých záušnic a jednu velkou esovitou záušnici. Ukrytí nálezu je datováno okolo roku 1050. Nález byl z velké části rozebrán. J.Smolík z nálezu získal 2116 denárů a 4 záušnice. V nálezu byly obsaženy české denáry knížete Jaromíra I., Oldřicha, Břetislava I. a řezenské a augsburské denáry (*Radoměský 1956 a, 22/ č. 1478*). Nález ze Želčan je ukázkovým pokladem, jehož obsah je složen z mincí různých panovníků a jiných předmětů. Svým obsahem šlo v dané době o veliké jmění, které bylo uchováno z důvodu bezpečnosti svého majitele. Želčanský nález se jistě vztahuje k hradišti ve Starém Plzenci, které bylo centrem západních Čech. Želčany leží na Úslavské stezce, která vede přímo do Starého Plzence (*Květ 2003, s. 35*), takže spojitost těchto míst je naprosto zřejmá.

Město **Nepomuk** leží v kotlině povodí řeky Úslavy. Nepomucká vrchovina tvoří přirozenou hranici jihozápadních a jižních Čech a je spojnicí Šumavského podhůří a pásma Brd (*Kuča 2000, 303*). Nepomucko bylo osídleno již v 1. polovině 12. století a tvořilo jihovýchodní okraj jihozápadních Čech ovládaných ze Starého Plzence. Ve 12. století není Nepomuk písemně doložen, avšak o jeho existenci nelze pochybovat.

V letech 1144 – 1145 bylo založeno cisterciácké opatství, které převzalo jméno Nepomuku. Nejstarší písemný doklad pochází až kolem roku 1284 a zmiňuje trhovou ves Pomuk na Vitorazské stezce (*Kuča 2000, 304*).

Z Nepomuku pochází menší hromadný nález (č. 19) objeven 18.12.1906. Patří do skupiny nálezů, které nemají bližší vypovídací hodnotu, jelikož neznáme nálezové okolnosti a ani místo nálezu, kterým je město Nepomuk, není jisté. Nález podle původního popisu obsahoval „7 bavorských solidů, 8 a jednu čtvrtinu malých brakteátů“. Zda se jednalo o celý nález či jeho část, nelze dnes s jistotou říci. Z původního popisu lze s nadsázkou obsah nálezu určit jako bavorské feniky a střední české brakteáty. (*Radoměský 1956 b, 88/č. 1806*)

Vesnice **Dožice** leží 9 km severovýchodně od Nepomuku. V roce 1892 došlo k nálezu (č. 17) mincí v lese mezi Dožicemi a Budislavicemi. Nález obsahoval 13 čtverhranných feniků, které byly uloženy do země na konci 12. století. (*Radoměský 1956 a, 50/ č. 1627*) Je to jeden z mála nálezů chebských feniků v západních Čechách. Nález se nejspíše vztahuje opět k městu Nepomuku.

Vesnice **Žinkovy** leží 6 km západně od Nepomuku. Byl zde nalezen denár knížete Přemysla Otakara I. (č. 18) při úpravě terénu v okolí zámku (*Cach 1972, 80/ č. 341 a*). U žinkovského nálezu je situace totožná jako v nálezu z Vojovic.

Vojovice jsou situovány 6 km jihozápadním směrem od Nepomuku. V roce 1924 zde došlo k nálezu denáru Bořivoje II. (*Cach 1972, 79/ č. 333 a*). Nález denáru je důležitý pro dataci osídlení vesnice Vojovice s porovnáním dalších možných nálezů např. keramiky. Obyvatelstvo na vesnicích mohlo získat mince jedině směnou surovin na blízkém tržišti, kterým mohl být Nepomuk, jehož osídlení sahá do 1. poloviny 12. století (*Kuča 2000, 304*).

Podhůří leží 5 km jihovýchodně od Nepomuku. Roku 1901 došlo k nálezu (č. 21) asi 60 brakteátů v lese u vesnice (*Radoměský 1956b, 96/ č. 1858*). Tento nález lze spojit s městem Nepomuk a jeho tržním místem.

Nehodiv se nachází 16 km severozápadně od města Horažďovice na spojnici Horažďovice – Starý Plzenec a 8 km od Nepomuku. Dne 10. listopadu 1903 byl nalezen hromadný nález (č. 22) v nádobce při orbě v sadě. Obsahoval přes 1000 kusů „malých“ a středních českých brakteátů, jeden český denár, rakouské a řezenské feniky. Z nálezu se podařilo zachytit 423 kusů. (*Cach 1974b, 70/ č. 411; Radoměský 1956b, 88/ č. 1805*) Okolo Nepomuku se soustřeďuje větší množství nálezů jak denárových tak

brakteátových. Nepomuk sehrával důležitou roli v podobě tržní vsi na stezce Starý Plzenec - „Prácheň“ – Netolice (Kuča 2000, 304). V nálezech soustředujících se v okolí Nepomuku je možno vidět nálezy spojené s touto komunikací.

Raně středověké přemyslovské hradiště nazývané „**Prácheň**“ leží na ostrožně na pravém břehu řeky Otavy (obr. 44). Hradiště „Prácheň“ se rozkládá na zalesněném kopci nad Horažďovicemi. Hradiště se skládalo z akropole oválného půdorysu o rozloze 2,8 km a předhradí. Severní část ostrožny byla chráněna strmými svahy svažujícími k řece. Zde se rozkládala akropole a z jihozápadu bylo připojeno předhradí. Dodnes se dochoval obvodový val předhradí, který je na východě zdvojený. K vnitřní zástavbě hradiště patřil bezesporu kostel stojící u předhradí v místech dnešního kostela sv. Klimenta. První písemné doklady pocházejí již z první poloviny 11. století, což dokládají i archeologické nálezy. Zánik hradiště spadá do 13. století, kdy všeobecně zaniká hradská správa země a centrem středního Pootaví se stávají nově založené Horažďovice ležící pod hradištěm. (Čtverák – Lutovský 2003, 336 – 337)

Na hradišti „Prácheň“ či v jeho podhradí není doposud znám nález raně středověkých mincí. Je to pouze otázka času, kdy se objeví první nálezy. Tak jako na ostatních hradištích Starý Plzenec a Netolice, tak i na hradišti „Prácheň“ probíhal obchod, který znal platební prostředky v podobě mincí.

Horažďovice jsou dislokovány ve zvlněné krajině středního Pootaví. Na jihozápadě se nachází pahorkatina Pošumaví a prudký ohyb řeky Otavy předurčily strategickou polohu pro založení města. Strategická poloha byla najpozději v 10. století využita pro výstavbu hradiště, které plnilo roli správního centra středního Pootaví. Roku 1045 se ve falzu z 13. století uvádí provincie Prácheň, která bezpečně existovala již roku 1184. Nedlouho po vzniku hradiště byl na jeho akropoli postaven kostel sv. Klimenta, který byl ve 13. století nahrazen raně gotickým kostelem sv. Vojtěcha. Po rozpadu hradské soustavy ve 13. století převzalo roli střediska nově dislokované poddanské město Horažďovice ležící pouze 1,5 km východně od raně středověkého správního centra. Velké Hydčice „Prácheň“. (Kuča 1997, 139).

V okolí Horažďovic bylo díky archeologickým průzkumům zachyceno několik sídlišť s nálezy keramiky z 11. až přelomu 12. a 13. století. V Horažďovicích pravděpodobně existovalo starší osídlení se vztahem k hradišti Prácheň. (Kuča 1997, 139)

Ve středověku se projevila zástavba předměstí. Základem zástavby byla cesta, která vedla v severním směru nad městem a spojovala města Klatovy, Horažďovice a Strakonice. Tato stezka byla na počátku 19. století přestavěna na císařskou silnici. Z této cesty vybíhala další cesta směřující k Nepomuku. (*Kuča 1997, 140*)

Katovice leží na nízké terase nad levým břehem řeky Otavy, do které se vlévá z pravé strany Novosedelský potok. Dominantou Katovic je Kněží (Katovická) Hora ležící západně od města. Nejstarší písemný doklad je doložen až roku 1318, kdy se předpokládá, že byly trhovou vsí hradního panství. (*Kuča 1997, 848 – 849*)

Nejstarším prvkem půdorysu Katovic je poloha původně raně gotického kostela. Archeologickým výzkumem bylo zjištěno, že velké katovické tržiště vzniklo až ve fázi povýšení Katovic na městečko. (*Kuča 1997, 849*)

V 9. a 10. století okolí Katovic bylo střeženo hradištěm, které se vypínalo nad ústím Březovského potoka do Otavy. Hradiště bylo opevněno čtyřmi liniemi valů. Především útočištného charakteru. (*Kuča 1997, 848*)

Asi roku 1911 byl u Katovic objeven hromadný nález denárů (č. 23) knížete Vratislava II., Břetislava II. a Bořivoje II.. Stalo se tak za blíže neznámých okolností při práci na šachtě Valerii. Nález byl ukryt ještě před rokem 1107 (*Radoměrský 1956 a, 34/ č. 1543*). Tento nález se může vztahovat již k dříve exponovanému místu zdejšího hradiště na Kněží Hoře. Osud nálezu je neznámý, přesto svou hodnotou naznačuje, že se nejednalo o zanedbatelnou částku, nýbrž o menší hotovost výše postavené osoby.

Němčice leží 6 km severozápadně od Volyně a na prahu území (tj. 15 km od hradiště „Prácheň“), které spravovalo v 11. a 12. století hradské centrum ve Velkých Hydčicích „Prácheň“. Na jaře roku 1877 za blíže neznámých okolností byl v nádobce objeven nález mincí (č. 24), který obsahoval asi 300 kusů českých denárů Bořivoje II. a Vladislava I.. Dobou jeho ukrytí jsou 20. léta 12. století. (*Radoměrský 1956 a, 38/ č. 1562*) Vzhledem k množství denárů a době jeho ukrytí je nesporné, že jde o hromadný nález mající vazbu k hradišti „Prácheň“, kde bylo možno obchodu na místním tržišti. Nelze vyloučit vztah nálezu k netolickému hradišti, které leží v přímém směru k hradišti „Prácheň“. Náležitost nálezu k raně středověké stezce spojující Netolice a Horažďovice je více než pravděpodobná.

Libotyně se nachází 7 km od Marčovic a 4 km od Vlachovo Březí. Při archeologickém výzkumu 1.5.2005 byl na parcele č. 9/2 nalezen řezenský fenik Otty II., Siegfrieda a Alberta I. (č. 26), který byl ukryt v 1. polovině 13. století (Parkman –

Militký 2005, 157 – 158). Nález je důležitý pro dataci počátků vesnice Libotyň. Pro svou blízkost k Marčovicím se může vztahovat ke komunikaci Netolice – Volyně či Zlaté stezce.

Marčovice leží 5 km na severozápad od Volyně na raně středověké trase mezi Netolicemi, Volyní a dále směrem na Horažďovice. Roku 1900 byl zde objeven mincovní nález (č. 25) v mezi u obce. Obsahoval „5 solidů z doby krále Václava I.“. Zřejmě se jedná o bavorské nebo rakouské feniky ukryté v 2. polovině 13. století. (*Radoměřský 1956 b, 88/ č. 1803*) Nález či část nálezu se vztahuje s velkou pravděpodobností k místní komunikaci.

Strunkovice nad Blanicí leží na Zlaté stezce jihozápadně směrem od Bavorova. Nejstarší písemné zmínky jsou k roku 1227, které zmiňují osadu Strunkovice jako majetek kláštera sv. Jiří na Pražském hradě, a k roku 1233, kdy Strunkovice již náležely k Netolicím (*Kašička – Nechvátal 1990, 115*). Ve Strunkovicích nad Blanicí bylo v 90. letech archeologicky prozkoumané výšinné opevněné sídliště Na Hořicích. Při plošném odkryvu se podařilo objevit několik objektů, které bylo možno datovat pomocí mincí a dalších předmětů. Z odkryvů byla zjištěna činnost kováře – zbrojíře, který na sídlišti pracoval. Zánik sídliště je datován po roce 1189 až 1191 a mezi rokem 1228 nebo 1233, kdy jsou Strunkovice zmiňovány, avšak v místech pozdějšího náměstí, nikoliv Na Hořicích. (*Kudrnáč 1998, 55 – 56*)

Celkem bylo při plošném odkryvu Na Hořicích nalezeno 5 mincí (obr. 50). V roce 1992 byla objevena první mince v černé vrstvě v jižní straně meze odkryvu 1/92. Jedná se o denár knížete Bedřicha C- 626 (č. 27). Doba ukrytí je datována do 80. let 12. století, jelikož se jedná o ražbu z druhého období vlády (1179 – 1181) knížete Bedřicha. Druhou mincí nalezenou na podzim roku 1992 byl opět denár knížete Bedřicha C – 626 (č. 28). Byl nalezen v černé vrstvě severně za mezí v odkryvu 1/92. Zajímavostí zůstává, že oba nalezené denáry jsou stejného typu a nacházely se od sebe ve vzdálenosti 1,7 m. Také výskyt tohoto typu je značně omezen a je znám pouze ze tří nalezišť (*Cach 1972, 46/ č. 626*). Vzdálenost mincí a jejich výskyt může nasvědčovat tomu, že se jednalo o mince ztracené jedním majitelem. Třetí mincí nalezenou na strunkovickém sídlišti je denár knížete Konráda II. Oty C – 639 (č. 29), který byl nalezen při výzkumu roku 1995 v dolní části černé vrstvy v odkryvu VII. Jeho možná ztráta a následné uchování v zemi je datována do 80. let 12. století. Čtvrtou mincí nalezenou na sídlišti Na Hořicích je fenik pasovského biskupství (č. 30), který byl ražen v letech 1172 – 1221.

Byl nalezen v odkryvu III. ve vzdálenosti 25 m od denáru Bedřicha (č. 27). Pátou mincí (č. 31) je tentýž fenik jako předchozí a byl nalazen v odkryvu VIII.. Pasovské feniky mohou naznačovat spojení se Zlatou stezkou. (*Kudrnáč 1998, 51 – 54*)

Celkově lze situaci ve Strunkovicích charakterizovat za velmi exponované místo, které mělo bez pochybností významné postavení. Docházelo zde pravděpodobně ke křížení dvou důležitých stezek - Zlaté stezky, která vedla do Prachatic s návazností přes Strunkovice a dále do Prahy a stezky spojující hradiště Doudleby, Netolice a „Prácheň“. Na základě takto významné polohy lze nálezy mincí spojovat právě s křižovatkou stezek a rostoucího obchodu.

Netolické hradiště (obr. 45) hrálo důležitou roli svou polohou. Leželo před vstupem do hlubokých pohraničních hvozdu a na křižovatce starých dálkových cest. Orientace městského půdorysu je dána jihozápadním směrem cest, který indikuje směr ke hranicím. Druhá cesta směřovala směrem od Doudleb přes Netolice na Bavorov a Volyni a křižovala prvou cestu směřující k hranici. Hradiště je připomínané roku 981 v Kosmově kronice spolu s Doudleby a Chýnovem jako panství Slavníkovců. Se Slavníkovci nemá cosi společného. Jedná se o přemyslovské hradiště, které chtěl Kosmas připisat Slavníkovcům z důvodů ukázat velikost jejich panství. (*Kašička, Nechvátal 81 – 82*) Netolické raně středověké hradiště leží na ostrožně v poloze Na Jáně (Svatý Jan, Na Jánu) na východním okraji města, kterou obloukovitě obtéká potok Rapačov (Netolický potok). Hradiště bylo chráněno jednou či dvěma příčně položenými hradbami. Dodnes se zachoval mohutný val oddělující akropoli o rozloze cca jednoho hektaru od východního předměstí. V 19. století došlo na akropoli k terénním úpravám, které zničily původní historický terén a část opevnění. Na akropoli se nacházel kostel sv. Jana Křtitele, u kterého se v raném středověku pohřbívalo. Z hrobů pocházejí esovité záušnice, bronzové prsteny a jiné. V jihozápadním okraji ostrožny byl objeven pozůstatek raně středověkého opevnění – oboustranně lícovaná na sucho kladena kamenná zeď se žlaby vytesanými do skály pro dřevěné pilíře. Z hradiště pochází i velké množství keramických zlomků raně středověké keramiky. Hradiště je podle dosavadních indicií kladeno do 10. století. V 11. až 13.století plnilo funkci přemyslovského správního hradu. (*Čtverák – Lutovský 2003, 216 – 217*)

Pod akropolí hradiště se začala utvářet sídelní aglomerace skládající se z několika osad. Osada, jež se začala seskupovat kolem kostela sv. Václava při staré dálkové cestě za údolím Netolického potoka, měla nejvýznamnější postavení mezi dalšími již ve 12.

století. U kostela sv. Václava se zajisté vybíralo mýto. (*Kuča 2000, 323*) Druhou významnější osadou byla aglomerace kolem dnešního městského kostela P. Marie. Dodnes se prostor mezi těmito kostely s raně feudálním jádrem nazývá „Staré město“ (obr. 46). Při kostelech mohly existovat hrazené kurie, které předcházejí středověkým tvrzím. Roku 1263 se Netolice dostaly pod správu zlatokorunskému klášteru, který nechal vybudovat dnešní pravidelnou část města se čtvercovým náměstím, které je typické pro druhou polovinu 13. století. (*Kašička, Nechvátal 82 – 85, 1990*)

Město Netolice a hradiště Na Jánů patří z hlediska počtu numismatických nálezů k nejvýznamnějším místům na jihu Čech. Celkem je známo z Netolic 9 nálezů mincí. Šest nálezů je hromadných a 3 nálezy jednotlivých mincí. Nejstarší nález byl učiněn roku 1850 u města na poli náležejícímu ke dvoru Schwarzenberk v nádobce (č. 34). Doba ukrytí nálezu spadá do doby po roce 1125. Nález obsahoval 154 českých denárů knížat Bořivoje II., Svatopluka, Vladislava I. a Soběslava I. (*Radoměrský 1956a, 41 – 42/ č. 1581*) Tento nález lze zařadit do nálezů, jejichž obsah mohl být stádný delší časový úsek. Nejde tedy zřejmě o jednorázovou tržbu. Také jeho umístění poblíž dvoru Schwarzenberk naznačuje uložení mincí k vazbě na místní komunikaci. Druhý nález byl objeven před rokem 1860 nebo v tomto roce u Červeného Dvora poblíž Netolic (č. 32). Obsahoval denáry Bořivoje II., Svatopluka a „stříbrné mnichovské mince“, které lze pokládat za bavorské feniky. Tento nález může být shodný s nálezem (č. 34). (*Radoměrský 1956a, 33 – 36/ č. 1550*) Třetím nálezem je hromadný nález vyzvednutý roku 1862 při stavbě místní školy (č. 35). Obsahoval 164 brakteátů blíže neurčených. (*Radoměrský 1956b, 96/ č. 1855*) Svým obsahem informuje, že byl tento nález ukryt ve 13. století, tudíž se pravděpodobně vztahuje k městu a městskému trhu, který zde čile probíhal. Dne 2.9.1900 byl učiněn nález (č. 33) bez bližších okolností. Obsahoval 6 českých denárů Vladislava I. a jeho doba ukrytí je okolo roku 1125. (*Radoměrský 1956a, 39/ č. 1567*). V neznámé době byl objeven větší nález brakteátů (č. 36) na hradišti sv. Ján (*Radoměrský 1956 b, 95/ č. 1845*). Roku 1897 byl objeven nález na „stříbrném vrchu“, který dnes leží u Petrova Dvora. Obsahoval neznámý počet brakteátů. (*Radoměrský 1956 b, 96/ č. 1854*). Tento nález může mít návaznost ke zdejší komunikaci procházející městem a směřující směrem od Doudleb k Volyni. Roku 2008 při archeologickém výzkumu byly učiněny celkem 3 nálezy raně středověkých mincí na hradišti sv. Ján. Prvním nálezem (č. 38) byl denár knížete Břetislava I. ražený před mincovní reformou roku 1050. Druhým nálezem (č. 39) byl denár knížete Soběslava I.

a třetím nálezem (č. 40) byl pasovský fenik se čtyřřázem Otty von Lonsdorf. Všechny tyto jednotlivé nálezy pocházejí ze stejné sondy a kontextu. Terénní situace nálezů byla velmi složitá, jelikož kontext se nacházel v kořenovém systému, který může zkreslovat celou nálezovou situaci. Mince byly nalezeny v blízkosti zachovalých základů kostela sv. Jana Křtitele a raně středověkých hrobů. Tyto tři nálezy s velkou pravděpodobností nelze spojovat v jeden celek z důvodů jejich časového rozptylu. Náležitost mincí k obolu mrtvých se zdá být nepravděpodobná z důvodů chybějících typických znaků pro tento nález např.: uložení v ústech, v rukách apod.. U nálezů z roku 2008 se tedy pravděpodobně jedná o náhodně ztracené mince, které se mohly k sobě dostat souhrou náhod vyvolané terénními úpravami v 19. století na akropoli a kořenovým systémem. Důležitým nálezem pro hradiště sv. Jána je nález velkého denáru knížete Břetislava I.. Jde o první velký denár nalezený na hradišti, který přinejmenším datuje jeho významnost jako správního centra před rok 1050.

Celkové shrnutí nálezů z Netolic a jejich okolí ukazuje důležitost, kterou ve své době hrály. Netolické hradiště patřilo k nejvýznamnějším raně středověkým hradištím v jižních Čechách.

Město **Zliv** leží 10 km severozápadně od Českých Budějovic a 4 km západně od Hluboké nad Vltavou. Samotné dnešní město je situováno mezi rybníky Bezdrev, Zlivský rybník a Mydlovarský rybník. První nález ve Zlivi byl odkryt roku 1900 u rybníka na „Králičím vrchu“ (č. 42). Obsahoval neznámý počet bavorských a rakouských feniků, které byly ukryty ve 2. polovině 13. století. Další informace o nálezů nejsou známy. (*Radoměřský 1956b, 93/ č. 1832*) Dne 9.7.1974 byl ve Zlivi učiněn nález mincí (č. 41) severozápadně od Dolního náměstí, kde probíhala planýrka terénu (obr. 51). Nález byl odkryt na stavební parcele 65 v trati U Jerhotů – U Novotných bagrem, který těžil „zlivské slepence“ na zásyp cest v okolí obce. Materiál nabraný bagrem nebyl vhodný pro svůj účel a byl proto ponechán na místě. Děšť, který záhy následoval, začal vybagrované mince vyplavovat z haldy. Podle dělníků byly mince vyplavovány z vrstvy humózního charakteru, tudíž je možné připustit jejich uložení v zahloubeném objektu či kulturní vrstvě. (*Beneš – Hásková – Pavlů – Weiss 1979, 142 – 143*) Nález obsahoval 129 denárů knížete Oldřicha C – 293 (obr. 52, 53). Doba ukrytí nálezů je datována do doby kolem roku 1030. Zajímavostí však zůstává složení nálezů, který obsahoval výlučně denáry Oldřicha C – 293. Obecně lze celý nálezový celek označit za jednorázovou tržbu, ačkoli první písemné zmínky o obchodu

poddaných pocházejí až ze 12. století. Samotná hodnota nálezů nebyla malá. Ze složení mincí a z jejich počtu se jedná o nález, který nebyl tezaurován delší dobu. Nález není spojován s vesnickým osídlením, ale s feudálním dvorcem, který mohl ve Zlivi existovat. Nejbližším správním celkem bylo netolické hradiště, kde byla možná směna zemědělských produktů. Spojitost nálezů s hradištěm v Netolicích jako tržního střediska a křižovatkou obchodních cest je proto velice možná. (*Beneš – Hásková – Pavlů - Weiss 1979, 170 – 171*)

Z nálezů keramiky vyplývá, že ve Zlivi v 1. polovině 11. století existovalo sídliště, které mohlo mít kontakty se správním centrem v Netolicích. (*Beneš – Hásková – Pavlů – Weiss 1979, 149*)

Hluboká nad Vltavou leží na předělu Českokobudějovické pánve a zalesněné pahorkatiny, kterou rozráží řeka Vltava. První písemné zmínky pocházejí z roku 1285. Nedaleko Hluboké leží vesnice Hosín s kostelem patřícím k nejstarším v jižních Čechách a ke kterému Hluboká spadala, neboť neměla svůj vlastní. (*Kuča 1997, 78 – 81*) Z Hluboké nad Vltavou pochází nález mincí (č. 43) nalezený roku 1868 za blíže neznámých okolností. Obsahoval denáry knížete Oty I. Sličného nebo Oty II. a jeho doba ukrytí je kladena do 2. poloviny 11. nebo do 2. poloviny 12. století. (*Radoměský 1956a, 36/ č. 1551*) Nález denárů z Hluboké je bezesporu zajímavý. Může mít bližší spojitost se sídlištěm ve Zlivi nebo s hradištěm v Netolicích.

České Budějovice byly založeny roku 1265 na soutoku řeky Vltavy a Malše králem Přemyslem Otakarem II. jako centrum královské moci na jihu Čech a převzaly úlohu po zdejším hradeckém centru v Doudlebech, které tak ztratilo svůj význam.

Z Českých Budějovic pocházejí dva hromadné nálezy. První z nich byl objeven roku 1881 v okolí města bez bližších nálezových okolností (č. 44). Jedná se o hromadný nález, který obsahoval neznámý počet českých středních brakteátů. Ze zachycených exemplářů obsahoval ražby králů Přemysla Otakara II. a jeho syna Václava II. (*Radoměský 1956b, 84/ č. 1783; Cach 1974b, 65/ č. 385*) Druhým a lépe popsáním nálezem je nález objevený 6.10.1936 při regulaci řeky Vltavy na poli mezi bývalou Gellertovou papírnou v Českých Budějovicích a Litvínovicemi (č. 45). Nález byl svěřen zemi v 80. – 90. letech 13. století. Obsahoval několik set českých středních brakteátů a jeden dvoustranný denár (obr. 36). Bohužel, se ho nedokázalo zachránit celý a do dnešní doby je celkem podchyceno 560 kusů. (*Radoměský 1956b, 84 – 85/ č. 1784; Cach 1974b, 65/ č. 386*). Depot brakteátů z Českých Budějovic je mezi dalšími

brakteátovými depoty výjimečný. Na základě jeho obsahu byla vyřčena myšlenka, že některé typy brakteátů pochází z českobudějovické mincovny. Toto tvrzení potvrzuje i nádoba, ve které byly mince uloženy (obr. 55). Nádoba měla v době ukrytí mincí olámané hrdlo a byla patrně použita již poškozená. K uzavření nádoby sloužilo kolečko z použitého střepe. Na dně nádoby je vyobrazena značka výrobce, která po srovnání s dalšími značkami z Českých Budějovic osvětluje další nálezové okolnosti. Hrnc z pokladu je výrobkem, který svým tvarem a materiálem je naprosto identický s keramickým zbožím vyráběným ve 3. třetině 13. století v Českých Budějovicích. To naznačuje, že mince musely být akumulovány přímo ve městě nebo v jeho okolí. (*Militký 2005 a, 158 – 161*)

První písemná zmínka o **doudlebském hradišti** (obr. 47) pochází z roku 981 v Kosmově kronice. Hradiště je zmiňované spolu s Netolicemi, Chýnovem a Bechyní jako pohraniční hrad Slavníkovců, což je z dnešního pohledu mylné. Jedná se o přemyslovské hradské centrum. Doudleby jsou po netolickém správním centru dalším významným správním hradem na jižní hranici Čech před hustým pomezím hvozdem. Doudlebské hradiště leží na ostrožně v meandru řeky Malše ve východní části dnešní obce. Hradiště zaujímá plochu o rozloze 4,8 hektaru a přístup na samotné jádro hradiště bylo střeženo dvěma pásy příčných hradeb. Dochovala se pouze vnější hradba, která dosahuje několikametrové výšky a délky asi 100 m. Hradiště bylo z vnější strany ještě kryto 6 - ti metrovým příkopem. Akropole navazovala na lichoběžníkovité předhradí, které bylo odděleno valem. Na akropoli dnes leží fara a kostel sv. Vincence v barokní podobě, avšak pravděpodobně s pozůstatkem raně středověké zástavby hradu. Severní a jižní strana akropole byla kryta prudkým svahek přímo k řece. Na západní straně se nacházel téměř desetimetrový sráz. Za prudkým západním srázem pokračuje pozvona meandr řeky, který byl ještě pokryt třemi pásy příčných obloukovitých hradeb. Tyto tři pásy hradeb snad vytvářely podhradí. Na východě od akropole se rozkládalo předhradí, které s podhradím představuje poměrně ojedinělý systém. Doudlebské hradiště se díky několika málo nálezům datuje do druhé poloviny 10. století. Doudleby jako správní centrum přemyslovského státu fungovaly až do konce 12. století. Roku 1186 je zmiňován v písemných pramenech správce hradiště. (*Čtverák – Lutovský 2003, 75 – 76*)

Z doudlebského hradiště není zatím známý žádný mincovní nález. Podobná situace je také na hradišti ve Velkých Hydčicích. Je to jen otázka času, kdy k nálezu mincí dojde.

Závěr

Z rozboru nálezů mincí ve směru Starý Plzenec – Velké Hydčice – Netolice – Doudleby vyplývá jejich vázanost na nejbližší hradecká centra, města přebírající úlohu hradišť a na komunikace, kterými byly propojeny. Propojení raně středověkých hradišť muselo zajisté ve své éře fungovat z důvodů komunikace a tržního hospodářství. Propojení hradišť nasvědčují dále přírodní predispozice, kterými jsou v tomto případě především sítě řek, říček a potoků.

Ze sítě řek jsou nejdůležitější řeky jako Úslava, která spojuje hradiště Starý Plzenec a Velké Hydčice a vytváří tzv. Úslavskou stezku. Další důležitou vodní komunikací je řeka Otava a řeka Volyňka, která se do ní vlévá. Spolu vytváří spojení mezi Velkými Hydčicemi a Volyní. Přirozenou stezku vytváří přírodní korydor mezi Volyní, Netolicemi a Českými Budějovicemi, který byl využíván jako komunikace již mnohem dříve.

Na mapě nálezů (viz. příloha) lze sledovat výskyt nálezů mincí spolu s přírodními predispozicemi – říční sítí a předpokládaným průchodem sledované stezky. Dále je na této mapě zobrazen hradecký okruh, který byl ovládán daným hradištěm. Z výše jmenovaných aspektů zobrazených na mapě lze přehledně sledovat splynutí těchto vlivů v celek.

Nálezy mincí kopírují vcelku předpokládaný průchod stezky a na jejich základě s přihlédnutím na další predispozice lze vznést domněnku o jejím průchodu předpokládaným územím.

Průchod stezky nebyl ověřen v praxi z důvodů velké náročnosti a dnes již možná nemožnosti jejího ověření. Pro upřesnění průchodu sledované stezky je zapotřebí nadále sledovat a evidovat nové nálezy mincí, které s sebou přinesou nový pohled a informace o jejím průchodu.

Zkratky

C – 293 – určení typu denáru či brakteátu dle Cacha (*1970, 1972, 1974b*)

(č. 12) – číslo nálezu mincí, viz seznam nálezů v příloze

(obr. 3) – zobrazení viz seznam vyobrazení v příloze

Literatura

- Beranová, M. – Lutovský, M. 2009: Slované v Čechách. Archeologie 6. – 12. století.
Praha
- Beneš, A. – Hásková, J. – Pavlů, I. – Weiss, O. 1979: Denárový nález ze Zlivi.
Numismatický sborník 15, 141 – 179. Praha
- Cach, F. 1982: Nejstarší české mince IV. Dodatky. Praha
- Cach, F. 1976: K mincovní technice doby brakteátové. Sborník II. numismatického symposia 1969, 75 – 84. Brno
- Cach, F. 1974a: Jeden z pohledů na české mincovnictví ve 13. století. Karel Castelin, Sborník příspěvků k oslavě jeho životního numismatického díla sestavený u příležitosti jeho 70. narozenin, 37 – 46. Hradec Králové
- Cach, F. 1974b: Nejstarší české mince III. České a moravské mince doby brakteátové.
Praha
- Cach, F. 1972: Nejstarší české mince II. České a moravské mince od mincovní reformy Břetislava I.. Praha
- Cach, F. 1970: Nejstarší české mince I. České a moravské mince do mincovní reformy Břetislava I.. Praha
- Cach, F. 1953: Příspěvek k technice ražby českých denárů. Numismatický sborník I, 44 – 51. Praha
- Čtverák, V. – Lutovský, M. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha
- Čulíková, V. 1998: Výsledky analýzy rostlinných makrozbytků z lokality Praha 1 – Malá Strana, Tržiště č.p. 259/III (Hortigovský palác). Archaeologica pragensia 14, 291 – 316. Praha
- Emmerig, H. 1993: Der Regensburger Pfennig. Die Münzprägung in Regensburg vom 12. Jahrhundert bis 1409. Berliner Numismatische Forschungen, Neue Folge, Band 3. Berlin
- Fiala, E. 1895: České denáry. Praha
- Hána, J. 2007: Technické aspekty vývoje středoevropského mincovnictví do konce 19. století. Klatovy
- Hanka, V. 1860: Popsání a vyobrazení českých mincí. Památky archeologické 4, 85 – 87, 138 – 139, 184 – 186, tab. 21 – 24. Praha

- Hanka, V. 1858: Popsání a vyobrazení českých mincí. Památky archeologické 3, 41, 87 – 88, 135 – 136, 186 – 187, 323 – 324, 369 – 370, tab. 13 – 20. Praha
- Hanka, V. 1856: Popsání a vyobrazení českých mincí. Památky archeologické 2, 42, 88 – 89, 141 – 143, 177, 229 – 230, 281, 324, 366, tab. 5 – 12. Praha
- Hanka, V. 1855: Popsání a vyobrazení českých mincí. Památky archeologické 1, 234 – 236, 282 – 283, 328 – 329, 369, tab. 1 – 4. Praha
- Hásková, J. 1995: Slavníkovské mincování. Libice
- Hásková, J. 1978: Úvod do problematiky českého denárového období. Praha
- Hásková, J. 1975: Česká mince v době románské. Cheb
- Hásková, J. 1972: Chebské mince z 12. a 13. století. Cheb
- Hlinka, B. – Radoměský, P. 1996: Peníze, poklady, padělky. Praha
- Horák, F. - Chramosta, E. 1923: Cesta libečká v dějinných proměnách se stezkami vedlejšími s strážnicemi. Praha
- Hraše, J. K. 1865: Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách. Nové město nad Metují, Vlastním nákladem.
- Hrubý, V. 1965: Staré Město, Velkomoravský Velehrad. Praha
- Choc, P. 1965: Vývoj cest a dopravy v Čechách do 13. století. Sborník Čs. společnosti zeměpisné, 70, č. 1, 16 – 33. Praha
- Jireček, H. 1856a: O starých cestách z Čech a Moravy do zemí sousedních. Časopis Muzea Království českého, 30/II, 114 – 129. Praha
- Jireček, H. 1856b: Stezky přes pomezí české a moravské v ohledu válečném a obchodním. Časopis Muzea Království českého, 30, sv. 3, 90 – 107. Praha
- Kaiser, L. – Militký, J. 2006: Hromadný nález mincí 2. poloviny 13. století ze Starého Plzeňce (okr. Plzeň – jih). Numismatický sborník 21, 234 – 241. Praha
- Kellner, H. J. 1997: Die Münzgeschichte des Hochstift Passau. Ein Katalog der Münzen und Medaillen. Suddentsche Münzkataloge, Band 6. Stuttgart
- Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha
- Klápště, J. 1999: Příspěvek k archeologickému poznání úlohy mince v přemyslovských Čechách. Archeologické rozhledy 51, 774 – 808. Praha
- Klíma, V. 1983: Plzeňská mincovna ve 13. století. Numismatické listy XXXVIII, 1983, č. 1, 1 – 12. Praha

- Kubů, F. – Zavřel, P. 2009: Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty 3. Úsek Kašperské Hory – státní hranice. České Budějovice
- Kubů, F. – Zavřel, P. 2007: Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty 1. Úsek Prachatice – státní hranice. České Budějovice
- Kuča, K. 2000: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha
- Kuča, K. 1997: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Praha
- Kudrnáč, J. 1998: Strunkovice nad Blanicí. Od pravěku do novověku. Strunkovice nad Blanicí
- Kuna, M. a kol. 2004: Nedestruktivní archeologie. Praha
- Květ, R. 2003: Duše krajiny. Staré stezky v proměnách věků. Praha
- Květ, R. 1997: Staré stezky v České republice. Brno
- Květ, R. 1995: Staré stezky a osídlení v České republice. Zlatá stezka, Sborník Prachatického muzea, 2, 68 – 73. Prachatice
- Květ, R. – Řehák, S. 1995: Prehistorické stezky jako předmět geografického výzkumu. Pravěk, Nová řada, 1993/3, 227 – 236. Brno
- Mader, J. 1808: Zweiter Versuch über die Brakteaten. Praha
- Mader, J. 1797: Versuch über die Brakteaten, insbesondere über die Böhmischen. Praha
- Mašek, M. 2007: Kupní síla denárů malého střížku ve 12. století. Numismatický sborník 22, 101 – 106. Praha
- Militký, J. 2005a: Dodatek a poznámky k nálezům braktátů České Budějovice II. Numismatický sborník 20, 158 – 161. Praha
- Militký, J. 2005b: Nálezy mincí na Českokrumlovsku. Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie, LIX / 2005 / 1 -2. Praha
- Militký, J. – Parkman, M. 2005: Nález řezenského feniku ze 13. století v Libotyni (okr. Prachatice). Numismatický sborník 20, 157 – 158. Praha
- Nohejlová-Prátová, E: 1986: Základy numismatiky. Praha
- Novotný, B. 1986 : Staré obchodní cesty v Čechách a na Moravě ve světle nálezů mincí z 10. až 13. století a jejich vazby k archeologickým a písemným pramenům. Denárová měna na Moravě, Sborník prací z III. numismatického symposia, 52 – 85. Brno
- Petráň, Z. 1998: První české mince. Praha
- Petráň, Z. – Radoměřský, P. 1996: Encyklopedie české numismatiky. Praha

- Pošvář, J. 1976: Moravské mincovny ve 13. století a jejich organizace. Sborník II. numismatického symposia 1969, 44 – 56. Brno
- Radoměský, P. 1956a: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí denárového. In : Nohejlová-Prátová, E. 1956: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II., 7 – 73. Praha
- Radoměský, P. 1956b: České, moravské a slezské nálezy mincí údobí brakteátového. In : Nohejlová-Prátová, E. 1956: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II., 77 – 114. Praha
- Radoměský, P. 1955: Bavorský fenik na českém jihozápadě ve 13. století. Nález mincí ve Stříbře 1953. Numismatický sborník 2, 27 – 56. Praha
- Smolík, J. 1899: Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje. Praha
- Smolík, J. 1896: Denáry údělných knížat na Moravě (XI. a XII. století). Praha
- Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. (eds.) 2009: Přemyslovci. Budování českého státu. Praha
- Staňa, Č. 1986: Mince jako historický pramen v archeologických nálezech 8. – 12. století. In : Denárová měna na Moravě. Sborník prací z III. numismatického symposia 1979, 86 – 90. Brno
- Svobodová, D. 1989: Numismatika v českých zemích. Praha
- Šebánek, J. 1966: Několik zpráv o mincovních a měnových poměrech v českých zemích ve 13. století ve světle diplomatickém. Sborník II. numismatického symposia 1964, 84 – 91. Brno
- Šmerda, J. 1996: České a moravské denáry. Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století. Brno
- Štěpánek, M. 1968: Patrocinia a středověké cesty. Československý časopis historický, 16, 551 – 584. Praha
- Tomek, V.V. 1855: Něco o pomezí země české za nejstarších časů až do prostředka 13. století. Časopis Muzea Království českého, 29, 461 – 475. Praha
- Vávra, I. 1982: Osecká cesta – hrobská cesta. Historická geografie, 20, 187 – 201. Praha
- Vermouzek, R. 1990: Znojemská cesta, západní větev. Jižní Morava, Vlastivědný sborník, 26, sv. 29, 19 – 39. Brno
- Videman, J. – Paukert, J. 2009: Moravské denáry 11. – 12. století. Kroměříž

Voigt, M. A. 1771 – 1787: Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen I –

IV. Praha

Žemlička, J. 2007: Čechy v době knížecí. Praha

Internetové zdroje

<http://oldmaps.geolab.cz>

Přílohy

Seznam nálezů

Nálezy jsou uspořádány podle průchodu stezky tj. ve směru od Starého Plzeňce k Doudlebům. Čísla nálezů a naleziště jsou totožná s čísly nálezů a nalezišti vyznačených v rozboru nálezů-tabulka a mapě nálezů.

1, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město

Odkryt: 23.7.1920, vrchol „Hůrka“, před vchodem do kostela sv. Kříže

Ukryt: ok. r. 1012

Obsahoval: Denár Jaromíra (C – 267)

Lit.: *Radoměřský 1956a, 16/ č. 1451; Cach 1970, 58/ č. 47*

2, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město

Odkryt: 4.8.1925, západní svah „Hůrky“ v prvním předhradí

Ukryt: ok. r. 1050

Obsahoval: Denár Břetislava I. (C – 311)

Lit.: *Radoměřský 1956a, 21/ č. 1476; Cach 1970, 58/ č. 48*

3, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město

Odkryt: 17.8.1921, západní svah „Hůrky“ v prvním předhradí

Ukryt: ok. r. 1055

Obsahoval: Denár Břetislava I. (C – 322)

Lit.: *Radoměřský 1956a, 23/ č. 1483; Cach 1972, 76/ č. 311*

4, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město

Odkryt: listopad 1922, vykopávky sídliště prvního předhradí na západním svahu „Hůrky“

Ukryt: ok. r. 1055

Obsahoval: Denár Břetislava I. (C – 322)

Lit.: *Radoměřský 1956a, 23/ č. 1484; Cach 1972, 76/ č. 314*

5, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město

Odkryt: 30.7.1920, na vrchu „Hůrka“ jižně od kostela sv. Vavřince

Ukryt: ok. r. 1125

Obsahoval: Denár Vladislava I. (C – 552)

Lit.: *Radoměřský 1956a, 41/ č. 1577; Cach 1972, 76/ č. 309*

- 6, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město
Odkryt: 31.7.1920, na vrchu „Hůrka” východně od kostela sv.Vavřince
Ukryt: ok. r. 1140
Obsahoval: Denár Soběslava I. (C – 573)
Lit.: *Radoměřský 1956a, 43/ č. 1587; Cach 1972, 76/ č. 310*
- 7, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město
Odkryt: 24.7.1925, na západním svahu „Hůrky” v prvním předhradí
Ukryt: ok. r. 1140
Obsahoval: Denár Soběslava I. (C – 576)
Lit.: *Radoměřský 1956a, 43/1588; Cach 1972, 77/ č. 315*
- 8, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město
Odkryt: 25.8.1922, na západním svahu „Hůrky” v sídlišti prvního předhradí asi
120 m od rotundy sv. Petra
Ukryt: po r. 1140
Obsahoval: Denár Vladislava II. (C - 587)
Lit.: *Radoměřský 1956a, 43/ č. 1591; Cach 1972, 76/ č. 313*
- 9, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město
Odkryt: 18.8.1921, na západním svahu „Hůrky” v prvním předhradí
Ukryt: po r. 1140
Obsahoval: Denár Vladislava II. (C – 587)
Lit.: *Radoměřský 1956a 44/ č. 1592; Cach 1972, 76/ č. 312*
- 10, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město
Odkryt: listopad 1931, pod „Hůrkou” při kopání základů ke stavbě vily
Ukryt: ok. r. 1000
Obsahoval: Denár Boleslava I. (C – 32), Denár Boleslava Chrabrého (C – 226)
Lit.: *Radoměřský 1956a, 14/ č. 1441, Cach 1970, 58/ č. 49*
- 11, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město
Odkryt: 1890, na vrchu „Hůrka”
Ukryt: 11. století
Obsahoval: Denár Jaromíra (C – 268)
Lit.: *Radoměřský 1956a, 31/ č. 1528; Cach 1970, 57/ č. 46*
- 12, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město
Odkryt: 1890, na vrchu „Hůrka”

Ukryt: 11. století

Obsahoval: Denár Jaromíra (C – 269)

Lit.: *Radoměrský 1956a, 31/ č. 1528; Cach 1970, 54/ č. 45*

13, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město

Odkryt: 1890, na vrchu „Hůrka”

Ukryt: 11. století

Obsahoval: Denár Vratislava II. (C – 354)

Lit.: *Radoměrský 1956a, 31/ č. 1528; Cach 1972, 76/ č. 308*

14, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město, (obr. 48/ č. 1-6; 49)

Odkryt: 19.12.2002, při archeologickém výzkumu suterénů zaniklých domů ve
Smetanově ulici, sonda E6, objekt 230, vrstva 204

Ukryt: 2. pol. 13. století

Obsahoval: 6 mincí spolu s 5 fragmenty textilu z jedné tkaniny, která
pravděpodobně sloužila jako obal mincovního nálezu
Brakteát Václava II. (C- 856 ?), půlfenik Václava II. ?, řezenský
biskupský fenik Otto II., Siegfried, Albert I. (Emmerig 1993, 192, č.
234, Taf. 25:234), 2x řezenský vévodský fenik Jindřicha XIII.,
Alberta I., Alberta II., Lea, Jindřicha II. (Emmerig 1993, 192 – 193, č.
236, Taf. 25:236), řezenský vévodský půlfenik Jindřicha XIII.,
Alberta I., Alberta II., Lea, Jindřicha II. (Emmerig 1993, 194, č. 238 H,
Taf. 26:238 H)

Lit.: *Kaiser – Militký 2006, 234 – 241*

15, **Starý Plzenec**, okr. Plzeň – město, (obr. 48/ č. 7)

Odkryt: 8.11.2002, při archeologickém výzkumu suterénů zaniklých domů ve
Smetanově ulici, sonda D 6, objekt 230, vrstva 212

Ukryt: 2. pol. 13. stol.

Obsahoval: Řezenský biskupský fenik Otty II., Siegfried, Albert I. (Emmerig 1993,
192, č. 234, Taf. 25:234)

Lit.: *Kaiser – Militký 2006, 234 – 241*

16, **Želčany**, okr. Plzeň – město

Odkryt: první polovina června 1884 na dvoře statku J.Jandy č.p. 25

Ukryt: okolo r. 1050

Obsahoval: 3 - 4 kg mincí, 9 malých stříbrných esovitých záušnic a jedna velká

Pozn.: nález byl z velké části rozebrán, J.Smolík z něho získal 2116 denárů + 4 záušnice z toho: Denár Jaromíra I. (C – 264); Denáry Oldřicha I. (C – 284), (C – 285), 232 x (C – 286), ? x (C – 287), 96 x (C – 288), 1x (C – 289), 14x (C – 291), 90 x (C – 292), 33x (C – 293), 117 x (C – 294), 211x (C – 296); Denáry Břetislava I. 1x (C – 297), 2 x (C – 305), 1 x (C – 306), 738x (C – 310), 6 x (C – 311), 3 x (C – 312), 55 x (C – 313), 133x (C – 316), 307x (C – 317), 1 x (C – 318), 8 x (C – 319), dále řezenské a augsburské denáry 33 kusů

Lit.: *Radoměřský 1956a*, 22/ č. 1478; *Cach 1970*, 59/ č. 55

17, **Dožice**, okr. Plzeň – jih

Odkryt: 1892 v lese mezi Budislavicemi a Dožicemi

Ukryt: konec 12. století

Obsahoval: 13 čtverhranných chebských feniků

Pozn.: 4 kusy v Národním muzeu ze sbírky E.Fialy (Hásková 1972, č. 4, 10, 12, 15)

Lit.: *Radoměřský 1956a*, 50/ č. 1627; *Hásková 1972*, 27/ č. 2

18, **Žinkovy**, okr. Plzeň – jih

Odkryt: ?, při úpravě terénu v okolí zámku

Ukryt: před 1230

Obsahoval: Denár Přemysla Otakara I. (C – 659)

Lit.: *Cach 1972*, 80/ č. 341 a

19, **Nepomuk** (nejistá lokalita), okr. Plzeň – jih

Odkryt: před 18.12.1906

Ukryt: 2. pol. 13. století

Obsahoval: „7 bavorských solidů a 8 a jedna čtvrtina malých brakteátů”

Pozn.: část nálezů ?

Lit.: *Radoměřský 1956b*, 88/ č. 1806

20, **Vojovice**, okr. Plzeň – jih

Odkryt: 1924

Ukryt: před 1107

Obsahoval: Denár Bořivoje II. (C – 413)

Lit.: *Cach 1972*, 79/ č. 333 a

21, **Podhůří**, okr. Plzeň – jih

Odkryt: 1901 v lese u osady

Ukryt: 13. století

Obsahoval: asi 60 brakteátů

Lit.: *Radoměřský 1956b, 96/ č. 1858*

22, **Nechodiv**, okr. Klatovy

Odkryt: 10.11.1903 při orbě v sadě v nádobce

Ukryt: 2. polovina 13. století

Obsahoval: přes 1000 kusů malých a středních českých brakteátů, jeden český denár a převážnou část většinou řezenské feniky

Pozn.: zachyceno 423 kusů

z toho: Denár Václava I. na Plzeňsku (C – 702), 2 kusy brakteátů Václava II. (C – 859), 62 kusů malých brakteátů s orlicí, 358 kusů řezenských a rakouských feniků

Lit.: *Radoměřský 1956b, 88/1805; Cach 1974b, 70/ č. 411*

23, **Katovice**, okr. Strakonice

Odkryt: asi r. 1911 při práci na šachtě Valerii

Ukryt: před r. 1107

Obsahoval: Denáry Vratislava II., Břetislava II., a Bořivoje II.

Lit.: *Radoměřský 1956 a, 34/ č. 1543*

24, **Němčice u Volyně**, okr. Strakonice

Odkryt: jaro 1877, za blíže neznámých okolností v nádobce

Ukryt: po r. 1120

Obsahoval: asi 300 kusů českých denárů Bořivoje II. a Vladislava I.

Pozn.: nález obsahoval denáry Bořivoje II. (C – 419, 421, 422, 423, 424), Vladislava I. (C – 550)

Lit.: *Radoměřský 1956a, 38/ č. 1562; Cach 1972, 66/ č. 242*

25, **Marčovice**, okr. Strakonice

Odkryt: 1900 při kopání v mezi u obce

Ukryt: 2. polovina 13. století ?

Obsahoval: „5 solidů z doby krále Václava I.” (část ?) / bavorské nebo rakouské feniky /

Lit.: *Radoměřský 1956b, 88/ č. 1803*

- 26, **Libotyně**, okr. Prachatice
Odkryt: 1.5.2005, parcela č. 9/2, sonda 1/2004, vrstva č. 1002 a, hloubka 42 cm,
při archeologickém výzkumu
Ukryt: 1. polovina 13. století
Obsahoval: Řezenský fenik Otty II., Siegfrieda a Alberta I. (Emmerig 1993, 189,
č.227, Taf. 25:227)
Lit.: *Militký – Parkman 2005, 157 – 158*
- 27, **Strunkovice nad Blanicí**, okr. Prachatice, (obr. 50)
Odkryt: 1992 při archeologickém výzkumu v poloze Na Hořicích v černé vrstvě
v jižní straně meze odkryvu 1/92
Ukryt: 80. léta 12. století
Obsahoval: Denár Bedřicha (C – 626); 0,8844 g/0,7613 g před a po konzervaci;
17 mm
Lit.: *Kudrnáč 1998, 51 – 53*
- 28, **Strunkovice nad Blanicí**, okr. Prachatice, (obr. 50)
Odkryt: 1992 při archeologickém výzkumu v poloze Na Hořicích v černé vrstvě
severně za mezí v odkryvu 1/92
Ukryt: 80. léta 12. století
Obsahoval: Denár Bedřicha (C – 626)
Lit.: *Kudrnáč 1998, 53*
- 29, **Strunkovice nad Blanicí**, okr. Prachatice, (obr. 50)
Odkryt: 1995 při archeologickém výzkumu v poloze Na Hořicích v dolní části černé
vrstvy odkryvu VII
Ukryt: 80. léta 12. století
Obsahoval: Denár Konráda II. Oty (C – 639)
Lit.: *Kudrnáč 1998, 53 – 54*
- 30, **Strunkovice nad Blanicí**, okr. Prachatice, (obr. 50)
Odkryt: 1994 při archeologickém výzkumu v poloze Na Hořicích v odkryvu III
Ukryt: 1. polovina 13. století
Obsahoval: Fenik biskupství Pasov (ražba z let 1172 – 1221), 0,5925 g,
17 x 16,7 mm
Lit.: *Kudrnáč 1998, 54*
- 31, **Strunkovice nad Blanicí**, okr. Prachatice, (obr. 50)

Odkryt: 1996 při archeologickém výzkumu v poloze Na Hořicích v odkryvu VIII

Ukryt: 1. polovina 13. století

Obsahoval: Fenik biskupství Pasov (ražba z let 1172 – 1221)

Lit.: *Kudrnáč 1998, 54*

32, **Netolice**, okr. Prachatice

Odkryt: před rokem 1860 nebo v tomto roce u Červeného Dvora blíže Netolic

Ukryt: 1. pol. 12. století

Obsahoval: Denáry Bořivoje II. a Svatopluka, „stříbrné mnichovské mince“

(bavorské feniky)

Pozn.: tento nález může být totožný s nálezem Netolice č. 34

Lit.: *Radoměrský 1956a, 35 – 36/ č. 1550*

33, **Netolice**, okr. Prachatice

Odkryt: 2.9.1900

Ukryt: ok. r. 1125

Obsahoval: 6 českých denárů Vladislava I. (C – 535, 537)

Lit.: *Radoměrský 1956a, 39/ č. 1567, Cach 1972, 66/ č. 245*

34, **Netolice**, okr. Prachatice

Odkryt: 1850 u města na poli náležejícímu ke dvoru Schwarzenberku v nádobce

Ukryt: po r. 1125

Obsahoval: 154 českých denárů

z toho: Denáry Bořivoje II. 2 x (C – 417); Denáry Svatopluka 2 x (C – 461); Denáry Vladislava I. 1 x (C – 534), 1x (C – 544), 1x (C – 546), 9 x (C – 549), 2 x (C – 550), 6 x (C – 551), 1 x (C – 553); Denáry Soběslava I. 3 x (C – 570), 56 x (C – 572), 2 x (C – 574), 3 x (C – 575)

Pozn.: tento nález může být totožný s nálezem Netolice č. 32

Lit.: *Radoměrský 1956a, 41 – 42/ č. 1581; Cach 1972, 66/ č. 244*

35, **Netolice**, okr. Prachatice, (viz příloha: Nalezené mince při archeolog. výzkumu v Netolicích – sv. Ján 2008/ č. 1)

Odkryt: 25.8.2008 při archeologickém výzkumu na hradišti sv. Jána, sonda 10, sektor e, kontext 10018

Ukryt: 1. pol. 11. století

Obsahoval: Denár Břetislava I. (C – 313), 0,845 g, 20,4 x 20,3 mm

Lit.: nepublikováno, vlastní určení

- 36, **Netolice**, okr. Prachatice, (viz příloha: Nalezené mince při archeolog. výzkumu v Netolicích – sv.Ján 2008/ č. 2)

Odkryt: 25.8.2008 při archeologickém výzkumu na hradišti sv. Jána, sonda 10, sektor e, kontext 10018

Ukryt: 2. pol. 12. století

Obsahoval: Denár Soběslava I. (C – 585), 0, 514 g, 17,2 x 17,1 mm

Lit.: nepublikováno, vlastní určení

- 37, **Netolice**, okr. Prachatice, (viz příloha: Nalezené mince při archeolog. výzkumu v Netolicích – sv.Ján 2008/ č. 3)

Odkryt: 25.8.2008 při archeologickém výzkumu na hradišti sv. Jána, sonda 10, sektor e, kontext 10018

Ukryt: 2. pol. 13. století

Obsahoval: Pasovský fenik se čtyřřázem Otta von Lonsdorf (Kellner 1997, č. 28), 0,355 g, 13,6 x 13,3 mm

Lit.: nepublikováno, vlastní určení

- 38, **Netolice**, okr. Prachatice

Odkryt: 1862 při stavbě školy

Ukryt: 13. století

Obsahoval: 164 brakteátů

Lit.: *Radoměřský 1956b, 96/ č. 1855*

- 39, **Netolice**, okr. Prachatice

Odkryt: na hradišti sv. Ján

Ukryt: 13. století

Obsahoval: „větší nález brakteátů“

Lit.: *Radoměřský 1956b, 95/ č. 1845*

- 40, **Netolice**, okr. Prachatice

Odkryt: 1897 na „stříbrném vrchu“

Ukryt: 13. století

Obsahoval: neznámý počet „brakteátů“

Lit.: *Radoměřský 1956b, 96/ č. 1854*

- 41, **Zliv**, okr. České Budějovice, (obr. 51, 52, 53)

Odkryt: 9.7.1974 při těžbě kamene na stavební parcele č. 65 v trati U Jerhotů –

U Novotných

Ukryt: 1. polovina 11. století (1030)

Obsahoval: 129 denárů Oldřicha I. (C – 293)

Lit.: *Beneš – Hásková – Pavlů – Weiss 1979, 141 – 179*

42, **Zliv**, okr. České Budějovice

Odkryt: 1900 na „Králičím vršku“ u rybníka

Ukryt: 2. polovina 13. století

Obsahoval: neznámý počet bavorských a rakouských feniků

Lit.: *Radoměrský 1956b, 93/ č. 1832*

43, **Hluboká nad Vltavou**, okr. České Budějovice

Odkryt: 1868 za neznámých okolností

Ukryt: 2. polovina 11. nebo 2. polovina 12. století

Obsahoval: Denár Oty I. Sličného nebo Oty II.

Lit.: *Radoměrský 1956a, 36/ č. 1551*

44, **České Budějovice**, okr. České Budějovice

Odkryt: 1881 v okolí města

Ukryt: 3. čtvrtina 13. století

Obsahoval: neznámý počet českých středních brakteátů

Poz.: nález obsahoval ze zachycených exemplářů:

Brakteáty Přemysla Otakara II. (C – 820, 822, 823, 824, 825, 842,
843, 844, 848)

Brakteáty Václava II. (C – 852, 854, 859)

Lit.: *Radoměrský 1956b, 84/ č. 1783, Cach 1974b, 65/ č. 385*

45, **České Budějovice**, okr. České Budějovice, (obr. 54, 55)

Odkryt: 6.10.1936 u města při regulaci Vltavy, na poli mezi bývalou Gellertovou
papírnou v Č. Budějovicích a Litvínovicemi v nádobě s keramickým
uzávěrem

Ukryt: 80. – 90. léta 13. století

Obsahoval: několik set českých středních brakteátů a jeden dvoustranný denár

Pozn.: Národní muzeum 512, Jihočeské muzeum 25 + (1?), soukromé sbírky

23 kusů z toho: Brakteáty Přemysla II. 1 x (C – 824), 1 x (C – 831),
3 x (C – 839), 41 x (C – 840),
12 x (C – 842), 51 x (C – 848),

86 x (C – 850)

Denár Přemysla II. 1x (C – 819)

Brakteáty Václava II. 83 x (C – 852), 40 x (C – 853),

5 x (C – 854), 164 x (C – 855),

43 x (C – 856), 4 x (C – 859),

1 x (C – 864)

Lit.: *Radoměský 1956b*, 84 – 85/ č. 1784, *Cach 1974b*, 65/ č. 386, *Militký 2005*,
158 - 161

Seznam vyobrazení

- Obr. 1 Síť dálkových stezek České republiky (*Květ 2003, 35*)
- Obr. 2 Síť dálkových stezek v České republice a jejich sepětí s různými vlivy (*Květ 2003, 35*)
- Obr. 3 Přemyslovský stát na přelomu 12. a 13. století (*Žemlička 2007, 273*)
- Obr. 4 Románské komunikace na základě mincovních nálezů (*Novotný 1986, 53*)
- Obr. 5 Pozůstatek Zlaté stezky v krajině, Losenický systém – úsek II 2. (*Kubů – Zavřel 2009, obr. 65*)
- Obr. 6 Pozůstatek Zlaté stezky v krajině, Zhůřský systém – úsek III 3. (*Kubů – Zavřel 2009, obr. 74*)
- Obr. 7 Pozůstatek Zlaté stezky v krajině, Zhůřský systém – úsek III 4. (*Kubů – Zavřel 2009, obr. 80*)
- Obr. 8 Ruční ražba mincí např. denárů, grošů (*Hána 2007, 64*)
- Obr. 9 Denár Bořivoje II. se stopou po kružidle na tváři a na štítu jezdce (*Hána 2007, 62*)
- Obr. 10 Použití punců při výrobě razidel českých denárů (*Hána 2007, 61*)
- Obr. 11 Denáry řezenského typu (*Petráň 1998, 62*)
- Obr. 12 Denár typu se širokou rukou (*Petráň 1998, 64*)
- Obr. 13 Denár typu s karolinskou kaplicí (*Petráň 1998, 64*)
- Obr. 14 Denáry mečového typu (*Petráň 1998, 65*)
- Obr. 15 Denár s šípem (*Petráň 1998, 66*)
- Obr. 16 Denár staršího byzantizujícího typu (*Petráň 1998, 66*)
- Obr. 17 Denáry staršího a mladšího byzantizujícího typu (*Petráň 1998, 67*)
- Obr. 18 Denáry fríského typu (*Petráň 1998, 69*)
- Obr. 19 Denáry ethelredského typu (*Petráň 1998, 71*)
- Obr. 20 Denár Soběslava Slavníkovce (*Petráň 1998, 152*)
- Obr. 21 Denár knížete Oldřicha C-283 (*vlastní foto*)
- Obr. 22 Denár knížete Oldřich C-293 – typ nalezený ve Zlivi (*vlastní foto*)
- Obr. 23 Denár knížete Břetislava I. C- 324 již po měnové reformě r.1050 (*vlastní foto*)
- Obr. 24 Denár krále Přemysla Otakara I. C-661 (*vlastní foto*)
- Obr. 25 Způsob ražby českých brakteátů (*Cach 1976, 77*)
- Obr. 26 Způsob ražby českých brakteátů (*Cach 1976, 79*)

- Obr. 27 Brakteátové razidlo s trnem pro zapuštění do špalku (*Hána 2007, 66*)
- Obr. 28 Vývoj profilu střížků u velkých českých brakteátů (*Cach 1974b, 11*)
- Obr. 29 Profily střížků středních brakteátů (*Cach 1974b, 15*)
- Obr. 30 Velký český brakteát C-712 krále Václava I. (*vlastní foto*)
- Obr. 31 Střední český brakteát C-816 krále Přemysla Otakara II. s opisem
+ REX • OTACKARVS (*vlastní foto*)
- Obr. 32 Český denár Přemysla Otakara II. C-819 (*vlastní foto*)
- Obr. 33 Moravský denár fenikového typu C-875 Vladislava I. Jindřicha (*vlastní foto*)
- Obr. 34 Střední moravský brakteát Přemysla Otakara II. C-978 (*vlastní foto*)
- Obr. 35 Malý moravský brakteát Přemysla Otakara II. C-921 (*vlastní foto*)
- Obr. 36 Chebský fenik z let 1220 – 1260 Há. 38 (*vlastní foto*)
- Obr. 37 Chebský fenik ražený po roce 1266 Há.41 (*vlastní foto*)
- Obr. 38 České království v polovině 13. století (*Sommer – Třeštík – Žemlička (eds.) 2009, 332*)
- Obr. 39 Podoba kastelánie v polovině 12. století (*Sommer – Třeštík – Žemlička (eds.) 2009,, 335*)
- Obr. 40 Podoba kastelánie v průběhu 13. století (*Sommer – Třeštík – Žemlička 2009, 335*)
- Obr. 41 Srovnání kastelánií před rozpadem a po rozpadu (*Sommer – Třeštík – Žemlička (eds.) 2009, 336*)
- Obr. 42 Půdorys hradiště ve Starém Plzenci (*Čtverák – Lutovský 2003, 291*)
- Obr. 43 Rotunda sv. Petra a Pavla na hradišti ve Starém Plzenci (*vlastní foto*)
- Obr. 44 Půdorys hradiště „Prácheň“ ve Velkých Hydčicích (*Čtverák – Lutovský 2003, 337*)
- Obr. 45 Rekonstrukce opevnění na hradišti v Netolicích (*vlastní foto*)
- Obr. 46 Netolice – pohled na staré město od rybníka Mnich (*vlastní foto*)
- Obr. 47 Půdorys hradiště v Doudlebech (*Čtverák – Lutovský 2003, 75*)
- Obr. 48 Mince objevené při archeologickém výzkumu roku 2002 ve Starém Plzenci (*Kaiser – Militký 2006, 237*)
- Obr. 49 Fragmenty textilu sloužící jako obal mincí nalezených roku 2002 ve Starém Plzenci (*Kaiser – Militký 2006, 235*)
- Obr. 50 Mince nalezené při archeologickém výzkumu ve Strunkovicích nad Blanicí (*Klápště 2005, 321*)

Obr. 51 Zliv – místo nálezu denárů knížete Oldřicha (*Beneš – Hásková – Pavlů – Weiss 1979, 142*)

Obr. 52 Denáry knížete Oldřicha z nálezu ve Zlivi (*Beneš – Hásková – Pavlů – Weiss 1979, tab. II*)

Obr. 53 Dobové padělký denárů knížete Oldřicha z nálezu ve Zlivi (*Beneš – Hásková – Pavlů – Weiss 1979, tab. II*)

Obr. 54 Střední brakteáty z nálezu odkrytého roku 1936 u Č. Budějovic (*Hlinka – Radoměrský 1996, obr. příloha*)

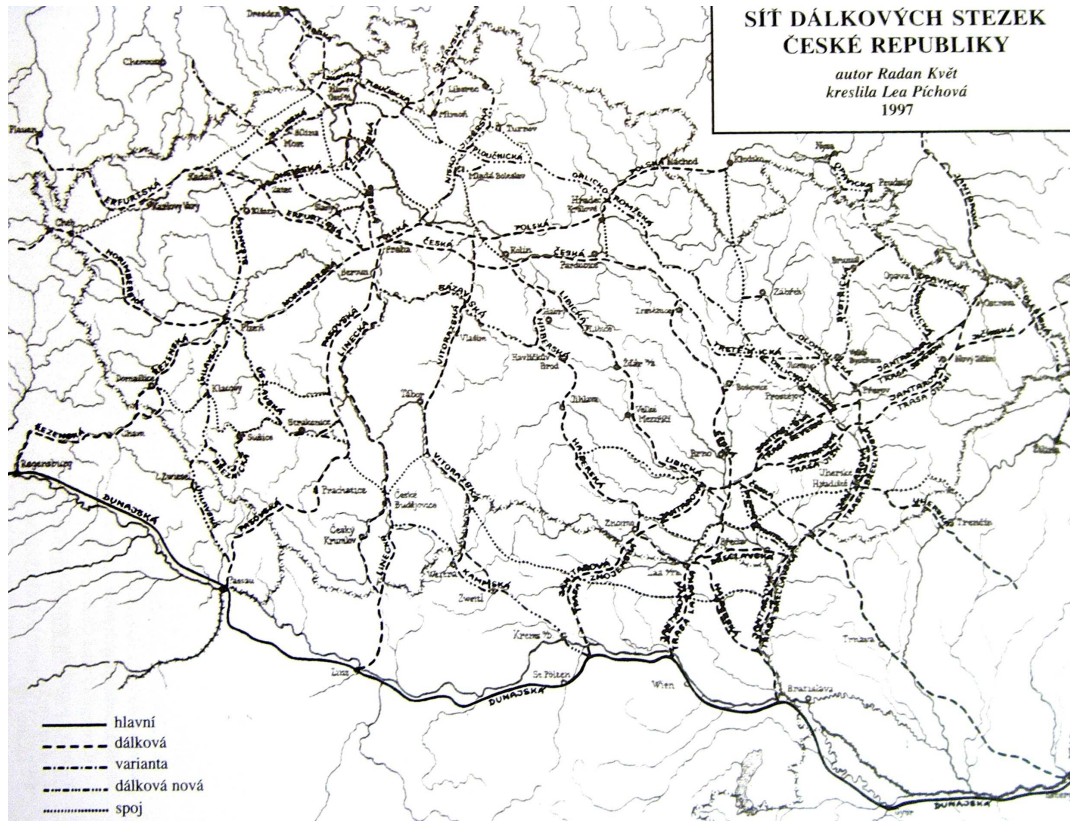
Obr. 55 Nádoba s uzávěrem – schránka nálezu brakteátů nalezených roku 1936 u Č. Budějovic (*Militký 2005a, 160*)

Nalezené mince při archeologickém výzkumu v Netolicích – sv. Ján 2008

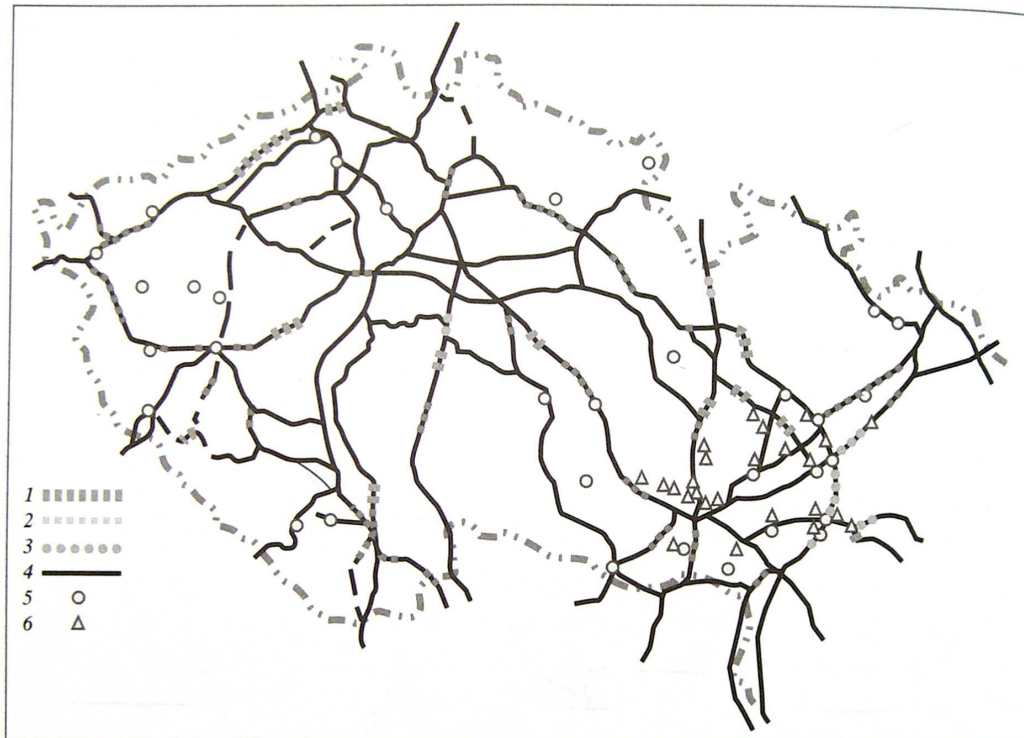
(nepublikováno, vlastní určení)

Rozbor nálezů – tabulka

Mapa nálezů

Obr. 1

Obr. 11 Síť dálkových stezek v České republice a jejich sepětí s různými jevy: významné poruchy zemské kůry ve vztahu ke stezkám (Květ 2000), polohy trhových míst z 12. a 13. století (podle Kejře 1987) a místa nálezů starých mincí na Moravě (podle Sejbala 1979)

1 – úseky zlomů podle tektonické mapy (Geologický atlas Československa 1967)

2 – úseky tektonických predestinací říčních koryt podle hydrogeologické mapy (Geologický atlas Československa 1967)

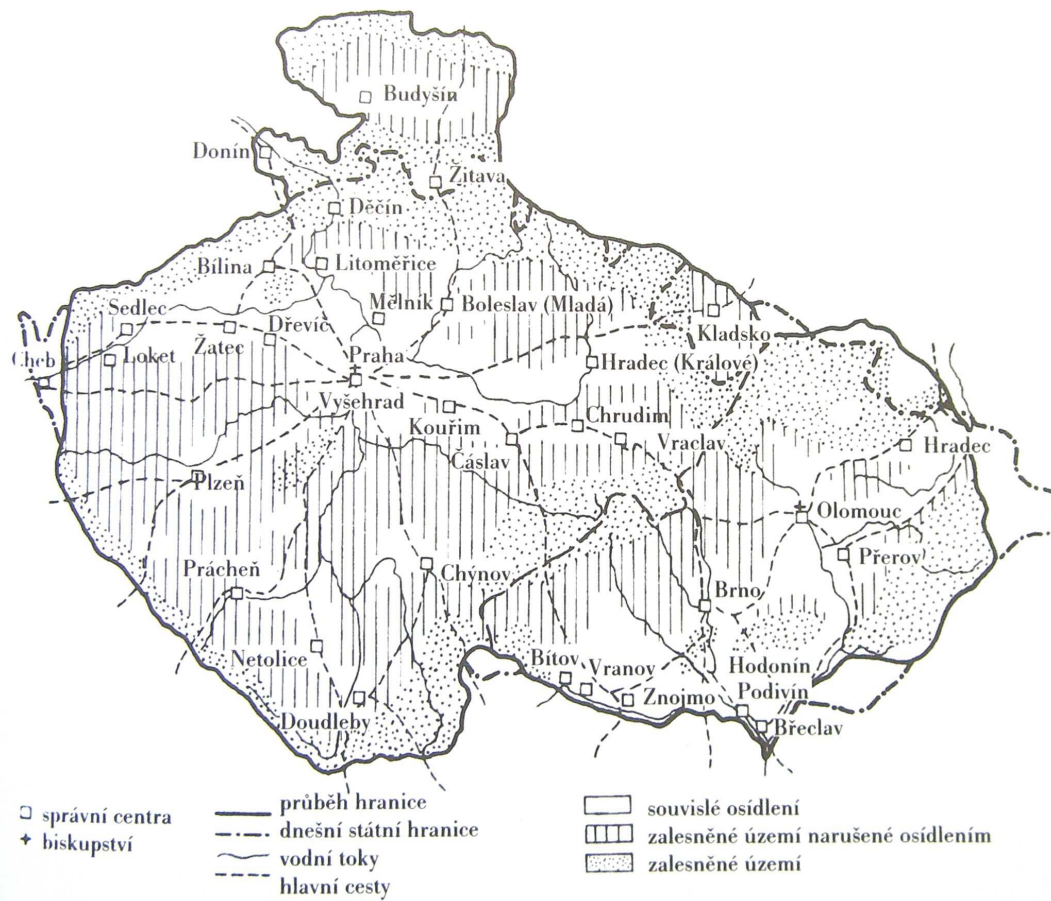
3 – úseky poruch dle geodetických měření (Demek, Loyda 1984)

4 – staré stezky

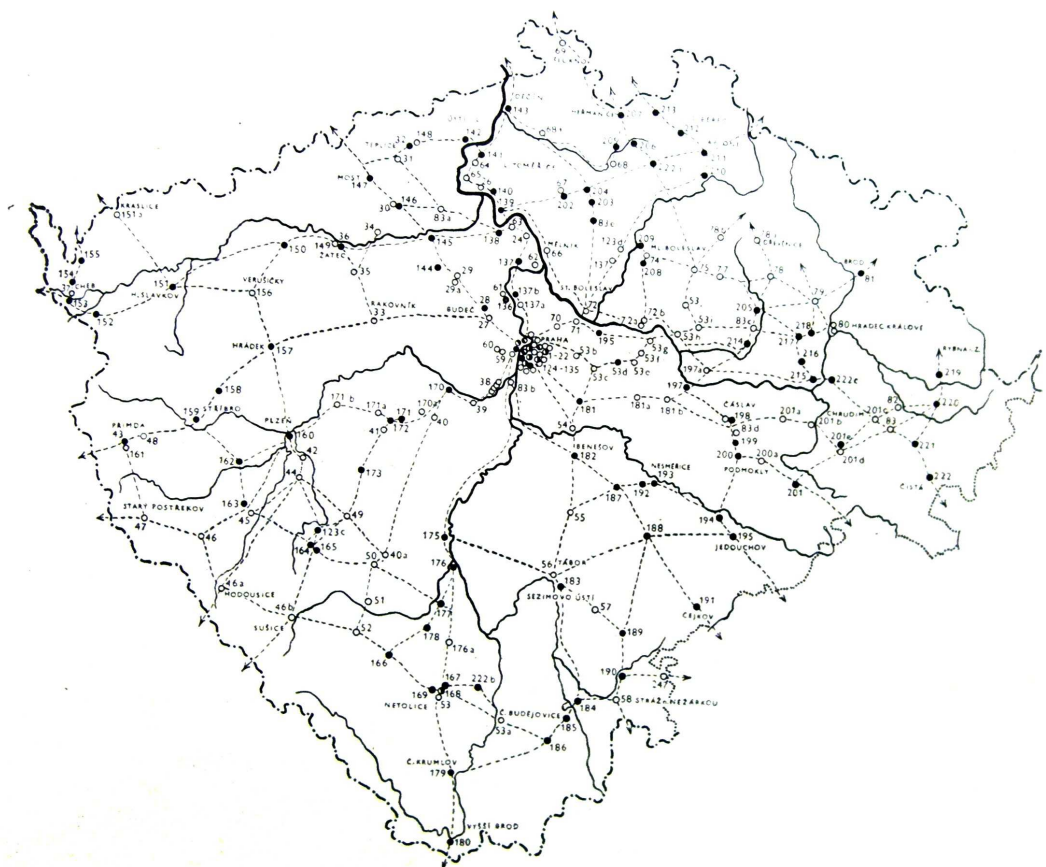
5 – lokality trhů

6 – místa nálezů starých mincí

Obr. 2

Obr. 3

Mapa 1. Románské komunikace v Čechách na základě hromadných nálezů mincí z 10. až 12. století (dutý kroužek) a 13. století (plný kroužek).

Obr. 4

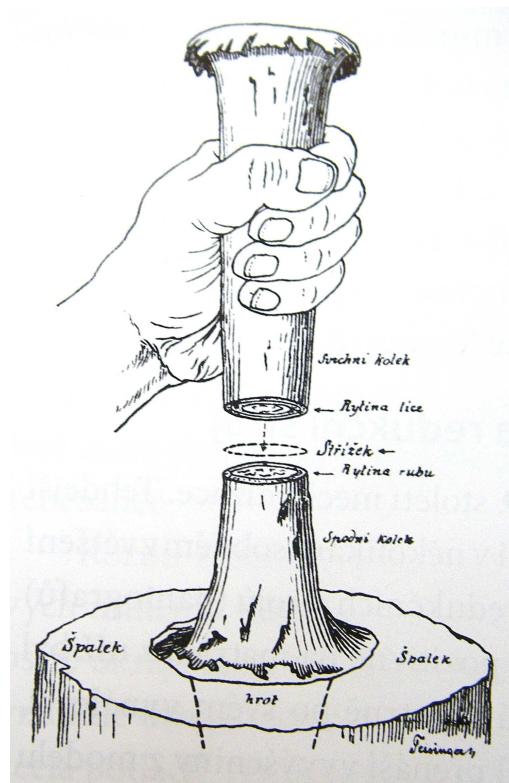
Obr. 5

Obr. 6

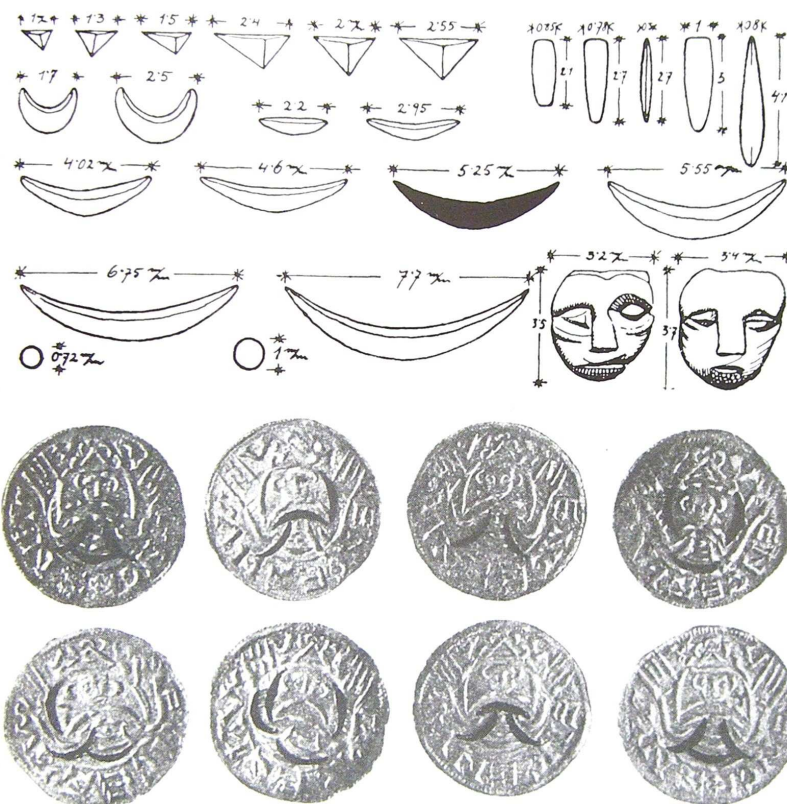
Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

Obr. 4.25: Sada punců a příklad použití shodných punců při výrobě více razidel českého denáru Břetislava I. (1037–1055) zjištěné J. Šejnostem (1926) – soudím, že punců mohl být užít nižší počet. J. Šejnost sice prováděl přesná měření, podle kterých stanovil počet punců, avšak nebral v úvahu, že měl otisk puncu trojhranu nebo kužele anebo pod jiným úhlem odražený punc podoby obloučku zanechá v razidle stopu jiných rozměrů. Šejnostova sada punců by tak mohla být redukována na pouhých 10 kusů. Současně ale předpokládám, že tvář zehnjajícího sv. Václava byla vyražena s využitím více než jediného puncu.

Obr. 10

Obr. 11

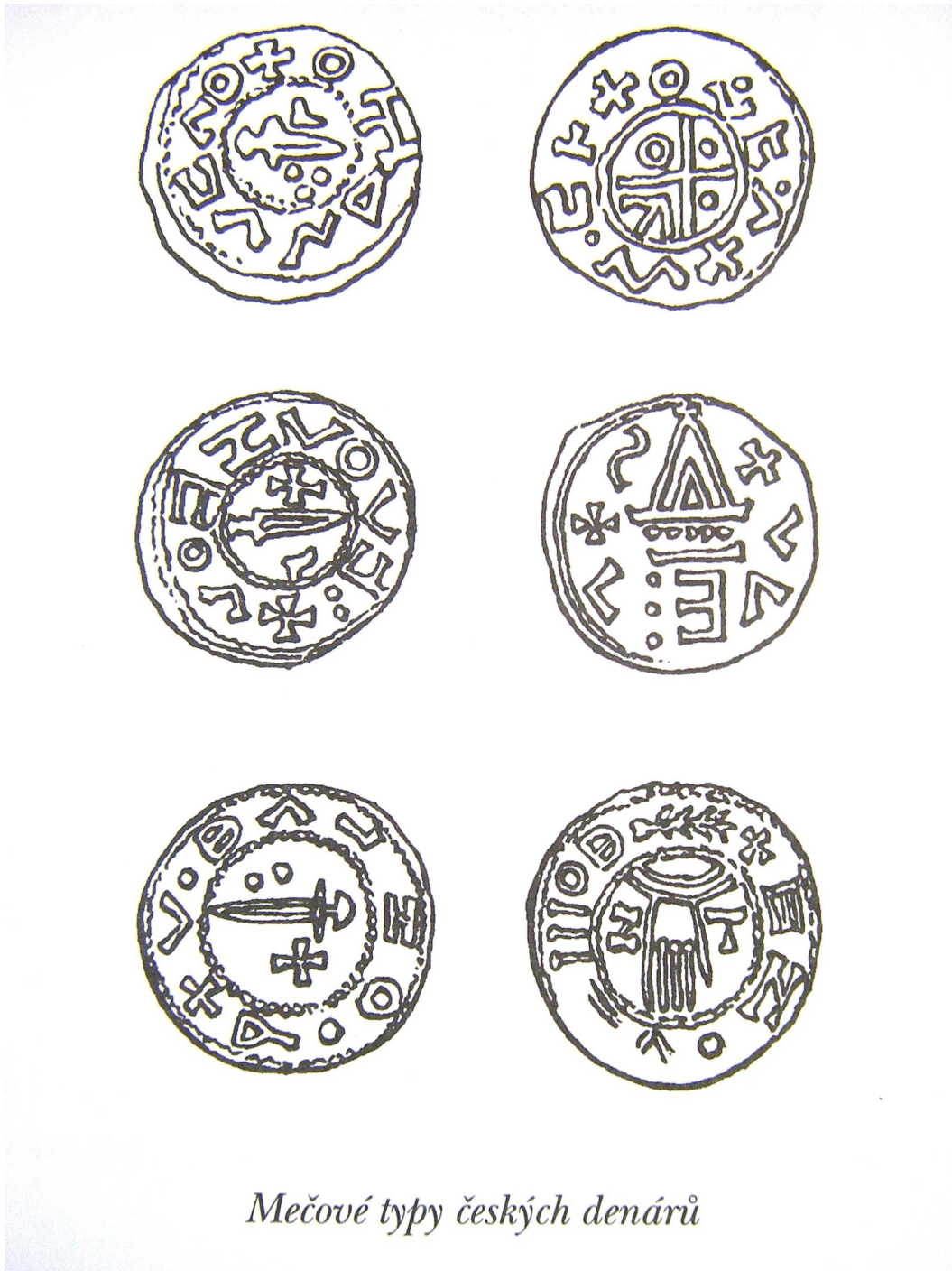
Typ českých denárů se širokou rukou

Obr. 12

Tzv. karolinská kaplice

Obr. 13

Mečové typy českých denárů

Šíp na českém denáru

Obr. 15

Starší byzantizující typ českého denáru

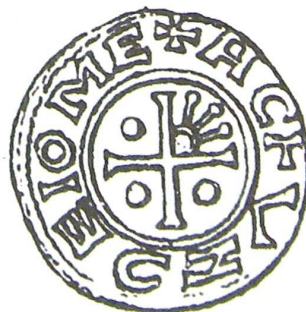
Obr. 16

Další starší byzantizující typy českých denárů

Tzv. mladší byzantizující typy knížete Jaromíra

Fríské typy denárů Boleslava II.

Ethelredský typ Boleslava II. z pražské mincovny

Libický denár Soběslava Slavníkovce

Obr. 20

Obr. 21

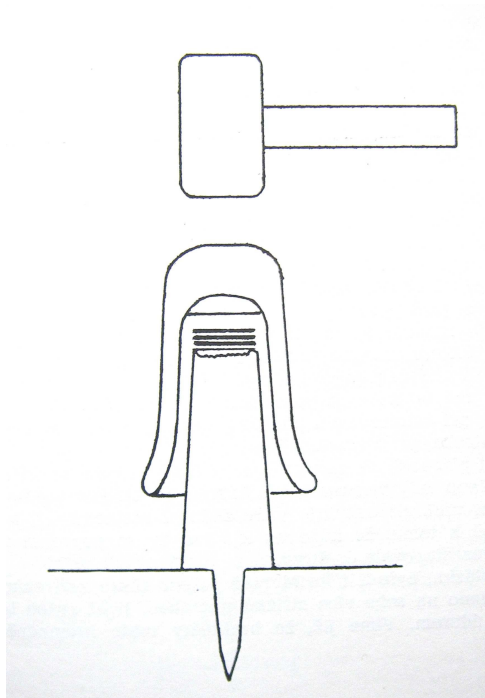
Obr. 22

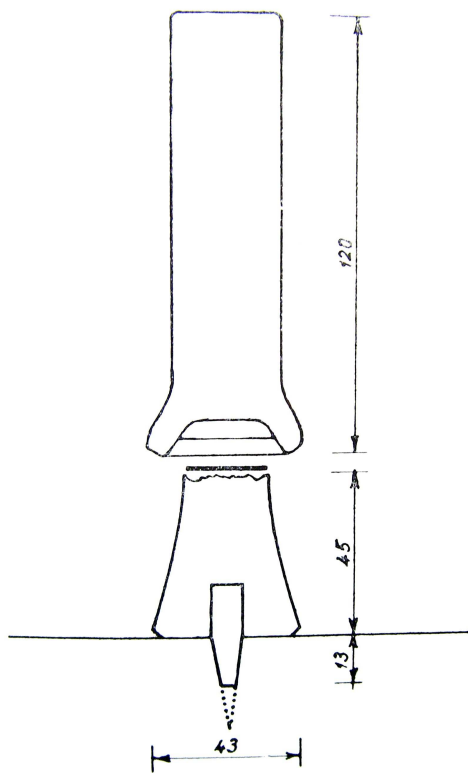
Obr. 23

Obr. 24

Obr. 25

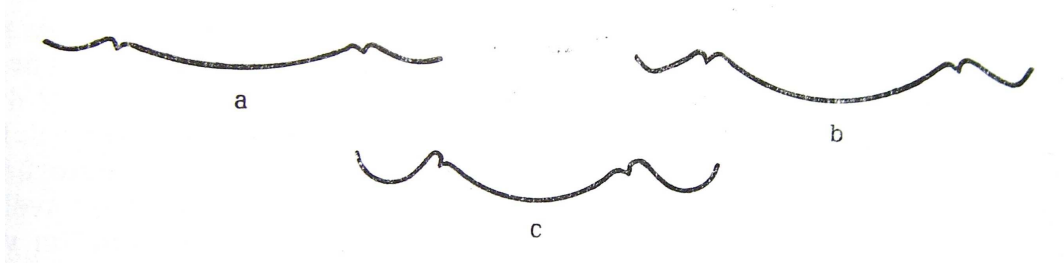

Obr. 26

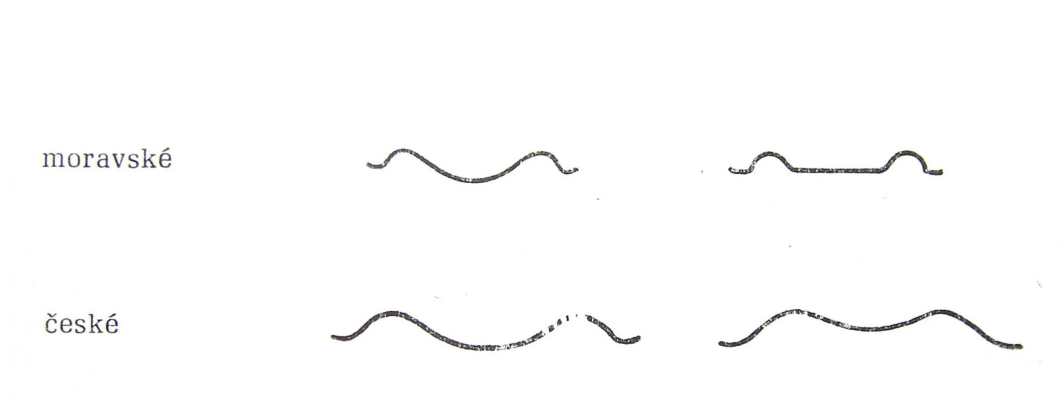

Obr. 4.31: Brakteátové razidlo ze sbírky NM v Praze (zmenšeno)

Obr. 27

Obr. 28

Obr. 29

Obr. 30

Obr. 31

Obr. 32

Obr. 33

Obr. 34

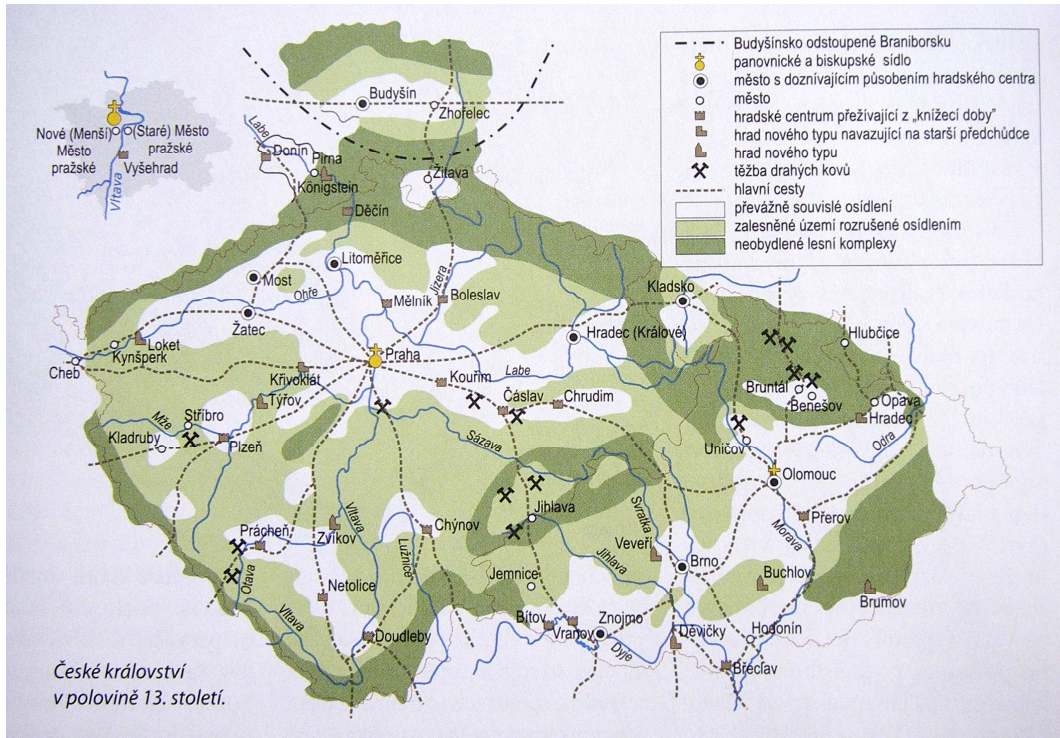
Obr. 35

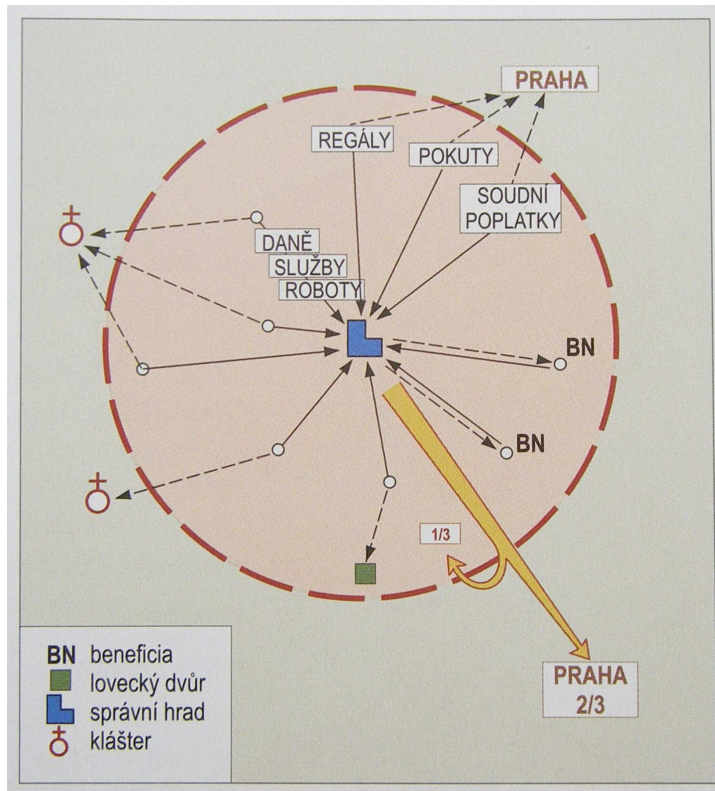
Obr. 36

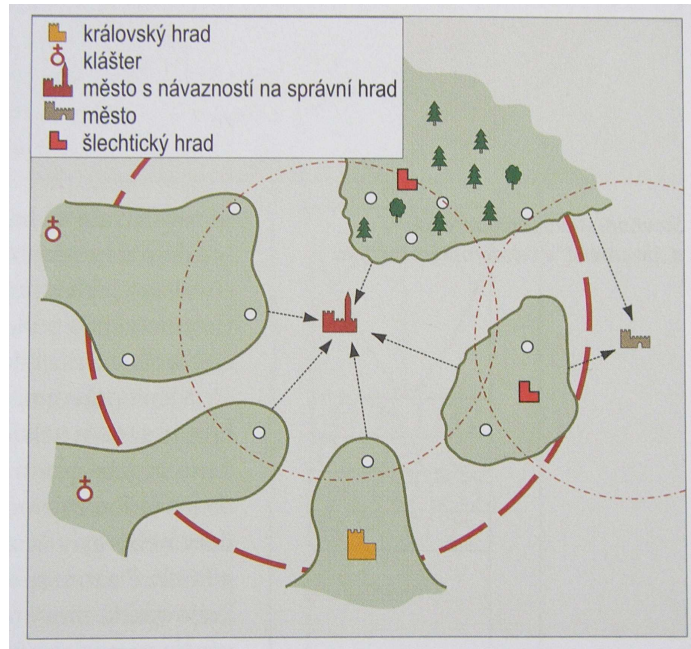
Obr. 37

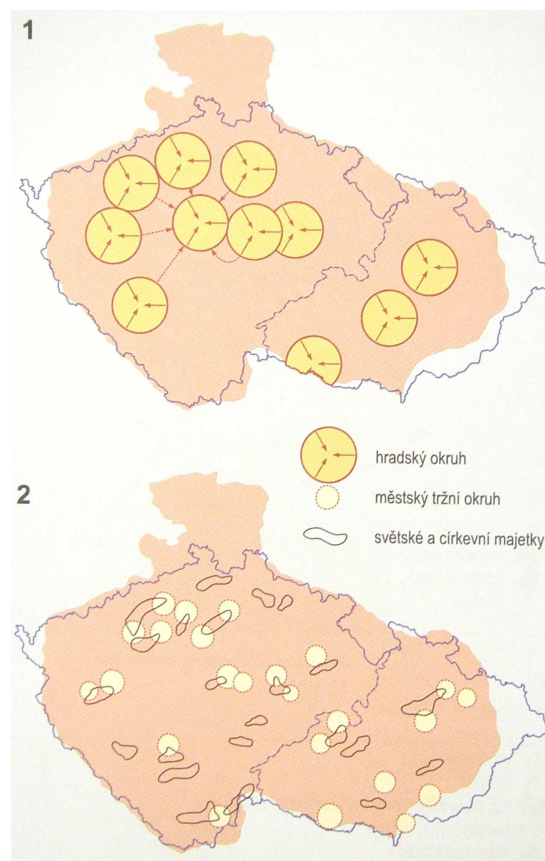
Obr. 38

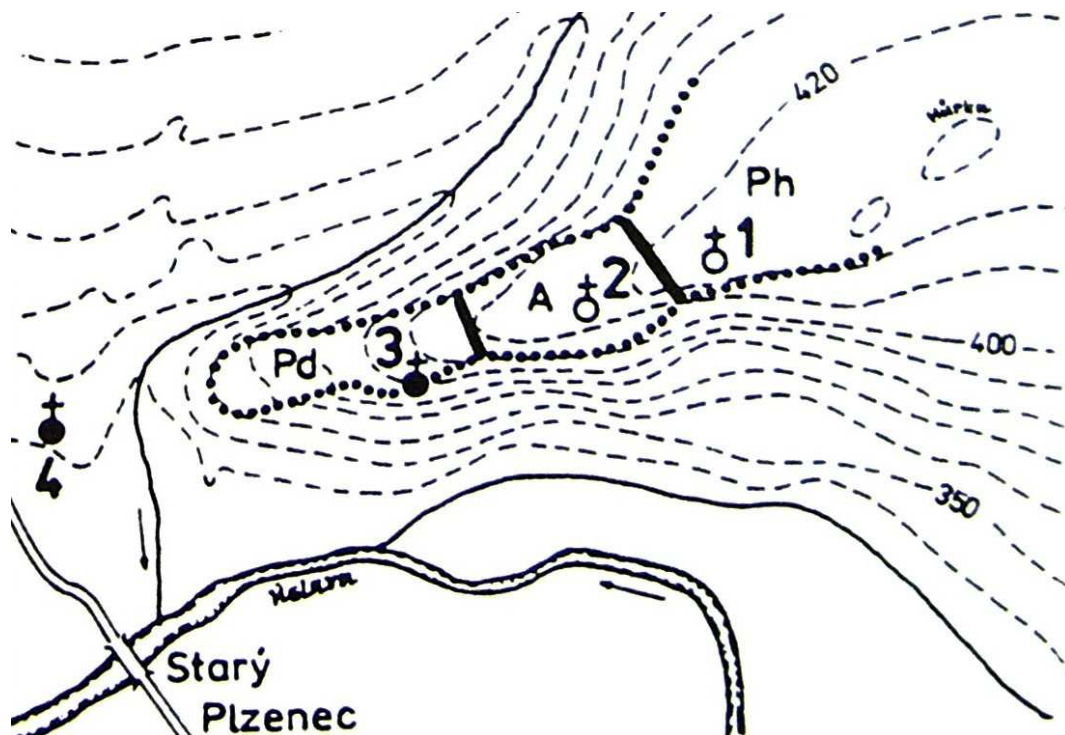
Obr. 39

Obr. 40

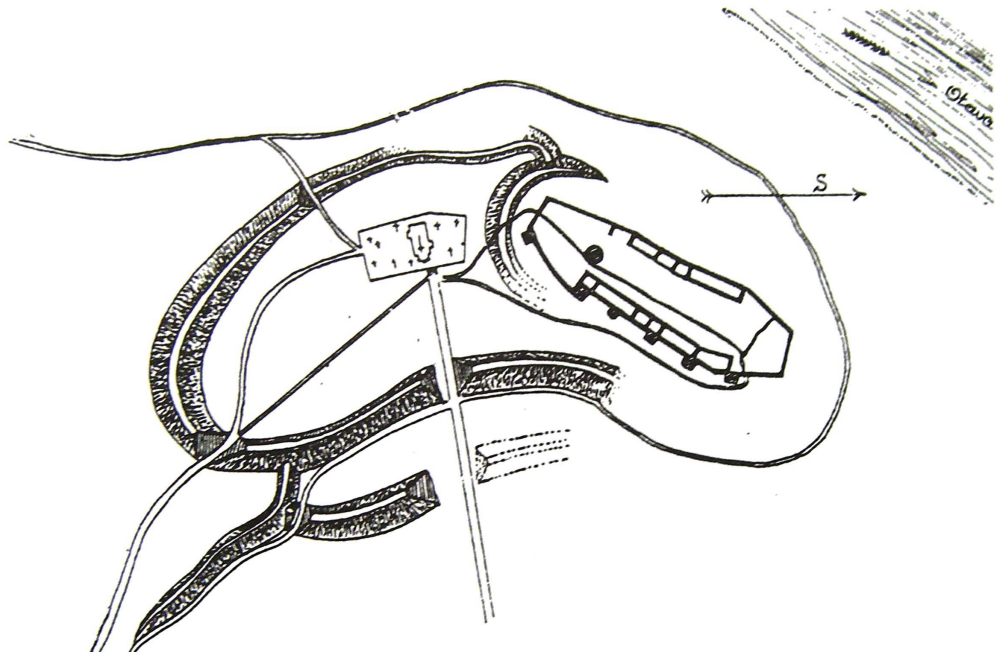
Obr. 41

Obr. 42

Obr. 43

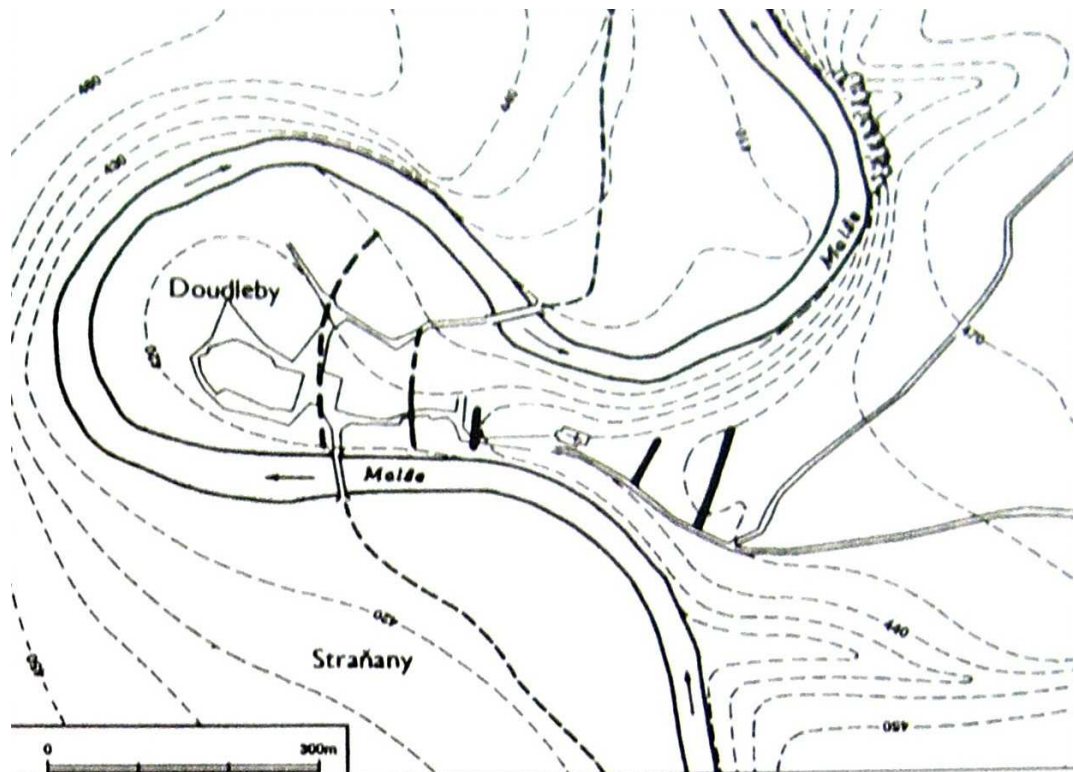
Obr. 44

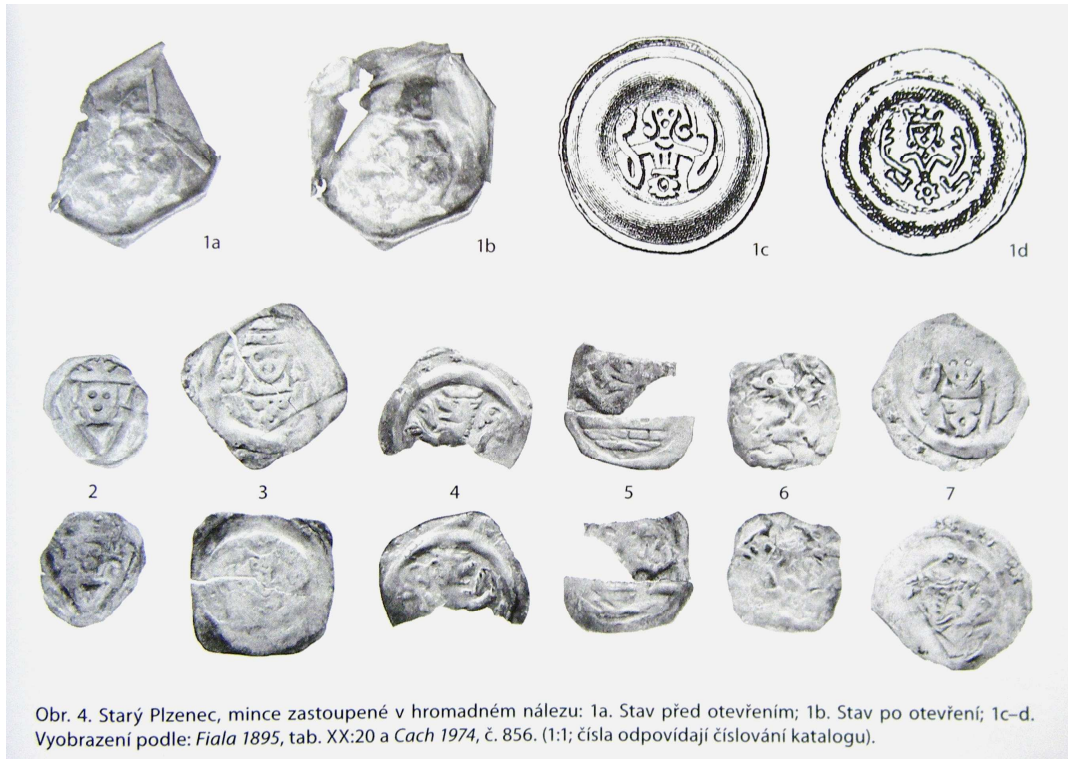
Obr. 45

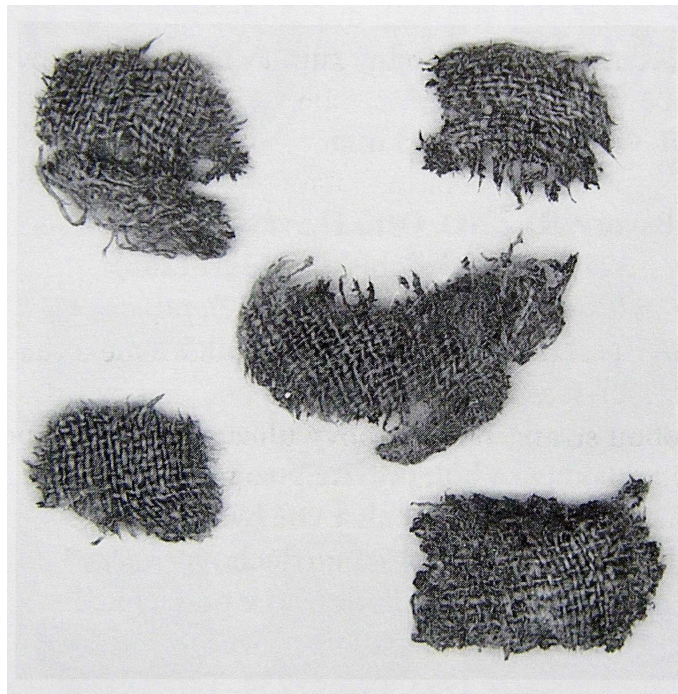
Obr. 46

Obr. 47

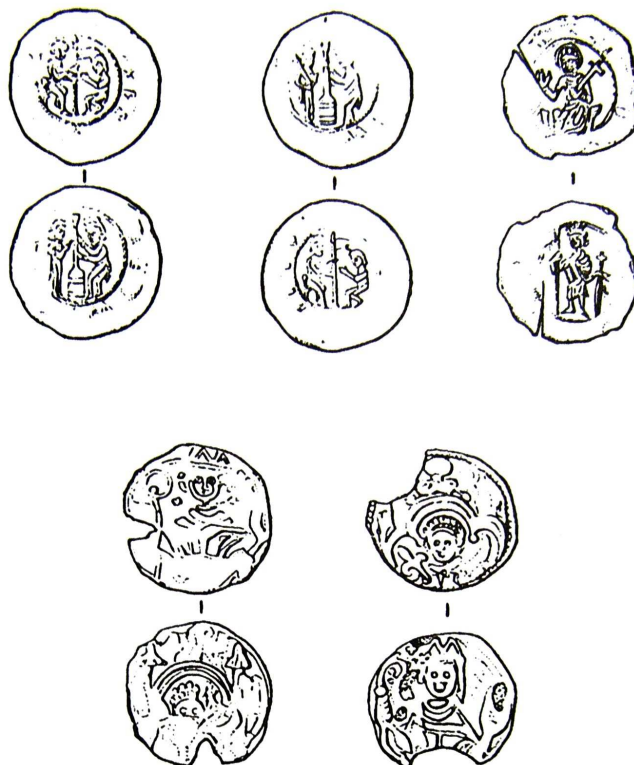

Obr. 48

Obr. 49

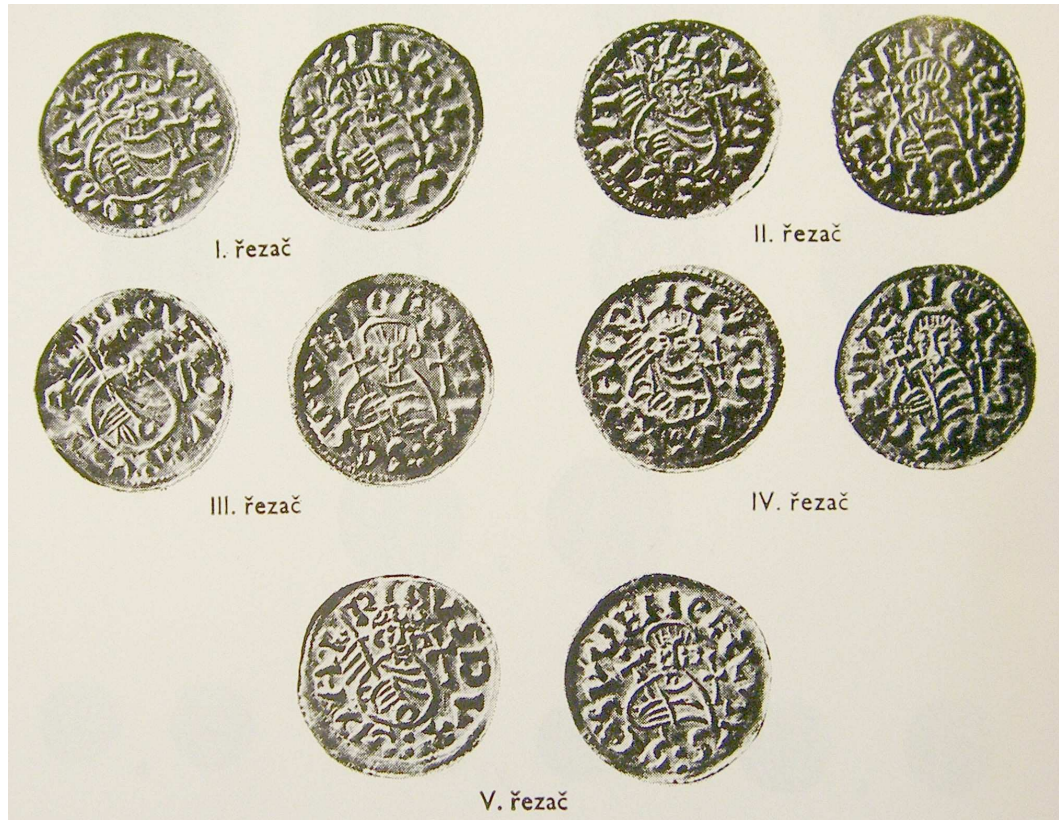
Zrátové mince ze
 sídliště ve
 Strunkovicích nad
 Blanicí svědčí
 o monetarizaci
 směny. Dva denáry
 knížete Bedřicha,
 denár knížete
 Konráda II. Oty
 a dva feníky
 pasovských biskupů
 z konce 12. století

Obr. 50

Obr. 51

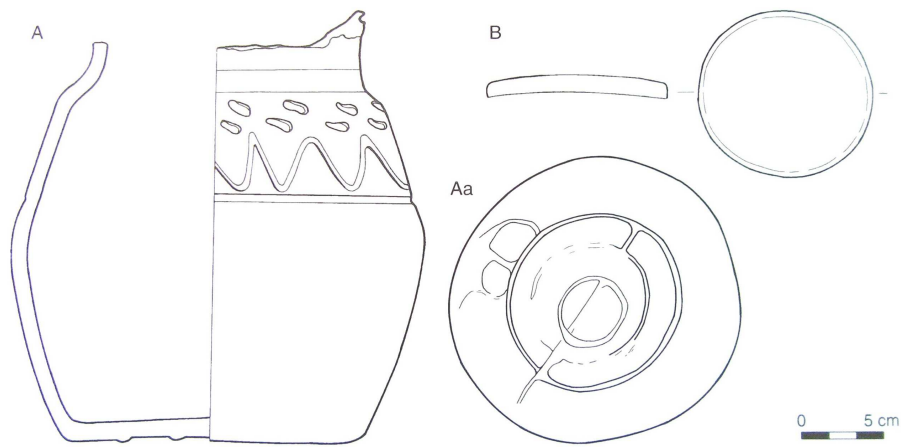
Obr. 52

Obr. 53

Obr. 54

Obr. 55

Nalezené mince při archeologickém výzkumu v Netolicích – sv.Ján 2008

(Nalezeno 25.8.2008, sonda 10, sektor e, kontext 10018)

- 1, **Čechy, Břetislav I.**, knížetem v Čechách (1037-1055), mincovna Praha, **AR denár** –
ražba před rokem 1050

Avers: ve vnitřním perlovci postava s křížkem zleva
ve vnějším perlovci opis +BRACIZLAVS DVX

Revers: ve vnitřním perlovci pták zleva
ve vnějším perlovci opis SCS VVENCEZLAVS

Literatura: Cach 1970, str.44, č.313; Šmerda 1996, str.72-73, č.148a
hmotnost: 0,845g, rozměr: 20,4×20,3mm

- 2, **Čechy, Soběslav I.**, knížetem v Čechách (1125-1140), mincovna Praha, **AR denár**

Avers: ve vnitřním perlovci dva andělé v opozici drží kříž, opis nečitelný (....AV....)

Revers: ve vnitřním perlovci dvě stojící postavy s berlou, kopím a štítem;
opis nečitelný (+.....VS)

Literatura: Cach 1972, str.42, č.585; Šmerda 1996, str. 86-87, č.226
hmotnost: 0,514g, rozměr: 17,2×17,1mm, vylomený okraj (6-9hodin),
vyštípnutý okraj(12hodin), prohlý okraj (9-12hodin)

3, **Bavorsko, Pasovské biskupství, Otto von Lonsdorf** (1254-1265), mincovna Pasov,
AR fenik se čtyřřázem

Avers: v širokém hadkém kruhu kráčeující vlk doleva, vpravo biskupská berla

Revers: v hladkém kruhu kráčeující zvíře doleva s oválným štítkem s křížkem (špatně čitelné)

Literatura: Kellner 1997, č.28;

hmotnost: 0,355g, rozměr: 13,6×13,3mm

Rozbor nálezů - tabulka

Číslo	Místo nálezu	Místo	Hradště	Vesnice	Volné prostranství	Hrom. nález	Jednot.nález	„Obol mrtvých“	Obal	Počet mincí	Století ukrytí	Doba odkrytí	Obs.čtčí m.	Obs.čtčí m.	Velké den.	Malé den.	Vcl. brakteaty	Sřed. brakteaty	Malé brakteaty	Dentary fenik. typy	Českoské feniky	Rak. feniky	Ném. feniky	Citace
1	Starý Pízenec	X	X				X			1	11.	1920	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1451
2	Starý Pízenec	X	X				X			1	11.	1925	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1476
3	Starý Pízenec	X	X				X			1	11.	1921	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1483
4	Starý Pízenec	X	X				X			1	11.	1922	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1484
5	Starý Pízenec	X	X				X			1	12.	1920	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1577
6	Starý Pízenec	X	X				X			1	12.	1920	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1587
7	Starý Pízenec	X	X				X			1	12.	1925	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1588
8	Starý Pízenec	X	X				X			1	12.	1922	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1591
9	Starý Pízenec	X	X				X			1	12.	1921	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1592
10	Starý Pízenec	X	X				X			2	11.	1931	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1441
11	Starý Pízenec	X	X				X			1	11.	1890	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1528
12	Starý Pízenec	X	X				X			1	11.	1890	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1528
13	Starý Pízenec	X	X				X			1	11.	1890	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1528
14	Starý Pízenec	X	X				X			1	11.	1890	X	X	X									Radoměří 1956a, č.1528
15	Starý Pízenec	X	X				X			6	13.	2002	X	X	X			X					X	Radoměří 1956a, č.1528
16	Želšany	X	X				X			1	13.	2002	X	X	X			X					X	Kaiser - Militký 2006, 234-241
17	Dožice	X	X				X			4000?	11.	1884		X	X								X	Radoměří 1956a, č.1478
18	Žinkov	X?	X				X			13	12.	1892	X	X	X								X	Radoměří 1956a, č.1627
19	Nepomuk	X	X				X			167	13.	1906	X	X	X			X?					X	Radoměří 1956b, č.1806
20	Vojovice	X	X				X			1	12.	1924	X	X	X			X?					X	Cach 1972, 80/341a
21	Podhůří	X	X				X			60?	13.	1901	X?	X	X			X?					X	Cach 1972, 79/333a
22	Neňhodiv	X	X				X			1000?	13.	1903	X	X	X			X					X	Radoměří 1956b, č.1858
23	Katovice	X	X				X			?	12.	1911	X	X	X			X					X	Radoměří 1956b, č.1805
24	Němčice u Vol.	X	X				X			300?	12.	1877	X	X	X			X					X?	Radoměří 1956a, č.1543
25	Marcovice	X	X				X			5?	13.	1900	X	X	X			X					X?	Radoměří 1956a, č.1562
26	Libotyně	X	X				X			1	13.	2005	X	X	X								X	Radoměří 1956b, č.1803
27	Strunkovice n. B.	X	X				X			1	12.	1992	X	X	X								X	Militký - Parkman 2005, 157-158
28	Strunkovice n. B.	X	X				X			1	12.	1982	X	X	X								X	Militký - Parkman 2005, 157-158
29	Strunkovice n. B.	X	X				X			1	12.	1995	X	X	X								X	Kudrnáč 1998, 53
30	Strunkovice n. B.	X	X				X			1	12.	1995	X	X	X								X	Kudrnáč 1998, 53-54
31	Strunkovice n. B.	X	X				X			1	12/13.	1994	X	X	X								X	Kudrnáč 1998, 54
32	Netolice	X?	X				X			?	12.	1860	X	X	X								X	Kudrnáč 1998, 54
33	Netolice	X	X				X			6	12.	1900	X	X	X								X	Radoměří 1956a, č.1550
34	Netolice	X	X				X			154	12.	1850	X	X	X								X	Radoměří 1956a, č.1567
35	Netolice	X	X				X			164	13.	1862	X?	X	X			X?					X	Radoměří 1956a, č.1581
36	Netolice	X	X				X			?	13.	?	X?	X	X			X?					X	Radoměří 1956b, č.1855
37	Netolice	X	X				X			?	13.	1897	X?	X	X			X?					X	Radoměří 1956b, č.1845
38	Netolice	X	X				X			1	11.	2008	X	X	X								X	Radoměří 1956b, č.1854
39	Netolice	X	X				X			1	12.	2008	X	X	X								X	vlastní určení
40	Netolice	X	X				X			1	13.	2008	X	X	X								X	vlastní určení
41	Žiliv	X	X				X			129	11.	1974	X	X	X								X	Benes - Hájková - Pavlí - Weiss 1979, 141-179
42	Žiliv	X?	X				X			?	13.	1900	X	X	X								X	Radoměří 1956b, č.1832
43	Hluboká n. Vlt.	X	X				X			1	11.-12.?	1868	X	X	X								X	Radoměří 1956a, č.1551
44	Č. Budějovice	X	X				X			?	13.	1881	X	X	X			X					X	Radoměří 1956b, č.1783
45	Č. Budějovice	X	X				X			600?	13.	1936	X	X	X			X					X	Radoměří 1956b, č.1784

celkem

7 22 7 9 19 26 0 5 32 8 5 8 20 0 9 0 2 1 3 12

Mapa nálezů

